

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๐ ตอนที่ ๓๙๑ – ๔๐๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๓๙๑

ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ต้องอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง หรือกระทำการขอกับข้าวหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน ก็หรือว่า กระทำการล่วงบัญญัติข้อใดข้อหนึ่งเป็นอยู่ พวกเพื่อนพรหมจารีก็รู้จักภิกษุนั้นอยู่อย่างนี้ว่า ภิกษุรูปใดบวชในพระศาสนาแล้ว เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ทำการฝ่าฝืนพระบัญญัติ จะประโยชน์อะไรด้วยลาภที่ภิกษุนี้ ได้แล้ว ดังนี้ ความคิดอย่างนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุนั้น แม้ตามธรรมดาของตน แก่ภิกษุใด กำหนดว่า เราได้บวชแล้ว ในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วอย่างนี้ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยมิจฉาติฎฐิ กระทำการล่วงบัญญัติ จะประโยชน์อะไรของเรานั้นด้วยลาภนี้ ดังนี้แล้ว จึงงดจากการกระทำเช่นนั้นเสีย

ภิกษูกำหนดได้แล้ว ด้วยถ้อยคำของบุคคลอื่นก็ดี ตามธรรมดาของตนก็ดี เป็นผู้ละเสียได้โดยง่าย เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกภิกษุเช่นนั้นว่า อปฺปมตฺตโก คือ มีประมาณน้อย

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิวาทเพราะมรรค ในเรื่องของข้อปฏิบัติ ใน **อรรถกถา ปปัญจสูทนี** มีข้อความว่า

ส่วนข้อว่า มคฺเค วา หิ อานนฺท ปฏิปทาย วา ความว่า ชื่อว่าความวิวาท ที่ถึงโลกุตตรมรรคแล้ว ย่อมสงบরণับได้ โดยประการทั้งปวง

หมายความว่า การทะเลาะกันของผู้ที่ได้บรรลุมรรคแล้วย่อมไม่มี เพราะถ้าปฏิบัติถูกต้องเหมือนกันแล้ว จะเห็นผิดว่า การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างอื่น ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะต่างก็อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนกระทั่งสามารถประจักษ์ในสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมรู้ว่า การอบรมเจริญมรรคมมีองค์ ๘ นั้น จะต้องอบรมอย่าง

ละเอียดรอบคอบเพียงไร เพราะฉะนั้น เมื่อต่างก็ปฏิบัติถูก เห็นว่าการอบรมเจริญสติ-
ปัญญานั้นเป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ทั่ว ก็ไม่วิวาทกันในเรื่องปฏิบัติ

ข้อความต่อไปมีว่า

แต่ข้อนั้น คือข้อที่ว่า ความวิวาทอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะมรรค หรือปฏิบัติ
ความวิวาทนั้น มีแต่เพื่อไม่ก่ออหิงสาแก่ชนมาก ไม่ใช่สุขของชนมาก ไม่ใช่ประโยชน์ของ
ชนมาก เพื่อไม่ก่ออหิงสา เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

ข้อนั้น ท่านกล่าวหมายเอามรรคที่เป็นส่วนเบื้องต้น และปฏิบัติที่เป็นส่วน
เบื้องต้น ซึ่งในข้อนั้นมีนัยดังต่อไปนี้

ที่ท่านผู้ฟังกำลังอบรมเจริญอยู่ ยังไม่ใช่โลกุตตรมรรคจิต ผลจิต เพราะฉะนั้น
ก็เป็นการอบรมเจริญมรรคเบื้องต้น ที่จะนำไปสู่โลกุตตรมรรคจิต ผลจิตนั่นเอง แต่ว่า
ในขณะที่กำลังอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ ท่านย่อมได้ยินได้ฟังว่า บางท่านก็มีการ
อบรมเจริญลักษณะต่าง ๆ กันไป ตามความเห็น ตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล ซึ่ง
การวิวาทในเรื่องของมรรคในเบื้องต้นนั้น ก็ย่อมมีสำหรับผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม
และตัวอย่างในอรรถกถา ก็เป็นเรื่องธรรมดา แม้ในครั้งนั้น และในครั้งนี้ ก็ไม่ต่างกัน

ข้อความใน **ปัญจสุทนี อรรถกถาสามคามสูตร** มีว่า

พวกมนุษย์ทั้งหลาย ยกย่องภิกษุรูปหนึ่งในโลกุตตรธรรม

คือ ยกย่องว่าท่านได้บรรลุโลกุตตรธรรมแล้ว สมัยนี้มีไหม มี จะได้ยินได้ฟัง
บ่อย ๆ ว่า ท่านรูปนั้นเป็นพระอรหันต์ หรือว่าท่านรูปนี้เป็นพระอรหันต์

ถ. มีพระรูปหนึ่ง เขาว่าสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ขณะนี้มีมรณภาพแล้ว อยู่วัด
ใกล้ ๆ ทางหัวลำโพง ท่านฉันคนเดียว มีความมั่งคั่ง ครองครัดในวินัย และครั้งหนึ่ง
เดินกลางแดดท่านไม่กระพริบตา เเท่านี้ก็ว่าท่านเป็นพระอรหันต์

สุ. เพราะฉะนั้น ในสมัยปัจจุบันนี้ กับสมัยอดีต ก็ไม่ต่างกัน คือ ย่อมมี
การคิดเข้าใจว่า บุคคลนั้น บุคคลนี้ เป็นพระอริยเจ้า หรือว่าได้บรรลุโลกุตตรธรรมแล้ว

ข้อความในอรรถกถามีว่า

พระเถระรูปนั้น คือ รูปที่มีผู้ยกย่องว่าท่านบรรลุโลกุตตรธรรม ได้ถามภิกษุทั้งหลายที่เป็นสัทธิวิหาริกเป็นต้น ซึ่งพากันมาไหว้ และยืนอยู่ว่า พวกเธอมากันเพื่อประโยชน์อะไร พวกสัทธิวิหาริกตอบว่า มาเพื่อถามกัมมฐานที่ควรมนสิการขอรับ

เวลาที่ท่านพระไตรปิฎกโดยฉิน บางทีเข้าใจความหมายตามที่ท่านเคยได้ยินได้ฟังมาบ้าง หรือว่าตามที่ท่านคาดคะเนเอาเองบ้าง อย่างเช่น ข้อความที่ว่า มาเพื่อถามกัมมฐานที่ควรมนสิการ บางคนเข้าใจว่า คงจะเจาะจงให้กัมมฐานหนึ่ง กัมมฐานใด และเอาไปปฏิบัติ โดยที่ไม่ต้องอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยทั่ว โดยชิน โดยชัดแจ้ง และถือว่า คงจะเป็นกัมมฐานที่เหมาะสมกับจิตอภยาศัย ที่ควรจะอบรมเจริญ

แต่ถ้าท่านเข้าใจแล้วว่า อวิชชานั้นมีมากมายเหลือเกิน ตราบใดขณะที่กำลังเห็นและไม่รู้ชัดว่าเป็นนามธรรม ก็เป็นอวิชชา เป็นความเห็นผิด เป็นสักกายทิฐิที่ยังยึดถือสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เพราะฉะนั้น ข้อความที่ว่า มาเพื่อถามกัมมฐานที่ควรมนสิการ ทำไมไม่เข้าใจให้ถูกต้องว่า ถ้าไม่รู้กัมมฐาน คือ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่เข้าใจเป็นอย่างอื่นไป เช่น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาวะรูปที่กำลังปรากฏ แต่พยายามที่จะไปรู้รูปอื่นที่เป็นอสภาวรูป นั้นไม่ใช่กัมมฐานที่ควรพิจารณา

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียด ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก เรื่องของจิต เรื่องของเจตสิก เรื่องของรูป ปรมาตถ์ รูปใดที่ควรแก่การพิจารณา เป็นสัมมสนรูป รูปนั้นเป็นกัมมฐานที่ควรพิจารณา

เพราะฉะนั้น เมื่อมาสอบถาม ก็เพื่อที่จะได้เข้าใจว่า นามใด รูปใดเป็นสภาวะธรรม เป็นของจริงที่ควรพิจารณา ไม่คลาดเคลื่อนไปปฏิบัติผิด นั้นเป็นความหมายของข้อความนี้ก็ได้ แต่ไม่ใช่หมายความว่า ให้เจาะจงรู้เพียงรูปเดียวหรือนามเดียว และก็จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ้าท่านเข้าใจเอง หรือตามที่ได้ยินได้ฟังมา ท่านก็อาจจะคิดว่า มาเพื่อถาม
กัมมัฏฐานที่ควรมนสิการ ให้เจาะจงว่า จะให้เจริญอบรมกัมมัฏฐานใด แต่ถ้าบุคคล
นั้นไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถที่จะรู้อัธยาศัยของแต่ละบุคคลได้
หรือแม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง ก็ไม่ได้ทรงแสดงว่า การรู้เพียง
อย่างเดียวจะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ทรงแสดงเรื่องของการที่จะต้องอบรมเจริญ
ปัญญา รู้สภาพธรรมทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกว่าจะ
รู้ชัดขึ้น ชื่นขึ้น สามารถที่จะละคลายความเห็นผิด จนกระทั่งดับความยึดถือนามธรรม
และรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

มีผู้ที่สนใจในเรื่องการเจริญวิปัสสนาท่านหนึ่งกล่าวว่า ตามมหาสติปัฏฐานสูตร
พระผู้มีพระภาคให้ไปสุปัา โคนไม้ เรือนว่าง และให้ระลึกรู้ลมหายใจ พร้อมกับนั้น
ก็นามมหาสติปัฏฐานสูตรมายืนยันด้วยว่า นี่เป็นข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้
ซึ่งดิฉันได้เรียนถามว่า ช่วยกรุณาชี้พยัญชนะที่แสดงให้เห็นว่า ตรัสเจาะจงให้เลือก
อารมณ์ คือ ให้รู้ลักษณะของลมหายใจเป็นอันดับแรก ก็ไม่มีข้อความนั้นเลยใน
มหาสติปัฏฐานสูตร

บางท่านที่เริ่มอ่านมหาสติปัฏฐานสูตร จะเห็นว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
เป็นบรรพแรก และในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานบรรพแรกนั้น เป็นอานาปานบรรพ จึง
เข้าใจเองว่า พระผู้มีพระภาคเจาะจงให้ทำอย่างนั้นเป็นขั้นแรก ซึ่งไม่มีข้อความที่ว่า
พระผู้มีพระภาคตรัสเจาะจงให้บุคคลนั้นต้องทำประการนั้นเลย เพราะฉะนั้น
การศึกษาธรรม เป็นเรื่องที่จะต้องฟัง และพิจารณาในเหตุผล ในอรรถ ในพยัญชนะ
ให้ตรงกันด้วย

ข้อความในอรรถกถาต่อไปมีว่า

พวกสัททวิหาริกตอบว่า มาเพื่อถามกัมมัฏฐานที่ควรมนสิการขอรับ

ซึ่งพระเถระรูปนั้น ผู้เข้าใจผิดในมรรค ในการปฏิบัติ ก็ได้กล่าวกะภิกษุที่เป็น
สัททวิหาริกเหล่านั้นว่า

พวกเธอจงนั่งลง กระผมจักบอกกัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นถ้อยคำที่สามารถจะให้
บรรลुพระอรหัตได้โดยขณะทีเดียว

นี้ด้วยความมั่นใจจริง ๆ ว่า กัมมัฏฐานที่จะบอกให้ปฏิบัตินั้น สามารถที่จะทำ
ให้บรรลुถึงความเป็นพระอรหัตได้โดยขณะทีเดียว ซึ่งท่านผู้ฟังจะสังเกตข้อความที่
พระเถระจะกล่าวได้ว่า ถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ผิดแล้ว จะให้รู้สภาพธรรมทั่ว หรือว่าไม่ต้อง
ทั่ว เพียงบางสิ่งบางประการเท่านั้น นี่เป็นการเทียบเคียงในข้อปฏิบัติที่ถูก กับข้อ
ปฏิบัติที่ผิด

พระเถระจึงกล่าวอีกว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปสู่ที่อยู่ของตนแล้ว นั่งแล้ว มนสิการมูลกัมมัฏฐาน
อยู่ เมื่อเธอมนสิการมูลกัมมัฏฐานอยู่ โอภาสย่อมบังเกิดขึ้น นี่ชื่อว่ามรรคที่ ๑

เธอทำโอภาส และญาณที่ ๒ ให้เกิดขึ้น มรรคที่ ๒ จึงเป็นอันเธอทำให้
บังเกิดขึ้นแล้ว เธอทำโอภาส และญาณที่ ๓ และที่ ๔ ให้บังเกิดขึ้นอยู่อย่างนี้ ด้วย
เหตุมีประมาณเท่านี้ เธอจึงเป็นอันบรรลุมรรค และบรรลुผลแล้ว

เข้าใจผิด เพียงกระทำโอภาสให้เกิดขึ้น ก็เข้าใจว่าเป็นญาณ และเป็นการ
บรรลุมรรคผล

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นซึ่งเป็นสัทธิวิหาริก จึงสันนิษฐานว่า ธรรมดาว่าภิกษุที่
ไม่ใช่พระชีนาสพ ย่อมไม่สามารถบอกกัมมัฏฐานได้แม้สักข้อหนึ่ง ภิกษุรูปนี้เป็น
พระชีนาสพแน่แท้

สันนิษฐานง่าย ๆ คือ เพียงแต่ใครบอกกัมมัฏฐาน จะผิดจะถูกอย่างไร ถ้า
สามารถบอกได้ ก็อัศจรรย์ว่า ผู้นั้นต้องเป็นพระอรหัต เพราะว่าคนที่ไม่ใช่
พระอรหัต ย่อมไม่สามารถที่จะบอกกัมมัฏฐานได้แม้สักข้อหนึ่ง แต่ไม่ได้ไตร่ตรองว่า
ปัญญาที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น รู้ธรรมอะไร

สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะนี้
เป็นธรรม หรือไม่ใชธรรม ควรรู้ หรือไม่ควรรู้ และถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ รู้แจ้งได้ไหม

ถ้ายังไม่รู้แจ้งสภาพธรรม ก็ไม่ใช่ปัญญา แต่ภิกษุเหล่านั้น เพียงสันนิษฐานว่า ธรรมดาภิกษุที่ไม่ใช่พระชีณาสพ ย่อมไม่สามารถบอกกัมมฐานได้แม้สักข้อหนึ่ง เพราะฉะนั้น ภิกษุรูปนี้เป็นพระชีณาสพแน่แท้

สมัยต่อมา พระเถระนั้นได้มรณภาพลง ก็พวกมนุษย์ในบ้านที่พระเถระเที่ยว บิณฑบาตโดยรอบ มาถามว่า

ท่านผู้เจริญ ใครถามปัญหาพระเถระ

พวกภิกษุก็ตอบกันว่า

อุกร อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย ก็ในกาลก่อน พระเถระถามปัญหาพวก เรา

หมายความว่า ใครเป็นผู้สอบถามความรู้นั่นเอง ผู้ที่มีความรู้มากกว่า ย่อมสอบถามผู้ที่มีความรู้น้อยกว่าว่า รู้รู้ผิดประการใด

พวกมนุษย์เหล่านั้น จัดแจงมณฑปดอกไม้ เรือนยอดดอกไม้ จึงให้กระทำ เครื่องปิดตาและปิดปากด้วยทองคำ บูชาด้วยดอกไม้และของหอมทั้งหลาย เล่นสาธุกีฬากันตลอด ๗ วัน

สาธุกีฬา เป็นการเล่นซึ่งน้อมนำให้เกิดความสังเวชสลดใจ และให้อาจหาญ ไร้เรงในธรรม จะเป็นการร้อง จะเป็นการเล่นใดๆ ก็ตาม ที่เกื้อกูลให้เข้าใจสภาพธรรม ให้คล้อยตามความจริงของสภาพธรรม ก็เป็นสาธุกีฬา

ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง ที่ชาวบ้านเหล่านั้นจัดแจงมณฑปดอกไม้ เรือนยอดดอกไม้ เพราะเข้าใจว่า พระเถระนั้นเป็นพระอรหันต์ และเมื่อฉกฉวยมาแล้ว ก็ได้นำ กระตุกไปสร้างเจดีย์ไว้

ข้อความต่อไปมีว่า

พวกภิกษุอาคันตุกะเหล่าอื่น มาถึงวิหารนั้น ล้างเท้า แล้วก็คิดว่า เราจัก เยี่ยมพระมหาเถระ ดังนี้แล้ว จึงไปถามว่า

อาวุโสทั้งหลาย พระเถระอยู่ที่ไหน

พวกภิกษุที่เป็นสัทธีวิหาริกของพระเถระตอบว่า

พระเถระนิพพานเสียแล้วขอรับ

ภิกษุอาคันตุกะจึงกล่าวว่า

อาวุโสทั้งหลาย พระเถระทำมรรคผลให้บังเกิดขึ้นได้ ชื่อว่ากระทำสิ่งที่กระทำ
ได้ยาก อาวุโสทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถามปัญหาแล้วหรือ

แสดงให้เห็นว่า ภิกษุอาคันตุกะไม่ได้ตื่นตาม เชื่อตามไปง่าย ๆ ว่า ใครบรรลุ
อรหัต เพราะเหตุว่าการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นเรื่องยาก ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย และผู้ที่
เข้าใจหนทางข้อประพฤติปฏิบัติ เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นได้จริง ๆ ว่า
เป็นเรื่องยากเพียงไรในการที่สัมมาสติจะเกิด เป็นอนัตตา ระลึกรู้ลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมที่ละเอียดที่ละน้อย และค่อย ๆ เป็นปัญญาที่เริ่มรู้สภาพของ
นามธรรมและรูปธรรม ซึ่งจะต้องอบรมไปจนเป็นปกติ จนเป็นความรู้ที่ชินขึ้น ชัดขึ้น
ไม่ใช่กระทำได้ง่ายเลย เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานทุกท่าน ไม่ได้ตื่น
ตาม เชื่อตามไปง่าย ๆ ว่า ใครบรรลุเป็นพระอรหันต์ เพราะว่าการที่จะบรรลุเป็น
พระอรหันต์ หรือเป็นพระอริยบุคคลนั้น ไม่ใช่การกระทำโดยง่าย

พวกภิกษุที่เป็นสัทธีวาริกตอบว่า

ท่านขอรับ พระเถระเมื่อบอกกัมมัฏฐานแก่พระภิกษุทั้งหลาย บอกแล้วโดย
ทำนองนี้

คือ ได้เล่าให้ฟังว่า พระเถระได้บอกให้กระทำอย่างไร คือ ให้กระทำโอภาสให้
เกิดขึ้นครั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ครั้งที่ ๔ ก็เป็นการบรรลุมรรคขึ้นต่าง ๆ

ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ผลทั้งหลายนั้นย่อมมาแต่เหตุ เพราะฉะนั้น การที่จะรู้
ว่าบุคคลใดบรรลุคุณธรรมขั้นใด ประการใดนั้น ก็ต้องถามถึงเหตุว่า เหตุที่ปฏิบัตินั้น
เป็นอย่างไร เจริญอบรมอย่างไร เป็นเหตุที่ถูกต้อง ที่จะให้ผลที่ถูกต้องเกิดขึ้นได้
หรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาเหตุให้ตรงกับผลด้วย

ไม่ว่าท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะกล่าวว่า ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ได้บรรลุวิปัสสนาญาณ
ขั้นหนึ่งขั้นใดก็ตาม ก็ควรที่จะได้สอบถามเหตุให้ตรงกับผลว่า ปฏิบัติอย่างไร เป็นเหตุ
ที่สมควรถูกต้องแก่การที่จะให้ผลเช่นนั้นเกิดขึ้นได้หรือไม่ แต่ถ้าเหตุไม่สมควรแก่ผล

แล้วอ้างผล ก็หมายความว่า เป็นการปฏิบัติผิด เป็นการเข้าใจผิดของผู้ปฏิบัติผิด
นั่นเอง

เมื่อภิกษุอาคันตุกะได้ฟังอย่างนั้น ก็ได้กล่าวว่า

อาวุโสทั้งหลาย นั้นไม่ใช่มรรค นั้นชื่อว่าวิปัสสนูปกิเลสต่างหาก ท่านทั้งหลาย
ย่อมไม่รู้ อาวุโสทั้งหลาย พระเถระยังเป็นปุถุชน

สัทธวิहारิกจะเชื่อใหม่ว่า พระเถระที่เป็นอาจารย์เป็นปุถุชน ในเมื่อมันใจ
เหลือเกินว่า ท่านได้ปรินิพพานไปแล้ว เป็นพระอรหันต์แล้ว

เมื่อมีความเห็นอย่างนั้น เชื่ออย่างนั้น ภิกษุเจ้าถิ่นเหล่านั้น ก็ทะเลาะกับภิกษุ
อาคันตุกะ ลูกขึ้น แล้วกล่าวว่า

ภิกษุในวิหารทั้งสิ้น และมนุษย์ในบ้านที่เกี่ยวภิกษาจารย์นี้ย่อมไม่รู้ พวกท่าน
เท่านั้นย่อมรู้ พวกท่านพากันมาทางไหน พวกท่านไม่เห็นพระเจดีย์ที่ประตูพระวิหาร
ดอกหรือ

พวกภิกษุอาคันตุกะจึงกล่าวว่า

ถ้าพวกภิกษุผู้พูดเช่นนี้ จะมีสักร้อย หรือสักแสนรูปก็ตาม ตราบใดที่ยังไม่ละ
ความเห็นนั้น สวรรค์ก็ดี มรรคก็ดี เป็นอันพวกเธอห้ามเสียแล้ว

แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มั่นคงในข้อปฏิบัติ ในเหตุผลที่ถูกต้องจริง ๆ นั้น ไม่ถือ
จำนวนมาก แต่ถือในเหตุและในผลของการปฏิบัติ

๓๙๒

ท่านกล่าวต่อไปว่า

ภิกษุอื่นผู้เป็นเช่นนั้นแล เมื่อบอกกัมมฐาน ย่อมบอกอย่างนี้ เธอชื่อว่าได้ยกกระเบื้อง ๓ อัน วางบนเตาไฟ ๓ เตา ด้วยจิตเช่นนั้น ก่อไฟไว้ภายใต้แล้ว ทำอาการ ๓๒ ของตนให้บังเกิดขึ้น ใส่วางลงบนกระเบื้อง พลิกกลับไปมาด้วยไม้ คือจิตนั่นเอง พึงบริโภค เมื่ออาการ ๓๒ นั้นไหม้ไฟอยู่ อาการใดเกิดเป็นขี้เถ้า เธอก็ใช้ปากเป่าอาการนั้นออกไป ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ สมณะนี้ชื่อว่า รุดปาปะ ได้ขัดเกลาบาบแล้ว

ถ. ที่ภิกษุอาคันตุกะกล่าวกับภิกษุเจ้าถิ่นและอุบาสกว่า ถ้าท่านเชื่ออย่างนี้ สวรรค์ นิพพาน พวกท่านจะไม่ได้

ทำไมผู้ที่เคารพผู้ที่ไม่ได้เป็นอริยบุคคล แต่เข้าใจผิดว่า เป็นพระอริยบุคคล ขณะที่ท่านถวายนานก็ดี บริจาคทรัพย์สร้างเจดีย์ก็ดี บริจาคซื้อทอง และอื่น ๆ มาทำศพของท่าน จิตในขณะนั้นเป็นกุศลทั้งนั้น ทำไมจึงกล่าวว่า ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน

สุ. กุศลอื่นไม่ทำให้พ้นภพภูมิต่าง ๆ ได้เลย โดยเฉพาะถ้ายังเข้าใจผิด คิดว่าที่ปฏิบัตินั้นถูก แต่ความจริงผิด ก็ไม่สามารถทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เมื่อไม่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ย่อมเกิดในอบายภูมิได้ ยังไม่พ้นไปจากอบายภูมิ

เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ยังไม่เป็นพระอริยบุคคล อกุศลกรรมก็ยังเป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิในอบายภูมิ ผู้ที่จะพ้นจากอบายภูมิ มีแต่พระอริยบุคคลเท่านั้น

เมื่อยังมีความเห็นผิดอยู่ ก็ยังคงวนเวียนไปในภพภูมิต่าง ๆ นั้นเอง ยังไม่สามารถจะดับอบายภูมิได้ ใครก็ตามจะมีกุศลมากน้อยสักเท่าไรก็ตาม ถ้ายังไม่เป็นพระอริยเจ้า ก็ยังไม่พ้นจากอบายภูมิ

ข้อความในอรรถกถา นี้ จะเห็นได้ว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ยาก เป็นเรื่องที่ละเอียด ซึ่งได้อุปมาว่า ชื่อว่าได้ยกกระเบื้อง ๓ อัน วางบนเตาไฟ ๓ เตา

ด้วยจิตเช่นนี้ ก่อไฟไว้ภายในได้แล้ว ทำอาการ ๓๒ ของตนให้บังเกิดขึ้น ใส่ดวงลงบนกระเบื้อง พลิกกลับไปมาด้วยไม้ คือ จิตนั่นเอง พึงบริโภค เมื่ออาการ ๓๒ นั้นไหม้ไฟอยู่ อาการใดเกิดขึ้นเป็นขี้เถ้า เธอก็ใช้ปากเป่าอาการนั้นออกไป ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ สมณะนี้ชื่อว่า ฐตปาปะ ได้ขัดเกลากายแล้ว

ยากหรือง่าย ต้องใช้ความเพียรมากหรือน้อย ในการที่จะพิจารณากลับไปกลับมาโดยละเอียด ถ้ามีการติด มีการยึดถือ อาการใดเกิดขึ้นเป็นขี้เถ้า เกิดเป็นอุปกิเลส เกิดเป็นความติด เกิดเป็นความพอใจขึ้น เธอก็ใช้ปากเป่าอาการนั้นออกไป หมายความว่า จะต้องขัดเกลากายอย่างยิ่งด้วยปัญญาที่รู้ชัด รู้จริงในสภาพธรรมที่ปรากฏ

หลายท่านที่เดียวที่มนสิการ หรือพิจารณา เริ่มด้วยอาการ ๓๒ แต่แม้กระนั้นก็ตาม ก็ต้องรู้ลักษณะของอาการ ๓๒ โดยปรมาตม เหมือนกับ ยกกระเบื้อง ๓ อัน วางบนเตาไฟ ๓ เตา ด้วยจิตเช่นนี้ ก่อไฟไว้ภายในได้แล้ว ทำอาการ ๓๒ ของตนให้บังเกิดขึ้น ใส่ดวงลงบนกระเบื้อง พลิกกลับไปมาด้วยไม้ คือ จิตนั่นเอง พึงบริโภค เมื่ออาการ ๓๒ นั้นไหม้ไฟอยู่ ด้วยการพิจารณา ด้วยการสามารถที่จะรู้ในลักษณะที่เป็นปรมาตมของอาการ ๓๒ นั้น อาการใดเกิดขึ้นเป็นขี้เถ้า เป็นความติด เป็นความพอใจ เป็นกิเลสเกิดขึ้น เธอก็ใช้ปากเป่าอาการนั้นออกไป

ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ ในการพิจารณาสภาพธรรม แม้ว่ามนสิการในอาการ ๓๒ ก็จะต้องรู้ในสภาพที่เป็นปรมาตมธรรมที่มีลักษณะปรากฏ รู้ว่าเป็นรูป และยังต้องละการติด การยินดีพอใจ การยึดถือในลักษณะของปรมาตมธรรมที่ปรากฏ ซึ่งเวลานี้จะกล่าวได้ใหม่ว่า ปรมาตมธรรมไม่ปรากฏ

ถ้าไม่มีปรมาตมธรรมเกิดขึ้นปรากฏ จะไม่มีอะไรเลยสักอย่างในโลกนี้ เสียทั้งกำลังปรากฏก็เป็นปรมาตมธรรม หรือว่าผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็เป็นปรมาตมธรรม แต่เมื่อเคยยึดถือผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นตัวตน เป็นกายของเรา ก็จะต้องระลึกรู้ลักษณะในขณะที่ผมปรากฏ ขนปรากฏ เล็บปรากฏ ฟันปรากฏ เหล่านั้น รู้สภาพความเป็นปรมาตมธรรมของส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย และแม้ว่าจะระลึกรู้ ซึ่งทุกท่าน

ระลึกได้ทันทีในขณะที่ผม ที่ชน ที่เล็บ ที่ฟัน ที่หนัง แต่ยังติด ยังยึดถือ ยังยินดีในอาการของปรมาัตถธรรมที่กำลังปรากฏ

ด้วยเหตุนี้ การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็เพื่อให้รู้จริงในสภาพปรมาัตถธรรมนั้น จนสามารถที่จะละการยึดถือ ความติด ความยินดี ในสภาพของส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย แต่โดยสภาพของความเป็นปรมาัตถ์แล้ว ก็มีลักษณะของปรมาัตถธรรมเท่านั้นที่ปรากฏ แต่ทั้ง ๆ ที่ลักษณะของปรมาัตถธรรมเท่านั้นที่ปรากฏ ก็ยังยึดถือได้ใช่ไหม ถ้าไม่อบรมเจริญ เพียรที่จะรู้ให้ชัดขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์ในสภาพความเป็นจริงของปรมาัตถธรรมนั้นได้

ข้อความต่อไปมีว่า

คำที่เหลือ พึงให้พิจารณาดูโดยนัยก่อนนั้นแล

อีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อความต่อไปในอรรถกถามีว่า

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุวางลาดใบใหญ่ลง ด้วยจิตนั่นเอง ประกอบเนยเหลวเข้า แล้วยังอาการ ๓๒ ของตนให้เกิดขึ้นด้วยจิตนั่นเอง ใส่อาการ ๓๒ นั้นลงบนเนยเหลวนั้น ละลายอาการ ๓๒ ที่ตนผสมเนยเหลวเข้าแล้ว ขยำอยู่ ฟองน้ำก็ฟูขึ้นเบื้องบนของอาการ ๓๒ ที่ละลายอยู่ ภิกษุพึงบริโภคฟองน้ำนั้น ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ พวกเธอทั้งหลายก็จักเชื่อได้ว่า ได้บริโภคอมตะ

นี่ก็เหมือนกัน ประกอบเนยเหลวเข้า แล้วยังอาการ ๓๒ ให้เกิดขึ้น ใส่อาการ ๓๒ นั้นลงบนเนยเหลวนั้น ละลายอาการ ๓๒ ที่ตนผสมเนยเหลวเข้าแล้ว ขยำอยู่

ต้องใช้ความเพียรที่จะรู้ลักษณะของปรมาัตถธรรมของอาการ ๓๒ และละคลายการยึดถือปรมาัตถธรรมซึ่งเป็นสภาพของรูป ที่เป็นกายที่เคยยึดถือกันด้วย ต้องใช้เวลานานไหม เวลานี้ลักษณะของปรมาัตถธรรมปรากฏ ไม่ใช่ไม่ปรากฏ และความรู้ก็มีว่า เป็นเพียงลักษณะอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน แล้วแต่ลักษณะของอาการที่ปรากฏ แต่ถ้าความรู้ยังไม่สมบูรณ์ที่จะเป็นวิปัสสนาญาณ ที่ประจักษ์ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน

ก็ย่อมยังคงยึดถือลักษณะของปรมาัตถธรรมที่เป็นอาการ ๓๒ นั้นว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ท่านผู้ฟังจะเข้าใจได้ถึงความต่างกันของการอบรมเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา แม้ว่าจะมีพื้นฐานของสมถะและวิปัสสนาบางกัมมัฏฐานนั้นเป็นกัมมัฏฐานเดียวกัน เช่น ในเรื่องของอาการ ๓๒ ในสมถภาวนาก็มี ในปฏิญาณสติการบรรพ ที่ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานก็มี แต่ว่าการเจริญโดยนัยของสมถะกับการเจริญโดยนัยของวิปัสสนานั้นต่างกัน ซึ่งท่านจะตรวจสอบข้อความนี้ได้ ใน **อรรถกถา มโนรทปริณี อรรถกถาเอกาทสกนิบาต นิสายวรรคที่ ๑** อรรถกถาของ **อเสขสูตร** ซึ่งมีข้อความว่า

ในพระสูตรนี้ ที่ชื่อว่า เห็นโดยถูกต้องนั้น คือ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ไม่ใช่ติดในธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ด้วยการเจริญสมถภาวนา เพราะว่าการเจริญสมถภาวนานั้น เพิ่งพิจารณาอาการ ๓๒ ก็จริง แต่ด้วยความปรารถนาที่จะให้จิตสงบ ไม่ใช่เป็นการรู้ เห็นว่าเป็นธรรมดา แต่พิจารณาจนทั่ว เป็นปกติ จึงละการยึดถือในธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ได้

พยัญชนะที่ว่า ที่ชื่อว่า เห็นโดยถูกต้องนั้น คือ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ท่านผู้ฟังอย่าเพิ่งคิดเอาง่าย ๆ ว่า ท่านเห็นแล้ว

บางท่านเพียงพูดแค่นี้ ท่านบอกว่า ท่านเห็นแล้ว ไม่เที่ยงจริง ๆ สภาพที่ไม่เที่ยงนั้นก็เป็นที่รู้ ไม่ใช่เป็นสุข เพราะดับไปแล้ว หหมดไปแล้ว และไม่ใช่ตัวตนด้วย เพราะเหตุว่าดับไปหมด เกิดขึ้นปรากฏแล้วก็หมดไป เพราะฉะนั้น ก็เป็นอนัตตา เพียงเท่านี้ บางท่านเข้าใจว่า เป็นวิปัสสนาญาณแล้ว หรือบางท่านเข้าใจว่า ท่านเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาแล้ว

แต่ท่านไม่ทราบจริง ๆ ว่า ความละเอียดของการอบรมเจริญปัญญา จนประจักษ์ในความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ต้องสมบูรณ์เป็นวิปัสสนาญาณอย่างไร

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะละเอียดที่จะต้องศึกษา และปฏิบัติ จนกระทั่งเป็น ความรู้ของท่านเองจริง ๆ ตามลำดับขั้นด้วย บางท่านก็เข้าใจด้วยว่า จะต้องอบรม จะต้องปฏิบัติ จะต้องมีสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่เพียงการ เข้าใจโดยการศึกษาว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ และรูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้น ท่านก็มีสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ และเข้าใจว่า เพียงการรู้ เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ เท่านั้น ก็เป็นนามรูปปริเฉทญาณ

นี่เป็นการไม่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะเหตุว่าท่านยังไม่หมด ความสงสัยว่า สภาพใดเป็นนามธรรม สภาพใดเป็นรูปธรรม เช่น ในขณะที่กำลังเห็น ก็มีสิ่งที่ปรากฏทางตา และสิ่งนั้นจะปรากฏทางตาได้ เพราะมีการเห็น มีสภาพที่รู้ เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนั้น เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ชัดจริง ๆ ว่า ลักษณะ นั้นที่เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่รูปธรรมเป็นอย่างไร ก็ต้องอบรมเจริญสติ จนกระทั่งมีความรู้เกิดขึ้น ที่ละเอียดที่ละน้อย จนกระทั่งชำนาญ จึงจะละคลายความ สงสัยว่า นามธรรมนั้นเป็นอย่างไร รูปธรรมนั้นเป็นอย่างไร

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งกล่าวว่า เวลาที่สติเกิด ยังสงสัยว่า สภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏเป็นนามหรือเป็นรูป นี่เป็นความจริง เป็นการตรงต่อตัวเอง เมื่อยังไม่มีความรู้ ชัด ไม่ใช่การประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมที่ไม่ใช่รูปธรรม ก็ยังหมดความสงสัย ไม่ได้ว่า ลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างไร ลักษณะของรูปธรรมเป็นอย่างไร

เพราะฉะนั้น ความรู้นั้นจะต้องเจริญอบรมจริง ๆ ให้เป็นความรู้ที่ละคลาย ความสงสัย จนกระทั่งเป็นความรู้ชัด หมดความสงสัย ไม่ว่าจะมีการเห็นขณะใด สถานที่ใด อารมณ์ที่ปรากฏเป็นอารมณ์ที่ประณีต หรือไม่ประณีตเพียงใด ขณะนั้นผู้ที่ อบรมเจริญปัญญาจนรู้ชัดในลักษณะของนามและรูปธรรมแล้ว จะไม่มีความสงสัยเลย ว่า ลักษณะของรูปธรรมเป็นอย่างไร และลักษณะนามธรรมเป็นอย่างไร

สำหรับการที่จะตรวจสอบว่า เป็นปัญญาที่รู้ในลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรมมากน้อยเพียงใด ขณะปกติธรรมดาอย่างนี้ ที่กำลังเห็นอย่างนี้ ก็พิสูจน์ได้แล้ว ว่า เป็นปัญญาที่รู้จริงในลักษณะของนามธรรม ในลักษณะของรูปธรรมหรือไม่

ถ้าปัญญาสามารถที่จะอบรมเจริญ จนรู้ได้แล้วว่า การเห็นในขณะนี้ เป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร ขณะที่กำลังได้ยินตามปกติในขณะนี้ เป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร หหมดความสงสัยแล้ว ก็สามารถที่จะประจักษ์ความเกิดดับ สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ ซึ่งเป็นการรู้สภาพธรรมตามปกตินี้เอง

ขอล่าวถึง **ภัททชิสฺตร** ใน **อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต** ซึ่งมีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทที่อยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี ครั้งนั้นแล
ท่านพระภททชิได้เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ท่านพระอานนทได้ถามท่านพระภททชิว่า

ดูกร อาวุโสภักทชฌี บรรดาการเห็นทั้งหลาย การเห็นชนิดไหนเป็นยอด
บรรดาการได้ยินทั้งหลาย การได้ยินชนิดไหนเป็นยอด บรรดาสุขทั้งหลาย สุขชนิด
ไหนเป็นยอด บรรดาสัญญาทั้งหลาย สัญญาชนิดไหนเป็นยอด บรรดาภพทั้งหลาย
ภพชนิดไหนเป็นยอด ฯ

เป็นเรื่องธรรมดา ในขณะที่กำลังเห็นอยู่เดี๋ยวนี้ ไม่ว่าจะเห็นอะไรก็ตาม การเห็นในขณะนี้ จะเป็นยอดของการเห็นได้ใหม่

ภาพในขณะนี้ ที่ได้เกิดมาแล้ว ในขณะที่กำลังเป็นอย่างนี้ จะเป็นยอดของภาพ
ได้ไหม

ซึ่งข้อความใน **อรรถกถา มโนรทปฺปณี** มีข้อความอธิบายว่า

บอกว่า ยถา ปสฺสโต ความว่า จะเป็นอิฏฐารมณ หรืออนิฏฐารมณ มีอยู่โดยอาการใด สำหรับผู้เห็นอยู่ซึ่งอารมณ์นั้น โดยอาการนั้น ชื่อว่า ยถา ปสฺสโต

ไม่ใช่ต้องเลือกอารมณ์ว่า จะต้องเป็นอารมณ์ที่ดี ๆ เท่านั้น หรือว่าต้องเป็นอารมณ์ที่ไม่เป็นปัจจัยให้เกิดสุขเวทนา โสมนัสเวทนา แต่ไม่ว่าสภาพของอารมณ์นั้น จะเป็นอิฏฐารมณ หรืออนิฏฐารมณอย่างไรก็ตาม สภาพของอิฏฐารมณ หรืออนิฏฐารมณนั้น มีอยู่โดยอาการใด สำหรับผู้เห็นอยู่ซึ่งอารมณ์นั้น โดยอาการนั้น ชื่อว่า ยถา ปสฺสโต

ไม่ต้องบิดเบือนเป็นอย่างอื่นเลย ตามความเป็นจริงในขณะนี้ ตามปกติอย่างนี้เอง

บอกว่า อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหติ ความว่า ความเป็นพระอรหันต์ย่อมบังเกิดขึ้นโดยลำดับนั่นเอง

กำลังเห็นอย่างนี้ จะเป็นอิฏฐารมณ หรืออนิฏฐารมณก็ตาม สามารถที่จะดับกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้ โดยลำดับต่อจากจักขุทวารวิถีที่เห็นนี้เอง เป็นปกติจริง ๆ

เพราะฉะนั้น การรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นเรื่องของการอบรมปัญญาที่จะทำให้ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดดับเป็นปกติ และถ้าขณะนั้นสามารถที่จะดับกิเลสได้ คือ สามารถดับกิเลสได้โดยลำดับต่อการเห็นการเห็นนั้น ก็เป็นยอดของการเห็น

หรือว่า ภาพที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนี้ สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมต่อจากทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ตามปกติ ตามความเป็นจริง ก็เป็นภพที่เป็นยอดของภพทั้งหลาย

ข้อความในอรรถกถามีว่า

พระอรหันต์นั้น ของบุคคลนั้น ชื่อว่า มีในลำดับแห่งจักขุวิญญาณ

คือ ลำดับต่อจากจักขุทวารวิถีนั่นเอง แม้ในการได้ยินก็มีนัยนี้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น เป็นปกติธรรมดาจริง ๆ เป็นเรื่องที่ว่าปัญญาารู้แล้วหรือยังเท่านั้น ถ้ายัง ก็อบรมต่อไป เหมือนกับเวลาที่สติเกิด ท่านที่เริ่มเจริญสติปัฏฐานก็สงสัยว่า สิ่งที่กำลังปรากฏนี้ เป็นลักษณะของนามธรรม หรือรูปธรรม ก็ต้องอบรมเจริญไปตามปกติ ตามความเป็นจริง ทีละเล็กทีละน้อย จนกว่าจะค่อย ๆ ละคลายความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ไม่ใช่โดยการปิดเปลือกสภาพธรรมที่กำลังปรากฏด้วยความต้องการ ด้วยความปรารถนาที่จะข้ามไป ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

บางท่านอาจจะสงสัยสงสัยว่า เพียงรู้อย่างนี้เท่านั้นหรือที่จะทำให้รู้ชัดจนสามารถประจักษ์ความไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมทางมโนทวารวิधि ประจักษ์ความเกิดดับ สามารถละคลายความยินดีพอใจในนามธรรมและรูปธรรมได้

๓๙๓

ถ้าสติเกิด และความรู้ค่อย ๆ เกิด นั่นเป็นหนทางที่จะทำให้รู้ชัด เหมือนกับการเพาะปลูก ถ้าท่านปลูกเมล็ดพืชลงในดิน ท่านมองเห็นต้น ท่านมองเห็นก้าน ท่านมองเห็นกิ่ง ท่านมองเห็นใบ ท่านมองเห็นดอก แต่ท่านมองเห็นผลในเมล็ดบ้างไหม ยังไม่ปรากฏเลย

แต่เมื่อท่านทะนุบำรุงต่อไป จนกระทั่งเกิดเป็นต้น เกิดเป็นกิ่ง ก้าน ใบ ดอก ผลก็ย่อมเกิดขึ้นได้ในภายหลัง ฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญา ก็เช่นเดียวกัน ช่วงแรก ๆ ที่สติเกิด ยังไม่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรม ยังไม่แยกขาดออกจากลักษณะของรูปธรรม แต่อาศัยการเกิดขึ้นเนื่อง ๆ เพิ่มขึ้น ความรู้ขึ้น ไม่ต้องคำนึงถึงว่าสงบไหม สุขไหม หรืออะไรเลย เพราะว่าจุดประสงค์ของการอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น เพื่อให้ปัญญารู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ก็สอบถามกับตัวท่านเอง ซึ่งเป็นผลของการเจริญสติปัฏฐานว่า เริ่มรู้ขึ้นบ้างไหม อาจจะทีละเล็ก ทีละน้อย เหมือนกับการจับด้ามมีด หรือว่าเหมือนกับการเพาะปลูกต้นไม้อ้อ ซึ่งถ้าท่านอบรมเจริญต่อไป ก็ย่อมปรากฏดอก ปรากฏผลในภายหลังได้

แต่อย่าอย่าเข้าใจผิดในการอบรมเจริญปัญญา เพราะถ้าค้นหาและทวิภูมิที่กำลังจะทำให้ท่านพยายามหาทางลัด ทางอื่นที่จะทำให้บรรลุผล โดยที่ไม่ใช่ความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นเรื่องของความเข้าใจเหตุและผลโดยละเอียด พร้อมกันนั้น ท่านต้องอบรมเจริญสติปัญญาประกอบไปด้วย จึงจะไม่เข้าใจคลาดเคลื่อน ไม่เข้าใจผิดในข้อปฏิบัติ

เรื่องของการเข้าใจผิดในข้อปฏิบัตินี้ไม่ยาก เพราะมีความเห็นผิดที่สะสมมาที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตนอยู่แล้ว พร้อมกันนั้น ตัณหาที่มีเป็นประจำที่ต้องการ โดยไม่รู้ว่าการที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ นั้น ต้องเป็นปัญญาจริง ๆ

แต่ท่านก็ห้ามการอบรมเจริญปัญญา โดยหวังว่า วิธีอื่นหรือขณะอื่นสามารถที่จะดับกิเลสได้ สามารถที่จะทำให้รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

มีชาวต่างประเทศท่านหนึ่ง อ่านหนังสือเล่มหนึ่งและถามว่า ที่หนังสือเล่มนี้อธิบายไว้ว่า เวลาที่จิตสงบแล้ว จิตนั้นเองเป็นแสงสว่างเกิดขึ้น เข้าใจว่า แสงสว่างเป็นจิต ถ้าไม่ศึกษาให้เข้าใจชัดเจนว่า นามธรรม คือ จิตและเจตสิก เป็นสภาพธรรมที่รู้ เป็นธาตุรู้ ไม่มีสีสັນ ไม่มีแสงอะไรทั้งนั้น เป็นแต่เพียงอาการรู้ ลักษณะรู้ เป็นสภาพรู้เท่านั้น ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาในขั้นของการศึกษาพร้อมกับการเจริญสติปัฏฐาน ก็จะเข้าใจตามที่ได้อ่านว่า แสงสว่างเป็นจิต

ผู้ใดก็ตามที่เขียนอย่างนั้น หรือที่เข้าใจตามอย่างนั้น ไม่มีโอกาสที่จะรู้ลักษณะของธาตุรู้ สภาพรู้ อาการรู้ ซึ่งไม่ใช่รูปธรรม เพราะเข้าใจว่า รูปธรรมเป็นนามธรรม เช่น ในขณะนี้ สีสนัณณะกำลังปรากฏทางตา สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เป็นลักษณะของรูปชนิดหนึ่ง ที่จะไม่ปรากฏทางอื่นเลย นอกจากปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาท แต่ว่าลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏไม่ใช่สภาพรู้ แต่ที่กำลังเห็น กำลังรู้ในสีสนัณณะต่าง ๆ ที่ปรากฏ เป็นอาการรู้ เป็นสภาพรู้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจะไม่เข้าใจผิดว่า รูปธรรมเป็นนามธรรม สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นนาม แต่เริ่มที่จะเข้าใจว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้ มีสภาพธรรม ๒ อย่าง สภาพธรรมที่ปรากฏไม่ใช่สภาพรู้ แต่ปรากฏให้รู้ได้ทางจักขุปสาท ทางจักขุทวาร ส่วนที่กำลังเห็น ไม่เกี่ยวอะไรเลยกับสีสนัณณะที่กำลังปรากฏ เป็นอาการรู้ เป็นธาตุที่รู้สีสนัณณะทางจักขุปสาท

ถ้าอบรมเจริญปัญญาอย่างนี้ แม้ว่าแสงสว่างปรากฏ จะไม่เข้าใจผิดเลยว่า แสงสว่างเป็นนามธรรม แต่จะรู้ชัดว่า ขณะที่แสงสว่างปรากฏนั้น แสงสว่างเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ และที่กำลังเห็นแสงสว่างนั้น สภาพรู้แสงสว่างนั้น อาการเห็นนั้น เป็นนามธรรม ปัญญาสามารถเกิด รู้ชัดว่า รูปธรรมไม่ใช่นามธรรม และนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม

แต่ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาอย่างนี้ประกอบกันไป ก็จะเข้าใจคลาดเคลื่อน มีความเข้าใจผิด ถือรูปธรรมว่าเป็นนามธรรม เพราะไม่รู้จริงในลักษณะของนามธรรม ซึ่งเป็นแต่เพียงธาตุรู้ ลักษณะรู้ อากาญญู ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกาย ทางใจบ้าง

ที่สำคัญที่สุด คือ ขอย่าได้เข้าใจผิดคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติ ไม่ว่าจะต้อง อบรมเจริญนานสักเท่าไร ก็ภพ ก็ชาติก็ตาม ย่าใจร้อน หรือรีบเป็นพระอรหันต์ โดย ไม่ได้อบรมปัญญาจริง ๆ ที่จะป็นความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะเหตุว่าการเห็นผิดนี้ไม่ยาก

เรื่องของท่านพระพาหิยะ แม้ว่าท่านจะเคยอบรมเจริญสติปัฏฐาน เจริญ ปัญญาในอดีตมากสักเพียงไรก็ตาม แต่ในชาติสุดท้าย ก่อนที่จะได้เฝ้าพระอรหันต- สัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านยังเข้าใจผิดว่าท่านเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อได้ฟังธรรม พร้อม ทั้งความเห็นถูกที่เคยสะสมมา ความเป็นผู้หนักแน่นในเหตุในผล ทำให้ท่านสามารถที่ จะทิ้งความคิด ความเข้าใจผิดว่าตนเองเป็นพระอรหันต์ได้

สำหรับผู้ที่ได้อบรมความเห็นถูกมาแล้ว ย่อมมีปัจจัยที่จะทิ้งความเห็นผิด แม้ว่าในชาตินั้นอาจจะได้รับ ได้ยิน ได้ฟังความเห็นผิดมากสักเท่าไร อาจจะคล้อย ไปตามความเห็นผิดนั้นแล้ว แต่เวลาที่ได้ฟังเรื่องของความเห็นถูก ก็มีปัจจัยที่จะทิ้ง ความเห็นผิดนั้นได้ แต่ถ้าท่านไม่ได้สะสมอบรมความเห็นถูกไว้มาก ให้เป็นปัจจัยที่ เพียงพอ เมื่อได้ฟังความเห็นผิด ก็จะคล้อยตามความเห็นผิด เพิ่มความเห็นผิดขึ้น โดยไม่มีปัจจัยที่จะทำให้ทิ้งความเห็นผิดไปสู่ความเห็นถูกได้เลย

เพราะฉะนั้น การพิจารณาเหตุผลของสภาพธรรม ให้ถูกต้องตรงตามความเป็น จริง ต้องอาศัยการมโนการในเหตุในผล การพิจารณา การสอบสวน การเทียบเคียง จริง ๆ พร้อมกันนั้นก็ต้องอบรมปัญญาที่จะให้เป็นความรู้ ที่จะละความยึดถือ นามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนด้วย

อย่างไรก็ตาม ขอให้ท่านผู้ฟังอย่าถือความเห็นผิดประการหนึ่งประการใดเป็น วิปัสสนาญาณ ซึ่งดูเหมือนว่า ท่านปรารถนาจริง ๆ ที่จะถึงวิปัสสนาญาณขั้นหนึ่งขั้น

ใด ถ้าไม่ใช่ขั้นสูงจริง ๆ ท่านอาจจะขอเพียงวิปัสสนาญาณแรก คือ นามรูปปริจเฉทญาณ แต่ขอให้ทราบว่า ถ้าเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจริง รู้ชัด ท่านจะหมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม ด้วยการประจักษ์ชัดในสภาพของนามธรรม และรูปธรรมนั้น โดยไม่ต้องเทียบเคียง

ถ้ายังเทียบเคียงอยู่ตราบใด ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของความลังเลสงสัย ไม่แน่ใจ บางท่านได้ยินอย่างนี้ ก็แน่ใจเสียเลย อย่าสงสัยเลย ประเดี๋ยวจะไม่ใช่ออย่างนั้นยิ่งเป็นการหลอกตัวเองด้วยตณหา ด้วยความต้องการ จนกระทั่งไม่สามารถที่จะละทิ้งความเห็นผิดนั้นได้ และไม่สามารถอบรมปัญญาที่จะละ และเกิดปัญญาที่รู้ชัดจริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

และถ้าท่านเห็นว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น เป็นการรู้การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดดับตามปกตินี้เอง จะยาก หรือจะง่าย เพราะว่าขณะนี้กำลังเห็น กำลังได้ยิน ก็ไม่เห็นมีอะไรที่จะประจักษ์ว่า เกิดแล้วก็ดับเลย ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ปัญญาที่ประจักษ์ จะเป็นปัญญาที่คมกล้าเพียงใดที่สามารถประจักษ์ได้จริง ๆ ในการเกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

บางท่านสงสัยว่า ถ้าอย่างนั้นผู้ที่ประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมเป็นวิปัสสนาญาณแล้ว ขณะนี้นามรูปคงจะเกิดดับอย่างละเอียดรวดเร็วมากมายเหลือเกินตลอดเวลาสำหรับบุคคลนั้น

แต่อย่าลืม นามธรรมและรูปธรรมเกิดดับสับต่อรวดเร็วเหลือเกิน จนทำให้การเกิดของนามธรรมและรูปธรรมใหม่ปิดบัง ไม่ให้ปรากฏความดับของนามธรรมและรูปธรรมเก่าที่เพิ่งดับไป แต่ปัญญาที่อบรมคมกล้าแล้ว สามารถที่จะเกิดในขณะนั้นเป็นวิปัสสนาญาณ ประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดดับ โดยความเป็นอนัตตา

เมื่อประจักษ์แล้ว จะกลับไปเป็นความไม่รู้อีก เป็นความไม่ประจักษ์อีกไม่ได้ และการประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดดับ ก็เป็นเพราะปัจจัยใน

ขณะนั้นมีกำลังถึงการที่จะประจักษ์ ก็ประจักษ์ และวิปัสสนาญาณก็ดับ และการเกิดดับสืบต่อกันของนามรูปก็เหมือนเดิม ปกติอย่างนี้เอง และผู้นั้นจะไม่สงสัยอีก เพราะได้ประจักษ์แล้วว่า นามธรรมและรูปธรรมเกิดดับทางมโนทวารวิถีเป็นอย่างไร

แต่ไม่ใช่หมายความว่า ตลอดเวลาตั้งแต่นั้นมา ก็เกิดดับระยิบระยับอย่างรวดเร็ว ผิดปกติไปสำหรับบุคคลที่ได้ประจักษ์แล้ว เพราะเหตุว่าการประจักษ์เป็นขณะที่เกิดขึ้นด้วยปัจจัยที่สมบูรณ์ ที่จะแทงตลอดในขณะนั้น ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และวิปัสสนาญาณก็ดับ

เมื่อความรู้ขึ้นประจักษ์แล้ว มีแล้ว เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่สมบูรณ์ถึงการที่จะแทงตลอด ละคลายเป็นพระอริยเจ้าได้ จึงเป็นปริณญาที่จะต้องมนสิการในความเกิดขึ้น ความดับไป ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน ของนามธรรม และรูปธรรมเป็นปกติต่อไป จนกว่าปัญญาอันจะสมบูรณ์ มีปัจจัยพร้อมที่จะประจักษ์เป็นวิปัสสนาญาณขั้นต่อไปอีก ก็สามารถที่จะเกิดขึ้นตามควรแก่ปัจจัยนั้น ๆ ตามกาลนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีทั้งวิปัสสนาญาณ และปริณญาขั้นต่าง ๆ

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง จดหมายของท่านผู้ฟังมีเรื่องส่วนตัวของท่านด้วย เพราะฉะนั้น จะไม่ขอกล่าวถึงตำบลที่อยู่ของท่านเจ้าของจดหมายข้อความในจดหมายมีว่า

เรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ ที่เคารพอย่างสูง

หนูตั้งใจว่า จะเขียนจดหมายมาปรึกษาอาจารย์หลายครั้งแล้ว แต่นึกไปนึกมาก็พยายามตัดปัญหาโดยการเจริญสติปัฏฐาน หนูสังเกตเห็นว่า ส่วนมากหนูจะตกเป็นทาสของโทสะ แต่แปลก คือ หนูเป็นคนที่ไม่ชอบให้ใครมาว่า หรือจุกจิกอะไร แต่ทำไมคนอื่นว่าหนู หนูไม่พอใจ หนูก็จะเจริญสติว่า นามไม่พอใจปรากฏ แล้วหนูก็จะเจริญเกี่ยวกับรูปนามอื่นต่อไปได้โดยปกติเป็นส่วนใหญ่ แต่ทำไมกับสามีหนู เมื่อใดที่เขาว่าหนู หนูจะเจริญสติไปได้หน่อยหนึ่ง แต่พอเขาว่าหนูอีกที หนูจะตกเป็นทาสของโทสะทุกครั้ง จนหนูเบื่อ แทบจะหนีไปจากเขาให้ได้เลยอาจารย์

หนูจะเล่าเหตุการณ์เมื่อก่อนที่หนูจะฟังคำอธิบายของอาจารย์ คือ เมื่อตอนที่หนูเรียนหนังสืออยู่ชั้น ม.ศ. ๔ หนูมีเพื่อนอยู่กลุ่มหนึ่ง และในกลุ่มนั้นมี ๒ - ๓ คน เขาจะไม่ชอบหนูหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ ตลอดเวลาเรียนเขาจะว่าหนูอยู่เรื่อย ๆ หนูก็ทำเฉย ๆ จนกระทั่งครั้งหนึ่งหนูโกรธมาก จะเป็นเพราะบุญกุศล หรือเป็นเพราะอะไรก็ไม่ทราบได้ พอหนูหลับตา เห็นภาพพระพุทธรูปแปลงรัศมีมายังตัวหนู พอสักครู่ หนูจึงคลายโทสะลงได้ และอยู่ต่อมาพวกเขาเหล่านั้นก็ยังว่าหนูอยู่เรื่อย ๆ หนูก็ไม่เข้าใจว่าหนูไปทำอะไรให้เขาไม่พอใจ จนกระทั่งหนูโกรธยิ่งกว่าคราวก่อน เผอิญหนูนึกถึงคำพระว่า นี่ไม่ใช่ตัวเรา หนูได้แต่ท่องภาวนาคำ ๆ นี้ทุกวัน จนกระทั่งหนูบังเกิดความเบื่อในทุกสิ่งทุกอย่าง จนวันหนึ่ง หนูเกิดความสงบภายในใจ คือว่า ไม่มีความรู้สึกใด ๆ ภายในใจของหนูเลย นอกจากการรู้สึกเฉย ๆ เหมือนหุ่นที่เดินได้ ไม่มีความรู้สึกใด ๆ เกิดขึ้นเลย และพร้อมกันนั้น ทุกครั้งที่หนูมองทุก ๆ คน จะเป็นการมองเห็นโครงกระดูกไปหมด ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเดิน หรือนั่ง หรือจะทำอาการอย่างไร หนูจะมองเห็นเขาเหล่านั้น กลายเป็นโครงกระดูกทำอาการเช่นนั้น ที่แรกหนูก็เข้าใจว่า หนูตาฟาด แต่เหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นตลอดเวลาเป็นเวลา ๖ วันเต็ม จากนั้นหนูก็เห็นทุกสิ่งทุกอย่างเป็นปกติ แต่สิ่งที่ยังติดอยู่ไม่หาย คือ ความเบื่อหน่าย จนปัจจุบันนี้ความเบื่อหน่ายนั้นก็ยังปรากฏแก่หนูบ่อย ๆ ครั้ง หนูก็ได้พยายามเจริญสติ เมื่อความเบื่อหน่ายเกิดขึ้น หนูก็พยายามเจริญว่า นามเบื่อหน่ายปรากฏ ซึ่งบางครั้งก็ทุเลาความเบื่อหน่ายลงบ้าง

ตอนที่หนูเริ่มเจริญสตินั้น หนูมีความรู้สึกว่า หนูมีความสงบเกิดขึ้นทางใจมาก คือ หนูมีสติตลอดเวลา พอเจริญสติมาได้สัก ๒ - ๓ อาทิตย์ หนูเกิดปัญหาวุ่นวาย จนกระทั่งหลงลืมสติบ่อย ๆ จนทุกวันนี้หนูมีความเห็นว่า สติหนูถอยลงกว่าตอนแรก เพราะการหลงลืมสติ และการตกเป็นทาสโทสะ

อาจารย์ช่วยแก้ไขนี้ให้หนูทีเถอะ หนูก็ได้พยายามเจริญสติ แต่พอสามีว่าหนูสัก ๒ - ๓ ครั้งเท่านั้น หนูจะตกเป็นทาสโทสะทุกที การที่หนูเจริญสติ เช่น เมื่อได้ยิน

เสียง หนูจะเจริญว่า นามรู้รูปทางหู นามรู้รูปทางตา และอื่น ๆ หนูเจริญเช่นนี้ เป็นการถูกวิธีหรือเปล่า เพราะอาจารย์ว่า การเห็นผิวนั้นเป็นอันตรายมาก

สุดท้ายนี้หนูหวังว่า อาจารย์จะเป็นประดุจแสงประทีป ที่ส่องให้หนูเดินได้ถูก และตรงทาง

ด้วยความเคารพอย่างสูง

ส. ท่านผู้ฟังจะเห็นสภาพธรรมได้จากจดหมายฉบับนี้ที่ว่า ทำไมคนอื่นว่า หนู หนูไม่พอใจ หนูก็จะเจริญสติว่า นามไม่พอใจปรากฏ แล้วหนูก็จะเจริญเกี่ยวกับ รูปนามอื่นต่อไปได้โดยปกติเป็นส่วนใหญ่ แต่ทำไมกับสามมีหนู เมื่อใดที่เชื่อว่าหนู หนูเจริญสติไปได้หน่อยหนึ่ง แต่พอเชื่อว่าหนูอีกที หนูจะตกเป็นทาสโทสะทุกครั้ง

แสดงให้เห็นว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา บางครั้งสติเกิด บางครั้งสติไม่เกิด ไม่ใช่เรื่องที่จะกะเกณฑ์ได้เลยว่า เมื่อบุคคลนั้น เจริญสติปัฏฐานพอสมควรแล้ว สติจะเกิดได้ทุกครั้งเมื่อเกิดโทสะ หรืออะไรเช่นนั้น แต่แสดงให้เห็นความเป็นอนัตตาว่า ตราบใดที่กิเลสยังดับไม่หมด หรือยังไม่ได้ดับเป็น สมุจเฉทแล้ว เมื่อมีปัจจัยที่เหมาะสมสมควรแก่การที่จะเกิดเมื่อไร กิเลสนั้น ๆ เช่น โทสะ ก็ต้องเกิด

ซึ่งแต่ละครั้งที่กิเลสเกิด ไม่ว่าจะเป็นโลภะ จะเป็นโทสะ แสดงให้เห็นว่า ยังมี เชื้อของโลภะ โทสะที่สะสมมา ที่ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท เป็นปัจจัย จึงทำให้โลภะ เกิดอีก โทสะเกิดอีก เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะต้องสำเนียงก มนสิการจริง ๆ ว่า เป็นปัญญาขั้นไหน เป็นปัญญาที่รู้ในลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรมแล้วหรือยัง หรือว่าเพียงแต่นี้

เช่น เวลาที่เกิดความไม่พอใจขึ้น ท่านเจ้าของจดหมายเขียนมาว่า หนูก็จะ เจริญสติว่า นามไม่พอใจปรากฏ

เจริญว่า ก็เท่ากับ นี่กว่า นามไม่พอใจปรากฏ เพราะฉะนั้น เป็นการคิดนึก

เวลาที่เกิดความไม่พอใจ ความขุ่นเคืองใจ ความไม่แถมชื่นใจ ลักษณะของ โทสะนั้นมีอาการต่าง ๆ ถ้าเป็นความขุ่นเคืองเพียงเล็กน้อย และเกิดรู้ในลักษณะนั้น

ตรงสภาพลักษณะนั้นเท่านั้นว่า เป็นแต่เพียงลักษณะอาการ สภาพธรรมชนิดหนึ่ง ให้รู้ว่า เป็นลักษณะอาการ สภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องว่า นามไม่พอใจ ปรากฏ แต่ให้รู้ในลักษณะความชุ่มเคื่อง ความไม่พอใจ จะมีมากหรือจะมีน้อย อย่างไร ขณะนั้นปรากฏแล้ว ถ้าเกิดการนึกคิดว่า นามไม่พอใจปรากฏ ก็ไม่ใช่สติที่กำลังรู้ตรงสภาพของความชุ่มใจ

เพราะฉะนั้น สติจะต้องระลึกไว้ แยกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ ปรากฏจริง ๆ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เวลาที่คิดนึก เกิดขึ้น ตริกลงไปในลักษณะของนามธรรม หรือรูปธรรมก็ตามที่ปรากฏ ให้ทราบว่า ในขณะนั้น เป็นสภาพที่ตริก เป็นสภาพที่คิด เป็นสภาพที่นึก ลักษณะของความชุ่มเคื่องใจเป็นอย่างหนึ่ง สภาพที่กำลังคิดก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

ต้องอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งรู้จริง ๆ ว่า มีลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรมต่าง ๆ ชนิดเท่านั้น ที่ปรากฏแต่ละทาง ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีลักษณะอาการจริง ๆ เช่น ความดีใจเกิดขึ้น เป็นลักษณะหนึ่ง มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ

๓๙๔

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ตัวตนจะมากล็กแคไหน ถ้าขณะนั้นไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ ไม่เหมือนกันเลยที่กำลังเห็นนี้ก็อย่างหนึ่งที่กำลังได้ยิน ขณะที่ได้ยินนี้ ถ้าสติเกิดรู้ ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่ง กำลังคิดจะคิดเดี๋ยวนี้ก็ได้ ในขณะนี้ ลักษณะที่คิดก็เป็นอีกลักษณะหนึ่ง กำลังซุ่นเคื่องใจทางหนึ่งทางใดก็ตามที่เกิดขึ้นปรากฏ ก็เป็นสภาพลักษณะที่ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ได้ยิน ไม่ใช่คิด เป็นแต่ละลักษณะไปจริง ๆ ที่สติจะต้องระลึกถู่มากขึ้น

จากข้อความในจดหมายที่ว่า แม้ว่าจะได้ทอฆาวณาคำว่า นี่ไม่ใช่ตัวเรา นี่ไม่ใช่ตัวเรา ทุกวัน จนกระทั่งบังเกิดความเบื่อในทุกสิ่งทุกอย่าง

นี้ด้วยความเป็นตัวตนหรือเปล่าที่เบื่อ ตราบใดที่ยังไม่เป็นแต่เพียงนามธรรมแต่ละลักษณะ รูปธรรมแต่ละลักษณะจริง ๆ แม้ความเบื่อนั้น ก็เป็นตัวตนที่เบื่อ เพราะไม่ได้รู้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมโดยทั่ว โดยตลอดจริง ๆ

และข้อความที่ว่า จนวันหนึ่งหนูเกิดความสงบภายในใจ คือว่า ไม่มีความรู้สึกใด ๆ ภายในใจของหนูเลย นอกจากการรู้สึกเฉย ๆ เหมือนหุ่นที่เดินได้

เพราะฉะนั้น ขณะนั้น ไม่ได้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเห็น เพราะต้องมีเห็นแน่ และต้องมีได้ยินด้วย แต่ก็ไม่ได้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ต้องมีการรับประทานอาหาร ต้องมีการพูด ต้องมีการประกอบกิจการงานต่าง ๆ แต่เพราะไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเหล่านั้น ก็ปรากฏแต่เพียงมีความรู้สึกเฉย ๆ เหมือนหุ่นที่เดินได้ ไม่มีความรู้สึกใด ๆ เกิดขึ้นเลย นอกจากความเฉย ๆ

และข้อความในจดหมายที่ว่า พร้อมกันนั้นทุกครั้งทีหนูมองทุก ๆ คน จะกลายเป็นมองเห็นโครงกระดูกไปหมด ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเดินหรือนั่ง หรือทำอาการเช่นไร หนูจะมองเห็นเขาเหล่านั้นกลายเป็นโครงกระดูกทำอาการเช่นนั้น ทีแรกหนูก็

เข้าใจว่า หนูตาฟาด แต่เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นตลอดเวลาเป็นเวลา ๖ วันเต็ม จากนั้นหนูก็เห็นทุกอย่างทุกอย่างเป็นปกติ แต่สิ่งที่ติดอยู่ยังไม่หาย คือ ความเบื่อหน่าย จนปัจจุบันนี้ ความเบื่อหน่ายนั้นก็ยังปรากฏแก่หนูบ่อย ๆ ครั้ง

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าจะมองเห็นเป็นโครงกระดูกไปหมด แต่ก็ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ นี่คือ ความลึก ความเหนียวแน่นของกิเลสจริง ๆ ถ้าปัญญาไม่เกิดความรู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏแล้ว ไม่มีหนทางอื่นเลย ไม่ว่าจะเห็นโครงกระดูกตั้ง 6 วัน ก็ยังดับกิเลสใด ๆ ไม่ได้เลย เพราะเหตุว่าไม่ใช้การรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

แต่ก็ยังดีที่ท่านผู้ฟังท่านนี้ไม่ติดในการเห็นโครงกระดูก หรือว่าในความเบื่อหน่าย เพราะพยายามที่จะอบรมเจริญสติ แต่เวลาที่ท่านเจริญสติ เท่าที่ได้เขียนมาเป็นเรื่องการนึก เป็นการตรึงถึงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ เพราะท่านกล่าวว่า การที่หนูเจริญสติ เช่น เมื่อได้ยินเสียง หนูจะเจริญว่า นามรูปทางหู แสดงให้เห็นว่าเป็นการตรึง นึกเตือนขึ้นมาว่า นามรูปทางหู ขณะนั้นไม่ได้ใส่ใจ น้อมไปที่จะรู้ว่าสภาพรู้เสียงที่กำลังได้ยินนั้น เป็นเพียงสภาพรู้ เป็นเพียงอาการรู้

นี่เป็นความละเอียดของแต่ละท่าน เพราะถึงแม้ว่าบางท่านจะเกิดการนึกขึ้นมาว่า นามรูปทางหู แต่ก็มันลึกลับได้ทันทีว่า ที่นี้กว่านามรูปทางหู ไม่ใช่ในขณะที่กำลังได้ยิน เป็นลักษณะที่ต่างกัน จึงต้องอาศัยการสังเกตจริง ๆ สำเนียงจริง ๆ จนกว่าจะเป็นการเพิ่มความรู้ขึ้นในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ และจะทำให้ท่านผู้ฟังที่อบรมเจริญสติปฏิฐานได้ทราบว่า การที่ปัญญาจะเริ่มรู้ขึ้นก็ต้องอาศัยเวลาที่สภาพธรรมใดปรากฏ สติระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้นนั่นเอง ปัญญาจึงจะเพิ่มขึ้นได้

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะให้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกายเท่านั้น แม้แต่โทสะ ความไม่พอใจ แม้แต่ความถือตัว มานะ ความริษยา หรือว่ากิเลสใด ๆ ที่มี ที่สะสมมา มีปัจจัยทำให้

เกิดขึ้นปรากฏ ก็รู้ตรงลักษณะอาการนั้น ๆ โดยทั่ว และจะเห็นว่า เป็นแต่เพียงสภาพของนามธรรมแต่ละชนิด เป็นเพียงสภาพลักษณะของรูปธรรมแต่ละชนิดจริง ๆ

ขณะนั้นเป็นการอบรมปัญญา ที่จะรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดปรากฏ เพราะเหตุปัจจัยตามปกติ ตามความเป็นจริง ไม่เว้น แล้วแต่ว่า สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมใด รูปธรรมใด ในขณะใด แต่ให้สำเนียง สังกะยะ ปัญญาเพิ่มขึ้นบ้างแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่เป็นปัญญาที่เพิ่มขึ้น ก็อบรมไปอย่างนี้ จนกว่าจะค่อย ๆ เป็นความรู้ขึ้นในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ขอต่อเรื่องของศีลข้อที่ ๔ คือ การงดเว้นจากคำพูดเท็จ

ศีลข้อที่ ๔ คือ มุสาวาทา เวรมณี การละเว้น งดเว้นจากการพูดเท็จ

บางท่านเห็นว่า มุสา คือ การพูดเท็จ เป็นเรื่องเล็ก คงจะไม่มีความสำคัญอะไรนัก คงจะไม่เป็นโทษเท่ากับอกุศลกรรมอื่น แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญา จะเห็นได้ว่า ถ้าเกิดมุสาขึ้นขณะใด แสดงให้เห็นถึงสภาพจิตที่เสื่อมแล้วเพราะอกุศลธรรมในขณะนั้น

อกุศลมากเหลือเกิน ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัญญาเป็นปกติในชีวิตประจำวันจริง ๆ จะไม่ทราบเลยว่า อกุศลธรรมที่ได้สะสมมา จะมีปัจจัยที่ทำให้กระทำความกรรมและวจีกรรมอะไรบ้าง

ธรรมเป็นเรื่องจริงในชีวิตประจำวัน และก็คงจะมีบ้างใช้ไหมที่เกิดมุสาขึ้น ซึ่งถ้าเป็นกุศล ก็ไม่มุสา แต่ที่มุสา เพราะอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พูดสิ่งที่ไม่จริง ก็ต้องเป็นเพราะอกุศลธรรม

สำหรับพระอริยบุคคลที่ท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัญญา ท่านเห็นโทษแม้ในเรื่องของมุสา ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสามารถที่จะดับมุสาวาทได้เป็นสมุจเฉท เมื่อได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล

สำหรับผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญา ท่านจะเห็นได้จริง ๆ ว่า แม้ว่าท่านยังดับมุสาวาทไม่ได้โดยเด็ดขาดเป็นสมุจเฉทก็จริง แต่ท่านก็เพียรที่จะละ ซึ่งก็มีท่านที่เจริญ

สติปัฏฐานได้เล่าให้ฟังถึงชีวิตจริงของท่าน ในเรื่องของมูสาวาท และก็เพียรที่จะละมูสาวาท

อย่างท่านผู้หนึ่ง ท่านบอกคนอื่นว่า ท่านรับประทานยาแล้ว ซึ่งความจริงยังไม่ได้รับประทาน และท่านก็รู้ว่า ขณะนั้นล่วงไปแล้ว เป็นมูสาวาทแล้ว เพราะฉะนั้นท่านก็รีบเดินไปรับประทานยา เพื่อที่จะได้ไม่เป็นมูสาวาท

ผู้ที่มีสติ มีhiriเกิดขึ้น ท่านก็รังเกียจ แม้แต่การกระทำเล็กๆ น้อย ๆ เช่นมูสาวาท เป็นต้น ท่านก็เพียรที่จะละ แม้ว่าจะยังไม่ถึงความเป็นพระอรหันต์ ก็ยังเห็นว่สภาพของจิตได้เสื่อมไปแล้วเพราะอกุศลธรรมโดยรวดเร็ว ซึ่งท่านก็คิดแก้ไขทีหลัง เพราะสติเกิดขึ้น รู้ว่าเป็นมูสาวาท

มีท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า สหายของท่านถามว่า จะไปยังสถานที่หนึ่งไหม ความจริงท่านตั้งใจจะไป แต่เกรงว่าจะลำบากสำหรับเพื่อนที่ถาม เพราะเขาอาจจะต้องเสียเวลาไปส่งยังสถานที่ที่นั่น เพราะฉะนั้น ท่านก็สั่นหน้า แต่เวลาที่ท่านสั่นหน้า ท่านคิดในใจว่า ท่านไม่บอก ไม่ได้หมายความว่า ท่านไม่ไป ก็เป็นการที่ท่านจะไม่มูสา เวลาที่สติเกิด ซึ่งเป็นปัจจัยให้ท่านทำอาการนั้นๆ เมื่อถึงที่นั่นแล้ว ท่านก็ได้อธิบายให้ฟังว่า ที่ท่านสั่นหน้าเมื่อสักครู่นี้ ไม่ได้หมายความว่า ท่านไม่ไป แต่ท่านหมายความว่า ท่านไม่บอกว่าท่านจะไปหรือไม่ไป แสดงว่าท่านไม่มีเจตนาที่จะมูสา

นี่เป็นเรื่องของผู้ที่มีสติ และมีhiriในการที่จะดับมูสาวาทให้เป็นสมุจเฉท แต่เมื่อยังไม่เป็นสมุจเฉท ก็พากเพียรไปที่ละเล็กทีละน้อย เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน จะเห็นอกุศลธรรม และเกิดhiri เกิดความรังเกียจ และก็พากเพียรที่จะละเว้น ชัดเกลงไปพร้อมกับการเจริญสติปัฏฐานด้วย

เพราะฉะนั้น ก็ขอให้ท่านผู้ฟัง ซึ่งคงจะมีมูสาวาทบ้างโดยประการหนึ่งประการใด เล็กๆ น้อยๆ เป็นไปในเรื่องใดก็ตาม ได้ทราบว่ อะไรเป็นเหตุให้กล่าวมูสาวาทขึ้น

อย่างบางท่าน ความที่ติดในสรรพสิริ อยากจะให้คนอื่นชมว่า ท่านนี้เก่ง ทำอะไรก็เก่ง ทำอะไรก็อร่อย บางทีท่านไม่ได้ทำเลย ทั้งๆ ที่คนทำก็นั่งอยู่ด้วย แต่

คนนั้นก็ยังสามารถที่จะอ้างได้ว่า อาหารนั้นท่านทำเอง เห็นกำลังของกิเลสใหม่ ความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ ในสรวเสริญ ในคำชม ก็เป็นปัจจัยให้กล่าวมุสาวาทได้ ทั้ง ๆ ที่ผู้ทำก็นั่งอยู่ที่นั่น แต่คนนั้นก็ยังคงกล่าวออกมาหน้าตาเฉยว่า ท่านทำอาหารนี้ ซึ่งเป็นมุสาวาทแท้ ๆ เกิดขึ้นแล้ว เพียงต้องการคำชมจากบุคคลอื่นว่า เป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำอาหาร ก็เป็นปัจจัยให้เกิดมุสาวาทได้

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านพิจารณาตัวของท่านเอง จะเห็นได้ว่า ท่านเองมุสาวาทเพราะเหตุใด เพราะยังมีความติดในตัวตน ในสัตว์ ในบุคคล ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ ในคำสรรเสริญ และที่มุขานั้น ก็ควรที่จะพิจารณาว่า เป็นภัยเสียหายแก่บุคคลอื่นมากน้อยเพียงไรหรือไม่

บางท่านไม่ทราบเลยจริง ๆ ว่า คำไม่จริงที่ท่านกล่าว เป็นภัย เป็นอันตราย เสื่อมเสีย ทำความเสียหายแก่บุคคลอื่นมากน้อยเพียงไร ถ้าท่านจะสังเกตจากคำพูดของชาวโลกโดยทั่ว ๆ ไป จะเห็นว่า เรื่องไม่จริงนี้พูดได้เร็วมาก ง่ายมาก เพียงได้ยินได้ฟังมา พูดต่อทันที ขาดการที่จะพิจารณาว่าถูกหรือผิด จริงหรือเท็จ ควรหรือไม่ควร เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ กระทบกระเทือนบุคคลอื่น ทำให้เขาเสียหาย แม้ในเรื่องชื่อเสียง ในเรื่องเกียรติยศ รวมความไปถึงชีวิตความเป็นอยู่ การงาน ความก้าวหน้าของเขาบ้างหรือไม่

บางคนไม่คิดเลย ท่านอาจจะอ้างว่า ท่านได้ยินมาอย่างไร ท่านก็พูดไปอย่างนั้น แต่สิ่งที่ได้ยินนี้จริงหรือไม่ ยังไม่ทราบเลย แต่ก็พูดไปเสียแล้ว และคนที่ถูกกล่าวหา ที่ท่านพูดถึงนั้น จะเสียหาย จะได้รับความกระทบกระเทือนอย่างไร ท่านก็ไม่คำนึงถึง

ถ้าท่านจะย้อนคิดถึงอกเขาอกเรา ทุกท่านก็คงจะถูกกล่าวหาในเรื่องไม่จริงมาบ้างแล้วทั้งนั้นใช่ไหม หรือมีใครบ้างไหม ที่คนอื่นไม่เคยพูดเรื่องไม่จริงเกี่ยวกับตัวท่านเลย ซึ่งบางเรื่องอาจจะฟังแล้วตกใจว่า นี่เรื่องของตัวเราหรือ เพราะว่าไม่เป็นความจริงเลยแม้สักเพียงนิดหน่อย เวลาที่ท่านยังไม่เป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาในเรื่องที่ไม่จริง

ท่านจะไม่ทราบถึงความรู้สึกว่า คนที่ถูกกล่าวหานี้จะรู้สึกอย่างไรบ้าง จะเสียใจไหม หรือจะเกรงว่าคนอื่นจะเข้าใจผิดมากขึ้นเพียงไร

แต่ถ้าท่านคิดถึงอกเขาอกเรา เขาถูกกล่าวหาในเรื่องที่ไม่จริง กระทบกระเทือนเสียหายแก่ชื่อเสียงเกียรติยศเพียงไร ถ้าเป็นตัวท่าน ก็เหมือนกัน ถ้าคิดอย่างนี้ได้ อาจจะเกิดหิริ และกัมปิจารณาไตร่ตรอง สอบสวนเรื่องราวจริงเท็จก่อนที่จะพูด รวมทั้งพิจารณาด้วยว่า เป็นเรื่องที่ควรหรือไม่ควรที่จะพูด ถ้าไม่เป็นประโยชน์ ก็ไม่ควรที่จะทำ ให้คนอื่นได้รับความเสียหาย หรือว่าเสื่อมเสียชื่อเสียง ถ้าทุกคนคิดอย่างนี้มากขึ้น ก็คงจะปลอดภัยจากคำพูดที่ไม่จริง จากบุคคลอื่นที่กล่าวหาท่านได้

สำหรับเรื่องของมุสาวาทนี้ ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เห็นผิดในตัวตน ในสัตว์ ในบุคคล เป็นพระอริยเจ้า จะดับได้เป็นสมุจเฉท แต่ว่าผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระอริยเจ้า ถ้าท่านพิจารณาจะเห็นว่า มุสาทั้งหลายนั้น ย่อมเกิดจากการติดในกามารมณ์ คือ ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะอย่างเหนียวแน่น หนาแน่นนั่นเอง

และการติดในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงพะของกามบุคคล ในกามภูมิ ขอให้ท่านสังเกตดูว่า ติดมากน้อยแค่ไหน เฉพาะทางตาเท่านั้น การติดในรูปก็ติดมากเหลือเกิน และก็คงจะติดในรูปของตัวเองด้วย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดก็ตาม มีการแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ตั้งแต่ผม คิ้ว ตา จมูก ปาก อะไรก็แล้วแต่ ทั้งหมดที่ท่านพอใจ จะให้เป็นไปอย่างหนึ่งอย่างใด นั่นก็เป็นเพราะการติดในรูปที่ปรากฏทางตา

สำหรับผู้ติดมาก ท่านจะสังเกตได้จริง ๆ ว่า ท่านที่ต้องการความสวยงาม และท่านก็ปฏิบัติตนเองไปตามความต้องการของท่าน อาจจะสวยงามเรียบร้อยถูกใจท่านทุกประการแล้ว แต่การติดยังไม่หยุด หรือว่ายังไม่พอเพียงแค่นั้น ยังต้องการให้คนอื่นชม ติดเพิ่มขึ้นหรือเปล่า และก็ยิ่งชื่นชมในคำชมของคนอื่นด้วย เกิดความดีใจ บางคนดีใจไปหลายวัน และคำชมนี้ครั้งเดียวก็ยังไม่พอ ถูมาแล้ว ถูมอีก อยากจะให้ชมซ้ำไปซ้ำมาสัก ๓ ครั้ง เป็นความจริงหรือเปล่า

ลองสังเกตมิตรสหายเพื่อนฝูงก็ได้ว่า เป็นอย่างนั้นไหม บางคนพอได้รับคำชมยังถามอีกว่า จริงหรือ ที่ไหน เมื่อไร ชมว่าอย่างไร ข้าไปอีก ความติดมากมาเท่าไร ทางตาก็มามากแล้ว ทางหู การติดในเสียง ก็ไม่ได้น้อยกว่า

นี่ก็เป็นเรื่องของทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายที่ติด แสวงหาได้มายังไม่พอ ยังต้องการแม้คำสรรเสริญ คำยกย่อง คำชมเชย ในสิ่งซึ่งท่านก็มีแล้ว

แม้ว่าท่านได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ดีทุกประการ แต่ยังต้องการเพิ่มกว่านั้นอีก คือ คำชม นี่เป็นมูลเหตุที่จะให้เกิดมุสาวาทขึ้นได้ ถ้าท่านติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะมาก จนกระทั่งแม้ไม่จริง ก็หลอกตัวเองได้ หรือว่าหลอกคนอื่นก็ได้ หรือว่าพูดไม่จริงก็ได้ เพื่อที่จะให้คนอื่นชื่นชม หรือพอใจ

บางครั้งก็อาจจะเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการงานหน้าที่ เมื่อท่านมีความต้องการในลาภ ในวัตถุ ก็เป็นปัจจัยให้ท่านมุสาได้ หรือแม้ว่าในเกียรติยศ ในชื่อเสียง ก็เป็นปัจจัยให้เกิดการมุสาวาทได้

ใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ทุตติยปัณณาสก์ มหาวรรคที่ ๒ อุโบสถสูตร** แสดงเรื่องของมุสาวาทไว้ ซึ่งใน **มโนรทปฺปรณิ** ได้อธิบายข้อความในพระสูตรนี้ เกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล ซึ่งจุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลของสมณาวาสนั้น ก็เพื่อที่จะได้สะสมอุปนิสัยปัจจัยในการที่จะมีคุณธรรมเช่นพระอรหันต์ในวันหนึ่ง

ข้อความในอรรถกถา **มโนรทปฺปรณิ** มีว่า

บทว่า มุสาวาท ซึ่งหมายความว่า มุสาวาทา เวรมณินัน ได้แก่ เว้นจากคำเหล่านี้แหละ คือ จากคำที่เปล่าประโยชน์

ขอให้พิจารณาดูตัวท่าน เพื่อประโยชน์แก่หิริ และการขัดเกลา

ชนเหล่าใดย่อมกล่าวคำสัตย์ เหตุนี้ชนเหล่านั้นชื่อว่า สัจจวาที คือ ผู้มีปกติกล่าวคำสัตย์

นี่เป็นบุคคลหนึ่ง คือ ท่านกล่าวคำจริงเสมอ พูดแต่เรื่องจริง เว้นคำ
เหลวไหล เว้นคำที่เปล่าประโยชน์ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติกล่าวคำสัตย์แล้ว ก็เป็น
สัจจวาที

๓๙๕

ชนเหล่าใดย่อมเชื่อ คือ ย่อมสืบต่อคำสัตย์ด้วยคำสัตย์ เหตุนี้ชนเหล่านั้น
ชื่อว่า สจฺจสนฺธา ผู้เชื่อ หรือสืบต่อคำสัตย์

นี่คือตัวท่านอย่างละเอียด เกี่ยวกับคำพูดของท่าน ซึ่งข้อความในอรรถกถา
อธิบายว่า

คือ ย่อมไม่พูดคำเท็จในระหว่าง ๆ ก็คนใดบางครั้งพูดคำเท็จ บางคราวพูด
คำจริง ผู้นั้นชื่อว่า ไม่สืบต่อคำสัตย์ด้วยคำสัตย์ เพราะคำของบุคคลนั้นถูกมุสาวาท
คั่นเสียในระหว่าง เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นหาได้ชื่อว่า ผู้สืบต่อคำสัตย์ไม่

นี่ใครรู้ บางครั้งเรื่องหนึ่งพูดจริงตอนหนึ่ง อีกตอนหนึ่งไม่จริง คั่นไว้ด้วย
มุสาวาท ตอนต่อไปก็จริง ใครรู้ คนพูดรู้ใช่ไหม หรือคนฟัง ถ้าเป็นผู้ที่พิจารณา
ถ้อยคำของบุคคล ย่อมทราบได้ว่า คนนี้พูดจริงไม่ตลอด บางตอนจริง และก็มีไม่จริง
แทรกเข้ามา ถ้าเป็นอย่างนั้น ผู้นั้นชื่อว่า ไม่สืบต่อคำสัตย์ด้วยคำสัตย์

นี่เป็นเรื่องจริง เป็นชีวิตจริง เป็นนามธรรมและรูปธรรม เพราะว่าบางครั้งเป็น
กุศลจิต บางครั้งเป็นอกุศลจิต แต่ในพระสูตรนี้

พระอรหันต์ทั้งหลาย หาได้เป็นเช่นนั้น

ท่านไม่ได้กล่าวมุสาวาท

แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ย่อมสืบต่อคำสัตย์ด้วยคำสัตย์ไว้ทีเดียว เพราะเหตุนี้
พระอรหันต์เหล่านั้น จึงชื่อว่า สจฺจสนฺธา คือ ผู้สืบต่อคำสัตย์

เป็นชีวิตจริง แต่อาจจะไม่มีผู้ใดคิดถึง ไม่มีผู้ใดยกขึ้นมากล่าวให้ทราบ จาก
ความละเอียดในเรื่องการกล่าวคำสัตย์ ก็อาจจะเป็นอนุสติเตือนให้ท่านผู้ฟังเว้นจาก
ความไม่จริง เว้นคำไม่จริง ซึ่งอาจจะมีในระหว่างคำจริงได้ ต่อจากนี้จะพูดอะไรก็พูด
จริงให้ตลอดไปทั้งหมด ไม่ใช่แทรกคำไม่จริงไว้ในระหว่างคำจริงด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

คำว่า เกตา ได้แก่ มั่นคง อธิบายว่า คำที่ถาวร

สำหรับคนที่กล่าวคำที่ไม่มั่นคงนั้น อรรถกถากล่าวว่า

บุคคลคนหนึ่งมีถ้อยคำไม่มั่นคง ดุจร่างกายที่ทาด้วยขมิ้น เปรียบดุจหลักที่ปักไว้ในกองแกลบ และดุจฟักเขียวที่ตั้งไว้บนหลังม้า

ฟักเขียวตั้งไว้บนหลังม้าได้นานไหม เดียวก็ตก เดียวก็ตก เป็นผู้ที่ไม่มั่นคงเลย

ส่วนบุคคลคนหนึ่งเป็นผู้มีถ้อยคำดุจรอยเขียน รอยขีดบนหิน และดุจเสาเขื่อน ไม่กล่าวคำเป็นสอง แม้เมื่อเขาใช้ดาบตัดศีรษะอยู่ก็ตาม บุคคลเช่นนี้ท่านเรียกว่า เกตะ

ท่านจะเป็นบุคคลประเภทไหน แม้เมื่อเขาใช้ดาบตัดศีรษะอยู่ก็ตาม ไม่กล่าวคำเป็นสอง บุคคลเช่นนี้ท่านเรียกว่า เกตะ

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า ปจฺจุยิกา ได้แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีถ้อยคำควรปฏิบัติตาม อธิบายว่า เป็นผู้ที่มีถ้อยคำควรเชื่อถือได้

เมื่อพระอรหันต์ท่านมีถ้อยคำที่ควรเชื่อถือได้ เพราะฉะนั้น บุคคลอื่นควรจะปฏิบัติตามพระอรหันต์ คือ มีถ้อยคำที่ควรเชื่อถือได้

ด้วยว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีถ้อยคำไม่ควรเชื่อถือ ย่อมเป็นผู้ถึงความเป็นผู้มีถ้อยคำอันบุคคลพึงกล่าวว่า คำนี้ใครพูด เมื่อมีใครตอบว่า คนโน้นพูด จึงกล่าวว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้เชื่อถ้อยคำของคน ๆ นี้

ชีวิตประจำวันมีใช้ไหม เรื่องจริงใช้ไหม เวลาได้ฟังเรื่องอะไรก็ถามว่า ใครพูด ก็บอกว่า คนโน้นพูด ก็บอกว่าไม่ต้องเชื่อ ก็หมายความว่า คนนั้นเป็นผู้ที่มีถ้อยคำที่ไม่ควรเชื่อถือ

ส่วนอีกบุคคลหนึ่ง

บุคคลคนหนึ่งเป็นผู้มีถ้อยคำควรเชื่อถือได้ ถึงความเป็นผู้มีถ้อยคำอันบุคคลพึงกล่าวได้ว่า คำนี้ใครพูด เมื่อเขาตอบว่า คนโน้นพูด ถ้าหากว่าคนโน้นพูด คำนี้ก็จะเป็นประมาณ ไม่มีสิ่งที่จะต้องปฏิเสธ ในบัดนี้ คำนี้เป็นอย่างนี้ทีเดียว บุคคลเช่นนี้ท่านเรียกว่า ปัจจยิกะ ผู้มีถ้อยคำควรเชื่อถือได้

สองบทว่า อวิสวาทกา โลกสุส ความว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ย่อมไม่กล่าวให้คลาดเคลื่อนซึ่งถ้อยคำของชาวโลก เพราะเป็นผู้มีปกติพูดคำจริงนั้น

เรื่องวจีทุจริตเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือเปล่า โดยเฉพาะมุสาวาท สองถึงกิเลสที่มีอยู่ในใจ ใครมุสามาก คนนั้นมีกิเลสมาก เพราะฉะนั้น ควรจะขัดเกลากิเลสซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการมุสาด้วย

ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาเรื่องของมุสาวาทจะเห็นได้ว่า เนื่องกับอกุศลกรรมทั้งปวง เช่น การฆ่า หรือว่าการทุจริต คดโกง การประพฤติดินในกามทั้งหมด เมื่อได้กระทำอกุศลกรรมลงไปแล้ว มีไหมที่จะไม่มุสา เช่น การฆ่า ก็จะต้องมีการมุสาต่อไป หรือว่าเมื่อมีการทุจริต คดโกง ถู้อะไรของที่เจ้าของไม่ได้ให้ไปแล้ว ก็มีการมุสาดิตตามมาด้วย อาจะกล่าวว่า ไม่ได้ถู้อะไรของที่เจ้าของไม่ได้ให้ หรือว่าไม่ได้ทุจริต หรือแม้แต่การประพฤติดินในกามก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีการทุจริตเกิดขึ้นแล้ว ก็มีการมุสา

เพราะฉะนั้น มุสา ย่อมเนื่องกับอกุศลกรรมอื่น ซึ่งเป็นเพราะการยึดมั่น การติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพละ ในกามอารมณ์นั่นเอง

ซึ่งการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพละนี้ ทั่วไปกับคนที่ยังมีกิเลส ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในเพศใด หรือว่าในชาติตระกูลใด โดยฐานะใดก็ตาม

ขอกล่าวถึงข้อความใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อรรถกรณสูตรที่ ๗** เรื่องคนพูดมุสาเพราะเรื่องกาม ซึ่งข้อความมีว่า

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันได้นั่ง ณ ที่พิจารณาคดี เห็นกษัตริย์มหาศาลบ้าง พราหมณ์มหาศาลบ้าง คฤหบดีมหาศาลบ้าง ซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์

มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่องอุปกรณ์มากมาย มีทรัพย์ คือ ข้าวเปลือกมากมาย ยังกล่าวมุสาทั้งที่รู้สึกอยู่ เพราะเหตุแห่งกาม เพราะเรื่อง กาม เพราะมีกามเป็นค้ำคูณ หม่อมฉันได้เกิดความนึกคิดอย่างนี้ว่า เป็นการไม่สมควรเลย ด้วยการที่เราจะพิจารณาคดีในบัดนี้ (เพราะ) บัดนี้ ราชโอรสนามว่า วิฑูทกะผู้มีหน้าขึ้นบาน จักปรากฏโดยการพิจารณาคดี ฯ

เวลาเมื่อใด หมายความว่า จะมีการมุสาเกิดขึ้นข้างหนึ่งข้างใดไหม เพราะฉะนั้น ในที่ประชุมนั้น มีบุคคลผู้ทุจริต แม้ว่าจะเป็นที่ประชุมของกษัตริย์ มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล ซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะ มาก มีทองและเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่องอุปกรณ์มากมาย มีทรัพย์ คือ ข้าวเปลือกมากมาย ยังกล่าวมุสาทั้งที่รู้สึกอยู่

มีมาก ก็ไม่พอ เพราะว่ายังเป็นผู้ที่ติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ใน โผฏฐัพพะ ในทรัพย์สมบัติ ในทอง ในเงิน เพราะฉะนั้น ก็เป็นปัจจัยที่จะให้กล่าวมุสา ได้

ซึ่งข้อความใน **อรรถกถา สารัตถปกาสินี** อธิบายว่า

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบ ว่า พวกอำมาตย์ทุจริตกินสินบน จึงไม่ปรารถนาที่จะไปนั่งในที่เดียวกันกับพวกทุจริตเห็นปานนี้

เพราะว่าไม่มีประโยชน์อะไรเลย ในการที่จะไปฟังคำมุสาเหล่านั้น และเมื่อ พระราชโอรส คือ พระเจ้าวิฑูทกะจะปรากฏในการพิจารณาคดี ซึ่งท่านสามารถที่จะ หลีกเลียงได้ ไม่อยู่ในที่นั้นได้ ก็ไม่ยากที่จะอยู่ในที่นั้น

ซึ่งข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ขอบแล้ว ฯ มหาบพิตร กษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดี มหาศาล แม้บางพวกเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก ฯลฯ มีทรัพย์ คือ ข้าวเปลือก มากมาย ยังจักกล่าวมุสาทั้งที่รู้สึกอยู่ เพราะเหตุแห่งกาม เพราะเรื่องกาม เพราะมี

กามเป็นคำมูล ชื่อนั้นจักเป็นไปเพื่อความเสื่อมประโยชน์ เพื่อความทุกข์แก่พวกเขา ตลอดกาลนาน ๆ

พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนดกล้าในภคทรัพย์ที่น่าใคร่ มกมาก หลงไหลในกาม-
คุณ ย่อมไม่รู้สึกรู้สีกการกำลวง เหมือนพวกปลาที่กำลังเข้าไปสู่เครื่องดักซึ่งอ้าดักอยู่
ฉะนั้น ผลอันเผ็ดร้อนย่อมมีแก่สัตว์พวกนั้นในภายหลัง เพราะว่ากรรมเช่นนั้น มีวิบาก
เลวทราม ๆ

ไม่รู้ใช้ไหมว่ามีโทษมาก ถึงได้มูสา ที่ทำทุจริตกรรมก็เป็นโทษมากอยู่แล้ว
และยังมูสาอีก ซึ่งมูสานี้ ย่อมจะทำให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหาย เพราะต้องการให้
ตัวท่านพ้นผิด ก็ต้องมีคนอื่นที่รับผิดชอบไป ซึ่งก็เป็นโทษเป็นภัย เพราะเหตุว่าเป็นเรื่อง
ที่ไม่จริง เป็นการกระทำที่ไม่จริง แต่ท่านก็กล่าวในสิ่งที่ไม่จริง เป็นการทำให้บุคคลอื่น
เดือดร้อน

เพราะฉะนั้น การกระทำทุจริตกรรมทั้งหมด แม้การมูสา ก็เป็นเพราะว่าท่านไม่
รู้ว่าเป็นโทษอย่างยิ่ง ท่านไม่เห็นว่าเป็นภัยอย่างยิ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า
เหมือนพวกปลากำลังเข้าไปสู่เครื่องดักซึ่งอ้าดักอยู่ ฉะนั้น ผลอันเผ็ดร้อนย่อมมีแก่
สัตว์พวกนั้นในภายหลัง เพราะว่ากรรมเช่นนั้น มีวิบากเลวทราม

ปลาก็กินเหยื่อ คนที่มีกิเลส มีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส
ในโณภูมัพพะ รูป เสียง กลิ่น รส โณภูมัพพะ ก็เหมือนเหยื่อที่ล่อให้กระทำทุจริตกรรม
และก็ได้รับผลของกรรมในภายหลัง ซึ่งเป็นวิบากที่เลวทราม เป็นวิบากที่ไม่เป็นสุข
เป็นวิบากที่เป็นทุกข์อย่างยิ่ง

ถ. เรื่องของมูสาวาทีนี้ ผมได้ยินเขาคุยกัน คือ เขาบอกว่า มีตำรวจกำลัง
ตามจับผู้ร้าย และผู้ร้ายนั้นวิ่งผ่านพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งท่านยืนอยู่ที่นั่น ท่านเห็นทั้ง
ตำรวจและผู้ร้าย เมื่อตำรวจถาม ท่านก็ขยับไป ๒ - ๓ ก้าว และตอบว่า อาตมาเย็น

ตรงนี้ ไม่เห็นหรอก นี่ก็เป็นเรื่องที่น่ามาพูดถกเถียงกัน จริง ๆ แล้วโดยธรรมที่แท้ ๆ นั้น เป็นอย่างไร

ส. ท่านพูดมุสาหรือเปล่า ท่านไม่ได้กล่าวมุสาวาท คำพูดนั้นไม่ใช่มุสาวาท

ข้อความใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ปฏิสัมภิทามรรค ขุททกนิกาย** และข้อความใน **อัฐฐสาสนี อรรถกถา ธัมมสังคณีปกรณ์** มีคำอธิบายเรื่อง มุสาวาทว่า

ความพยายามทางวาจาหรือทางกาย อันหักรอนประโยชน์ของคนอื่น ของบุคคลผู้มุ่งจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ชื่อว่า มุสา

เจตนาที่สำคัญ คือ ถ้าเจตนาจะหักรอนประโยชน์ของคนอื่น เมื่อท่านมุ่งกล่าวให้คลาดเคลื่อนเพื่อหักรอนประโยชน์ของบุคคลอื่น ชื่อว่า มุสา

ก็เจตนาที่ให้เกิดความพยายามทางกายหรือวาจา ในอันที่จะแก่งกล่าวให้คลาดเคลื่อนเป็นอย่างอื่นแก่บุคคลอื่น ด้วยความประสงค์จะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ชื่อว่า มุสาวาท

อีกนัยหนึ่ง เรื่องที่ไม่เป็นจริง ไม่แท้ ชื่อว่า มุสา การให้ผู้อื่นรู้เรื่องที่ไม่เป็นจริง ไม่แท่นั้น โดยความเป็นเรื่องจริง เรื่องแท้ ชื่อว่า วาทะ

ก็โดยลักษณะเจตนาที่ยังวิญญูติเช่นนั้นให้เกิด ของบุคคลผู้มีความประสงค์ เพื่อที่จะให้ผู้อื่นรู้เรื่องไม่จริง โดยความเป็นเรื่องจริง ชื่อว่า มุสาวาท

มุสาวาทนั้นมีโทษน้อย เพราะประโยชน์ที่คนพูดเท็จหักรานั้นน้อย มีโทษมาก เพราะประโยชน์มาก

อีกอย่างหนึ่ง สำหรับพวกคฤหัสถ์ มุสาวาทที่เปล่งไปโดยนัยว่าไม่มี ดังนี้ เป็นต้น เพราะประสงค์จะไม่ให้ของ ๆ ตน ก็ชื่อว่ามีโทษน้อย

มุสาวาทที่ตนเป็นพยาน กล่าวเพื่อหักรอนประโยชน์ของผู้อื่น มีโทษมาก

สำหรับพวกบรรพชิต มุสาวาทที่เปล่งออกไป เมื่อได้น้ำมัน หรือเนยใสเพียงเล็กน้อย แล้วกล่าวเพื่อให้เป็นไปด้วยประสงค์จะหัวเราะกันเล่น โดยนัยยังถ้อยคำให้ปริบูรณ์ว่า วันนี้ น้ำมันในบ้านดูเหมือนจะไหลเหมือนแม่น้ำ ชื่อว่ามีโทษน้อย

แต่สำหรับบรรพชิตทั้งหลาย ผู้กล่าวอยู่ซึ่งสิ่งที่ตนไม่เคยเห็นเลย โดยนัยว่า
ได้เห็น เป็นต้น มุสาวาท ชื่อว่ามีโทษมาก

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็พอจะทราบได้ใช่ไหม คำไม่จริง เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ท่าน
อาจจะกล่าวล่วงไปนั้น จะมีโทษมาก หรือมีโทษน้อย เพราะเหตุใด เพราะมุ่งที่จะหัก
รอนประโยชน์ของบุคคลอื่นหรือเปล่า

มุสาวาทนั้นมีองค์ ๔ คือ อดถัม วัตถุ เรื่องที่ไม่จริง ๑ วิสัฎฐาภินิหารจิตติ จิตคิด
จะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ๑ ตชฐิ วายาโม ความพยายามอันเกิดจากจิตที่คิดจะ
กล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น ๑ ปรสสุ ตทตถวิธานนํ ผู้อื่นรู้เรื่องนั้น ๑

มุสาวาทนั้น ก็มีการกระทำไปด้วยกายบ้าง ด้วยของที่เนื่องด้วยกายบ้าง ด้วย
วาจาบ้าง ด้วยการสั่ง หรือว่าด้วยการเขียนหนังสือทิ้งไว้ หรือว่าติดไว้ที่ฝา

เพราะฉะนั้น การกระทำใด ๆ ก็ตาม ที่ทำให้คนอื่นเข้าใจเรื่องที่ไม่จริงว่าจริง
ก็เป็นมุสาวาท ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจา ด้วยประการใด ๆ ก็ตาม

ถ. ในจังหวัดเชียงใหม่ มีถนนสายหนึ่ง ชื่อว่ากำแพงดิน มีโสเภณีมากมาย
จนบ้านที่มีลูกสาวที่ไม่ใช่สถานที่อย่างนี้เดือดร้อน เกรงว่าผู้อื่นจะก่อความเดือดร้อน
รำคาญให้ จึงเขียนป้ายไว้ว่า “ที่นี่สุนัขดุ” อย่างนี้จะเป็นมุสาไหม

ส. ถ้าไม่มีสุนัขดุจริง ๆ ก็เลี้ยงให้มีสุนัขดุจริง ๆ จะได้ไม่มุสาวาท

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แน่นนอน ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่จริง เป็นคำที่ไม่จริง ก็ยังคงเป็นมุสาวาท
แต่โทษน้อย แต่ถ้ามีเจตนาที่จะหักราน หักรอนประโยชน์ของบุคคลอื่น ก็ต้องเป็นโทษ
มาก ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ก็จะละการคิด การงอลง และเป็นผู้ที่ตรงยิ่งขึ้น
จนกระทั่งสามารถที่จะดับเป็นสมุจเฉทได้

เรื่องของศีลทั้งหลาย ดูเสมือนว่ายากเหลือเกินที่จะประพฤติปฏิบัติตาม มักจะ
มีข้อแม้ ข้ออ้างต่าง ๆ แต่ถ้าท่านลองอบรมจริง ๆ ไม่ต้องเป็นห่วงคนอื่น เพราะการที่
จะให้มนุษย์ทั้งหลายมีสภาพจิตใจอย่างเดียวกัน คล้อยตามกันไปในทุกที่ทุกแห่ง

นั่น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก แต่สำหรับตัวท่านเอง ถ้าท่านประพฤติปฏิบัติตามได้ ก็ยิ่งจะเป็นหนทางขัดเกลา ละคลายกิเลสของท่านได้

อย่าคิดว่า ปฏิบัติตามยาก ซึ่งความจริงแล้ว การมุสาเป็นเรื่องยาก ต้องคิด ไช้ใหม่ว่า จะมุสาอย่างไรดีเขาจึงจะเชื่อ มุสาไม่เก่ง เขาก็ไม่เชื่อ มุสาแล้วยังต้องจำไว้ ด้วยว่า พูดกับคนนี้ไว้อย่างไร เพราะไม่ใช่เรื่องจริงก็ต้องจำไว้ เวลาพูดอีก ถ้ามึงจะได้ตอบเหมือนอย่างเดิมได้ เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เป็นเรื่องที่ลำบาก เป็นเรื่องที่เดือดร้อนจริง ๆ ทั้งจิตใจก็กระวนกระวายว่า เขาคงจะจับได้สักวันหนึ่ง มีแต่ความเดือดร้อน ความกังวลใจ

แต่เรื่องจริงนั้นง่าย ถ้าทำผิด ก็บอกตรง ๆ ว่าทำผิด แต่เพราะความยินดีในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสุข ทำให้ไม่กล้าที่จะรับว่าเป็นความผิด แต่ถ้าฝึกหัดอบรม ก็เป็นเรื่องที่ไม่ยากเลย

๓๙๖

ถ. เรื่องอย่างนี้เกิดขึ้นบ่อย ๆ อย่างอยู่ตามบ้าน มักจะมีผู้ที่เอาไขเปิด ไขไก่ ไปเทียวแลกเสื้อผ้าใช้แล้วตามบ้าน ชาวบ้านก็บอกว่าไม่มี แต่ความจริงเขามี บางคนไม่ยอมมูสา ก็บอกว่า มีไว้สำหรับใช้ ไม่มีสำหรับให้ เขาว่าอย่างนี้ ที่จริงเขา ไม่อยากจะให้

สุ. ก็ไม่ใช่มูสาวาท เพราะฉะนั้น พยายามพูดอะไรก็ได้ที่จริง และไม่เสีย ประโยชน์ด้วย ท่านกลัวจะเสียประโยชน์ ท่านก็พูดสิ่งที่ไม่จริง นั่นไม่ถูก ควรจะพูดจริง ที่ไม่เสียประโยชน์ด้วย และก็จริงด้วย

การขัดเกลากิเลสเป็นเรื่องที่ต้องเพียรอบรมจริง ๆ เพราะเหตุว่ากุศลย่อมเกิด ยาก เจริญยากกว่าอกุศล อกุศลเกิดง่าย โลภะ ไม่ต้องระมัดระวังอะไรเลย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีอยู่ตลอดเวลา โทสะ โมหะ ก็เหมือนกัน แต่ที่จะให้จิตเป็นไปในกุศล เป็นไปในการขัดเกลา และดับกิเลส เป็นเรื่องที่ยาก ซึ่งถ้าไม่เห็นโทษของอกุศล กระทำอกุศลอยู่เนืองนิตย์ ไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา วันหนึ่งใครจะรู้ได้ว่า ท่านจะกระทำอกุศลกรรมหนักเพียงไร เพราะว่าการที่จะกระทำ อกุศลกรรมหนัก ๆ ได้ ย่อมมาจากการกระทำที่ละเล็กที่ละน้อย จนกระทั่งขาดความ ละอาย จึงสามารถที่จะกระทำทุจริตกรรมที่ร้ายแรงได้

แต่ถ้าย้อนคิดไปว่า ผู้ที่กระทำทุจริตกรรมนี้ ขณะที่ยังเป็นเยาวชน ก็อาจจะมี อุดมคติเหมือนกับท่านที่กำลังเป็นเยาวชนอยู่ในขณะนี้ คือ รักความยุติธรรม รักความ ซื่อสัตย์สุจริต ยังไม่มีปัจจัยที่จะให้กระทำทุจริตที่ละเล็กที่ละน้อย จนกระทั่งสามารถที่ จะกระทำทุจริตอย่างร้ายแรงได้ แต่ขณะนี้ท่านกลับกระทำทุจริตกรรมนั้นได้ เพราะฉะนั้น เรื่องของอกุศลธรรม เป็นเรื่องที่ไม่ควรประมาทเลย

ซึ่งข้อความใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ลามสัkkการสังยุตต์ ทุติยวรรค**
ที่ ๒ สุวัณณปาติสูตร มีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะ และชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไป
กว่า ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้
อย่างนี้ว่า แม้เพราะขาดทองคำอันเต็มด้วยผงแร่เป็นเหตุ ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพุดมฺสา
แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกกลาก สักการะ และชื่อเสียง ครอบงำย่ำยีจิตแล้ว ก็
กล่าวมฺสาทั้งที่รู้ได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะ และชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อย่างนี้แล เธอทั้งหลาย
พึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑

ในตอนแรกแม้เพราะขาดทองคำอันเต็มด้วยผงแร่เงินเป็นเหตุ ก็ไม่จงใจพุดมฺสา
นั้นตอนหนึ่ง ช่วงชีวิตหนึ่งที่คิดอย่างนี้ ที่กระทำอย่างนี้ แต่พระผู้มีพระภาคเองก็ตรัส
ว่า แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกกลาก สักการะ และชื่อเสียง ครอบงำย่ำยีจิตแล้ว ก็
กล่าวมฺสาทั้งที่รู้ได้

คนเรานี้เปลี่ยนได้ และก็ได้เปลี่ยนมาแล้วไซ้ใหม่ เท่าที่เห็น เป็นความจริง
อย่างนั้น เพราะฉะนั้น ไม่ควรประมาทเลย แม้แต่ตัวของท่านเอง เมื่อท่านเห็นว่า
ควรที่จะเจริญกุศลธรรม ก็เริ่มเจริญจริง ๆ เพียรจริง ๆ ที่จะให้ตั้งอยู่ในฝ่ายของ
กุศลธรรมเท่าที่สามารถจะกระทำได้ เพราะว่าต่อไปไม่ทราบ เมื่อท่านเป็นผู้ที่สมบุรณ์

ด้วยลาม สักการะ และชื่อเสียง ซึ่งความติดในลามใหญ่ ในสักการะใหญ่ ในชื่อเสียงใหญ่ อาจจะทำให้ท่านไม่ยอมที่จะขาดลามใหญ่ สักการะใหญ่ ชื่อเสียงใหญ่เหล่านั้น และเมื่อนั้นท่านก็จะกล่าวมูสาทั้งที่รู้ได้

ขอให้สังเกตพยัญชนะที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า *ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลาม สักการะ และชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรม อันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า*

จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสเตือน แม้ผู้ที่ปรารถนาจะละกิเลส ดับกิเลส บรรลุธรรมอันเกษมปราศจากโยคะว่า ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ยังติดในลาม ในสักการะ ในชื่อเสียง อาจะยึดมั่นในความเห็นผิด ในข้อปฏิบัติผิด ไม่พ้นไปจากข้อปฏิบัติผิดได้

เรื่องของธรรมเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องจริง ทั้งกับตนเอง และกับบุคคลอื่นด้วย ทำไมบางท่านฟังเข้าใจในเหตุในผลแล้ว แต่ยังทิ้งข้อปฏิบัติที่ผิดไม่ได้ ถ้าไม่ใช่เพราะ ลาม สักการะ ชื่อเสียง จะเป็นเพราะอะไร ในเมื่อความจริง ต้องเป็นความจริง อริยสัจธรรม ต้องเป็นอริยสัจธรรม รู้ว่าธรรมใดมีเหตุผล ธรรมใดคลาดเคลื่อนจาก เหตุผล แต่แม้กระนั้น บางท่านก็ยังไม่ละทิ้งความเห็นผิด ยังไม่ละทิ้งข้อปฏิบัติผิด เพราะอะไร ถ้าไม่ใช่เพราะลาม สักการะ ชื่อเสียง

เห็นไหมว่า ลาม สักการะ และชื่อเสียงนั้น ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคายแค่ไหน ทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถที่จะละทิ้งข้อปฏิบัติผิด ความเห็นผิด ไปสู่ข้อปฏิบัติถูก ไปสู่ความเห็นถูกได้ เพราะฉะนั้น ควรจะเห็นโทษภัยของลาม สักการะ และชื่อเสียง

แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่เห็นว่า ความเห็นถูก การปฏิบัติถูกสำคัญกว่า ท่านย่อมจะ เกื้อกูลทั้งตัวของตนเอง และบุคคลอื่นได้ ในข้อปฏิบัติที่ถูก ในความเห็นที่ถูกต้อง

สำหรับในสูตรอื่น ๆ ก็มีข้อความโดยนัยเดียวกัน ใน *อามิสกัญญจิกขสูตร* มีข้อความโดยนัยเดียวกัน ที่ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า แม้เพราะเห็นแก่ของกำนัลเพียงเล็กน้อยเป็นเหตุ ก็ไม่จงใจพุดมูสา แต่

สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกลาม สักการะ และซื้อเสียง ครอบงำย่ำยิจิตแล้ว ก็กล่าวมุสาทั้งที่รู้ได้

นี่ก็ชีวิตจริง ตอนแรก ๆ ของก้านัลเพียงเล็กน้อย ก็ไม่สามารถทำให้กล่าวมุสาได้ เรื่องจริงต้องเป็นเรื่องจริง ยังคงความสัตย์ไว้ แต่ถ้าติดในลาม ในสักการะ ในซื้อเสียง ต่อมาในภายหลัง ย่อมสามารถที่จะกล่าวมุสาได้

ใน **ชีวิตสูตร** มีข้อความโดยนัยเดียวกัน ต่างกันที่ว่า

แม้เหตุแห่งชีวิตเป็นเหตุ ก็ไม่จงใจพูดมุสา แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกลาม สักการะ และซื้อเสียง ครอบงำย่ำยิจิตแล้ว ก็กล่าวมุสาทั้งที่รู้ได้

ใน **ชนบทกัลยาณิสสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า แม้เพราะนางงามประจำชนบทเป็นเหตุ ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพูดมุสา แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกลาม สักการะ และซื้อเสียง ครอบงำย่ำยิจิตแล้ว ก็กล่าวมุสาทั้งที่รู้ได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลาม สักการะ และซื้อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลुธรรมอันเกษมจากโยคะ อย่างนี้แล เธอทั้งหลาย พึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า เหตุที่จะให้กล่าวมุสานั้น ก็มีหลายประการ บางประการก็เป็นเพราะนางงามประจำชนบท บางประการก็เป็นเพราะของกำนัล บางประการก็เป็นอามิสต่าง ๆ เป็นต้น แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลาม สักการะ และซื้อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลुธรรมอันเกษมจากโยคะ

ต้องเป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ ต่อสภาพธรรม ไม่ใช่ถูกกั้น หรือถูกขัดขวางไว้ด้วยการติดในลาม สักการะ และซื้อเสียง จึงสามารถที่จะขัดเกลา เป็นผู้ปฏิบัติตรง และสามารถบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะได้

แต่ถ้าเป็นผู้ที่ยังติดเหนียวแน่นอยู่ในลาภ สักการะ ชื่อเสียง ก็ย่อมจะเป็นการขัดขวาง ไม่ให้บุคคลนั้นสามารถที่จะบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะได้ เพราะเหตุว่าเป็นผู้ที่ไม่ตรง

ขอกล่าวถึงเรื่องของศีลข้อที่ ๔ ต่อ คือ การละเว้นจากการพูดเท็จ โดยขอกล่าวถึงความละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมุสาวาท ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใน **ขุททกนิกาย จุฬนิกาย โสฬสมาณวกปัญหานิทเทศ ข้อ ๕๗๐** มีข้อความว่า

ท่านพระปิงคิยะทูลถามว่า

ข้าพระองค์จักขับตามเพลงขับ พระผู้มีพระภาคผู้ปราศจากมลทิน มีพระปัญญากว้างขวางดั่งแผ่นดิน มิได้มีกาม มิได้มีปา เป็นนาค (ได้ทรงเห็นแล้วอย่างใด ตรัสบอกแล้วอย่างนั้น) บุคคลพึงพูดเท็จเพราะเหตุอะไร

เป็นคำกราบทูลถามของท่านพระปิงคิยะ ที่ท่านพระปิงคิยะทูลถามว่า ข้าพระองค์จักขับตามเพลงขับ หมายความว่า ถึงตามธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ประกาศแล้ว ไม่ใช่ตามความคิดเห็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นธรรมประการใดก็ตาม ผู้ที่ได้ทรงแสดงธรรมนั้นไว้อย่างดีครบถ้วน ก็คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ ท่านพระภิกษุทั้งหลาย ท่านจึงกราบทูลถามข้อความธรรมต่าง ๆ เพื่อที่ว่า ท่านเหล่านั้นจะขับตามเพลงขับ คือ จักกล่าวตามธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ประกาศแล้ว ไม่ใช่ตามความเห็นของตนเอง

ข้อ ๕๗๕ มีข้อความว่า

คำว่า เพราะเหตุอะไร ในอุเทศว่า กิสุส เหตุ มุสา ภณะ ดังนี้ ความว่า เพราะเหตุอะไร เพราะการณะอะไร เพราะปัจจัยอะไร เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า เพราะเหตุอะไร

คำว่า พึงกล่าวคำเท็จ ความว่า พึงกล่าวถ้อยคำเท็จ คือ กล่าวมุสาวาท กล่าวถ้อยคำอันไม่ประเสริฐ บุคคลบางคนในโลกนี้ อยู่ในที่ประชุมก็ดี อยู่ในบริษัทก็ดี อยู่ท่ามกลางญาติก็ดี อยู่ในราชสกุลก็ดี เขานำไปเป็นพยานถามว่า มาเกิดบุรุษผู้เจริญ ท่านรู้เหตุใด จึงกล่าวเหตุนั้น บุคคลนั้นเมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อรู้ก็กล่าวว่ารู้

ไม่รู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าเห็น เมื่อเห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น ย่อมกล่าวคำเท็จทั้งที่รู้ เพราะเหตุตนบ้าง เพราะเหตุผู้อื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งของเล็กน้อยบ้าง ด้วยประการดังนี้ นี่ท่านกล่าวว่า กล่าวคำเท็จ

จะเห็นได้ว่า เหตุของการที่บุคคลจะฟังกล่าวคำเท็จนั้น ก็เป็นเพราะตนเอง คือ เพื่อตนเอง เพราะเหตุแห่งตนเองบ้าง เพราะเหตุแห่งผู้อื่นบ้าง หรือว่าเพราะเหตุเห็นแก่สิ่งของอามิสต่าง ๆ บ้าง

และสำหรับการกล่าวมุสาวาทนี้ ก็คงจะมีอยู่คู่กับโลกไปเรื่อย ๆ ในเมื่อมีกิเลส ก็จะมีการมุสาวาท เป็นทุจริตทางวาจา ผู้ที่จะดับมุสาวาทได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉท คือ พระโสดาบันบุคคล

เพราะฉะนั้น ในขณะที่แต่ละท่านอาจจะพลั้งเผลอ เพราะเหตุว่ายังมีกิเลสอยู่ ก็คงจะกล่าวมุสาวาทล่องไปในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้าง ซึ่งเป็นเพราะโลภะบ้าง เพราะโทสะบ้าง เป็นต้น และขณะนั้นท่านคงจะไม่ทราบว่า มุสาวาทที่ได้ล่องกระทำไปนั้น มีอาการอย่างไรบ้าง

ใน **ขุททกนิกาย จุฬนิตเทส โสฬสมาณวกปัญหานิทเทส** มีข้อความที่แสดงมุสาวาทด้วยอาการ ๘ อย่าง และอาการ ๘ อย่างของมุสาวาทนี้ ก็มีปรากฏอยู่หลายแห่งในพระไตรปิฎก ซึ่งใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส ข้อ ๗๗๒** ก็มีข้อความที่แสดงมุสาวาทด้วยอาการ ๘ อย่างโดยนัยเดียวกัน ซึ่งมีข้อความว่า

คำว่า ฟังเว้นจากความพูดเท็จ ความว่า มุสาวาท เรียกว่า ความพูดเท็จ บุคคลบางคนในโลกนี้ อยู่ในสภาก็ดี อยู่ในที่ประชุมชนก็ดี และในที่อื่น ๆ ก็ดี เป็นผู้กล่าวคำเท็จทั้งที่รู้สีกตัว เพราะเหตุเห็นแก่อามิสเล็กน้อยบ้าง นี้เรียกว่า ความพูดเท็จ

อีกอย่างหนึ่ง มุสาวาทย่อมมีด้วยอาการ ๓ อย่าง คือ ในเบื้องต้น บุคคลนั้นก็มีควมรู้ว่า เราจักพูดเท็จ ๑ เมื่อกำลังพูดอยู่ก็รู้ว่า เรากำลังพูดเท็จ ๑ เมื่อพูดแล้วก็รู้ว่า เราพูดเท็จแล้ว ๑ มุสาวาทย่อมมีด้วยอาการ ๓ อย่างนี้

จริงไหม เวลาจะพูด ก็รู้ว่าไม่จริง ขณะที่กำลังพูด ก็รู้ว่าไม่จริง พูดแล้วก็รู้ด้วยว่าพูดเท็จแล้ว นอกจากนั้น

อนึ่ง มุสาวาทย่อมมีด้วยอาการ ๔ ด้วยอาการ ๕ ด้วยอาการ ๖ ด้วยอาการ ๗ ด้วยอาการ ๘ คือ ในเบื้องต้น บุคคลนั้นก็มีความรู้ว่า เราจักพุดเท็จ ๑ เมื่อกำลังพุดอยู่ก็รู้ว่า เรากำลังพุดเท็จ ๑ เมื่อพุดแล้วก็รู้ว่า เราพุดเท็จแล้ว ๑ ปกปิดทิวฐิ ๑ ปกปิดความควร ๑ ปกปิดความชอบใจ ๑ ปกปิดสัญญา ๑ ปกปิดความจริง ๑ มุสาวาทย่อมมีด้วยอาการ ๘ นี้

คำว่า พึงเว้นจากความพุดเท็จ ความว่า ภิกษุพึงเว้นจากความพุดเท็จ พึงละบรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีซึ่งความพุดเท็จ เป็นผู้งด เว้น เว้นเฉพาะ ออกสลดออก พ้นขาด ไม่เกี่ยวข้องกับความพุดเท็จ พึงเป็นผู้มีจิตปราศจากแดนกิเลสอยู่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า พึงเว้นจากความพุดเท็จ

นี่เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่ว่า พุดเท็จปกปิดทิวฐิ ๑ หลายท่านเวลาที่ใครจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็รีบรวบรัดว่า รู้แล้วเรื่อนามรูป รู้แล้วว่าอะไรเป็นนาม รู้แล้วว่าอะไรเป็นรูป

ซึ่งการที่จะรู้ความจริงอย่างนี้ได้ สติจะต้องเกิดระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ แยกขาดจากลักษณะของสภาพรู้ทางตา ต้องเป็นการรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม พิจารณาเป็นความรู้ที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น มากขึ้น จนกระทั่งสามารถประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้

แต่บางท่านก็รีบรวบรัด ปกปิดทิวฐิว่า รู้แล้วในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และพยายามที่จะไปประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม โดยแท้ที่จริงแล้ว ลักษณะที่แยกขาดจากกันของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ก็ยังไม่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เรื่องของมุสาวาทนั้น ถ้าท่านเป็นผู้ที่ไม่ละเอียดยิ่ง ๆ จะไม่ทราบเลยว่า ตัวท่านเอง มีเชื้อโง่ของความยึดถือ มีความปรารถนาอะไร อันเป็นเหตุให้กระทำมุสาวาท

๓๙๗

ถ. อยากจะให้ท่านอาจารย์วินิจฉัย ผม ๖๐ - ๗๐ ปี ก็ยังสงสัยอยู่ คือในบาลีธรรมบท ภาค ๔ ที่ท่านพุทธโฆษาจารย์แต่งขึ้นมา เรื่องมีว่า

โจรเคราแดงรับจ้างฆ่าคน จนกระทั่งอายุมาก ถูกเขาปลด ก็กลับมาบ้านอาบน้ำ ทำอาหาร ไหน ๆ ก็ถูกปลดแล้ว จะกินข้าวให้อิ่มสักมื้อ กำลังจะนั่งกิน ท่านพระสารีบุตรมาพอดี โจรเคราแดงก็คิดว่า เราทำบาปมามากแล้ว ไม่เคยทำบุญเลย วันนี้จะทำบุญ ก็ยกอาหารไปถวายท่านพระสารีบุตร พอท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จ เทศน์ให้ฟัง ระหว่างที่ฟัง ใจของโจรเคราแดงก็คิดไปถึงเรื่องฆ่าคน ฆ่าไปไม่รู้กี่พัน ใจไม่สงบ ท่านพระสารีบุตรก็ถามว่า โยมทำไมจึงเป็นอย่างนั้น โจรก็ตอบว่า ผมฟังธรรมของท่าน แต่ใจไม่สงบ นึกถึงที่ฆ่าคนมาไม่รู้กี่พันคน

พระสารีบุตรฟังโจรพูดว่า ใจไม่สงบ คิดถึงคนที่ถูกฆ่า ท่านพระสารีบุตรใช้คำอย่างนี้ แต่จริง ๆ ไม่ใช่ท่านพระสารีบุตรใช้ เป็นท่านพุทธโฆษาจารย์ท่านใช้ศัพท์อย่างนี้ วญฺเจตฺตสํมิ นํ

นํ หมายถึงตัวท่าน แต่ วญฺเจตฺตสํมิ จะแปลกันว่าอย่างไร ผมก็พยายามหาคำแปลแล้ว ไม่พ้นจากคำว่าหลง คือ ถ้าแปลเป็นภาษาไทยก็ว่า จะต้องหลงใจนี้ พระสารีบุตรคิดขึ้นมาอย่างนั้น แต่จริงอย่างไร เราก็ไม่รู้

ผมสงสัยมาตลอด แต่ก็เชื่อว่า พระอรหันต์ไม่พูดเท็จ ท่านกุสโลบายฉลาด พระอรหันต์สาวกท่านก็บอกว่า โยม ที่โยมฆ่ามาตั้งกี่พันก็หมื่นคนนั้น โยมทำของโยมเอง หรือใครให้ทำ โจรเคราแดงก็บอกว่า ผมไม่ได้ทำเอง พระราชาให้ฆ่า ก็ฆ่าไปอย่างนั้นแหละ พระสารีบุตรตอบไปว่า ถ้าเขาใช้ให้โยมทำนะ บาปหรือ

โจรก็เลยคิดไปว่า เราไม่ได้ทำเอง เขาใช้ให้ทำ เราไม่บาป เลยตั้งใจฟังธรรม ได้สำเร็จเป็นพระโสดา

เพราะฉะนั้น วณฺเฑตุสสามิ นํ พระพุทฺธโฆษาท่านนำมาใช้เป็นคำกล่าวของท่าน พระสารีบุตร ท่านพระสารีบุตรจะกล่าวจริงในพระไตรปิฎกตรงไหน ผมก็ไมู้

แต่ วณฺเฑตุสสามิ แปลว่า ลวง

แต่พระอรหันต์ท่านไม่กล่าวเท็จ อาจจะเป็นคำบอกว่า เราไม่ได้ทำเอง คนอื่นใช้ให้ทำ จะบาปหรือ คล้าย ๆ เป็นคำถาม พอพูดเท่านี้ โจรก็คิดว่า คนอื่นใช้ให้เราทำ เราไม่บาป จึงตั้งใจฟังธรรม จนสำเร็จเป็นพระโสดา

ส. คงต้องยกให้เป็นหน้าที่ของท่านที่รู้ภาษาบาลี ที่ท่านจะวินิจฉัย ความหมายของศัพท์ แต่ว่าการกระทำใด ๆ ก็ตาม ถ้าเพื่อประโยชน์แล้ว ไม่ใช่คำเท็จ ก็ควรกล่าวใช่ไหม ท่านถาม ท่านไม่ได้พูดคำเท็จอะไร ถามให้คนฟังเกิดความสบายใจด้วยคำถามนั้น

ท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านไม่พูดเท็จแน่ แต่เป็นคำถามที่ท่านถามใจ ไม่ใช่คำเท็จ และแล้วแต่ประโยชน์ จะถามอย่างไรให้ท่านผู้ฟังเกิดสลดใจ หรือเกิดปิติ หรือเกิดมณสิการในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้

สำหรับท่านผู้ฟังเอง เมื่อได้ทราบข้อความใน ขุททกนิกาย จุฬนิทเทส ที่ว่า คำว่า พึงเว้นจากความพูดเท็จ ความว่า ภิกษุพึงเว้นจากความพูดเท็จ

และพยัญชนะต่อไป ที่พระผู้มีพระภาคทรงเตือน ทรงอุปการะด้วยพยัญชนะต่าง ๆ คือ พึงละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีซึ่งความพูดเท็จ

เพราะว่าการพูดเท็จนั้นเป็นกิเลส ซึ่งผู้ที่เป็นปุถุชน ยังไม่ใช่พระอริยเจ้า ก็ยังมีกิเลสนั้นอยู่ เพราะฉะนั้น เมื่อจะดับการพูดเท็จให้เป็นสมุจเฉท ก็ควรประพฤติธรรมจนกระทั่งบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า ให้ถึงความไม่มีซึ่งความพูดเท็จ

เป็นผู้งด เว้น เว้นเฉพาะ ออก สลัดออก พ้นขาด ไม่เกี่ยวข้องกับความพูดเท็จ พึงเป็นผู้มีจิตปราศจากแดนกิเลสอยู่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า พึงเว้นจากการพูดเท็จ

ไม่มีใครรู้ดีไปกว่าตัวท่านเป็นแน่ ในเรื่องของการพูดเท็จว่า ล่วงไปบ้างหรือเปล่า แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม แต่ควรจะเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง ถ้ายังมี พิสุจน์ได้แล้วว่า ท่านยังจะต้องขัดเกลากิเลส เจริญปัญญารู้ลักษณะของนามธรรมและ

รูปธรรมไปจนกว่าการพูดเท็จนั้นจะดับเป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย โดยเฉพาะในเรื่องของทัญญู ความเห็น อย่าให้ผิด อย่าให้คลาดเคลื่อน

ถ. มีผู้บอกว่า วญฺเฑตุสสามิ นั ที่ผมแปลเมื่อสักครู่ว่า ลวง แปลอย่างนี้หลายสิบปีแล้ว หาคำอื่นไม่ได้ แต่มีท่านหนึ่งที่นี่ ท่านบอกว่า ถามนำกรรมัง ผมก็เห็นด้วย วญฺเฑตุสสามิ แปลว่า ถามนำ ทำนองว่า อย่างนี้บาปหรือ คล้าย ๆ อย่างนั้น ใจเควาแดงก็เห็นว่า ถ้าจะไม่บาป ใจก็สงบ พังธรรมได้ ขอขอบพระคุณครับ

สุ. ก็ขอให้ยกเป็นหน้าที่ของท่านผู้รู้บาลี ที่จะวินิจฉัยด้วย

สำหรับเรื่องของ การละเว้น การพูดเท็จ ผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญาที่จะละการพูดเท็จเป็นสมุจเฉท ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเองจริง ๆ และถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านจะรู้ในขณะนั้นว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล แม้เป็นการพูดเท็จในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม แต่เรื่องที่สำคัญ เป็นเรื่องเกี่ยวกับทัญญู หรือความเห็นถูก ที่จะต้องตรงยิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ท่านมีความรู้สึกว่ามี ความหวัง หรือมีความต้องการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม จนกระทั่งปิดบังความจริง แม้ว่าจะยังไม่ได้ประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่เพราะการที่อยากจะรู้ อริยสัจธรรม เลยทำให้คิดว่า ท่านได้ประจักษ์แล้ว แม้ว่าจะมีบุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือว่าพระธรรมเทศนาที่ได้ทรงแสดงไว้ โดยละเอียดแสดงว่า ปัญญาที่ถูกต้องนั้น จะต้องเป็นปัญญาที่รู้อะไร และอบรมเจริญอย่างไร แต่ความปรารถนา ความต้องการอย่างมาก จะปิดกั้นไม่让您พิจารณาพระธรรมเทศนาที่ได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียดนั้น

ถ้าเป็นไปโดยประการนั้น ท่านก็ปกปิดทัญญู ซึ่งยังไม่ใช้ความเห็นถูก ปกปิดความควร ซึ่งควรจะละความเห็นที่ยังไม่ถูกต้องนั้นเสีย และประพฤติปฏิบัติในทางที่ควร ในทางที่จะทำให้ประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ ซึ่งในขณะนั้น ท่านอาจจะไม่ทราบว่า ท่านได้ปกปิดความชอบใจในการที่ยึดถือทัญญู ความเห็นนั้นไว้

ปกปิดสัญญา ความจำ ซึ่งยังไม่ได้ประจักษ์ชัดแจ้งในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมตามความเป็นจริง แต่ก็ปกปิดไว้ เสมือนว่าได้รับรู้แจ้ง ได้ประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว ซึ่งทั้งหมดเป็นการปกปิดความจริง

ผู้ที่ละกิเลสได้นั้น จะต้องเป็นผู้ตรง และต้องรู้ด้วยว่า ขณะใดท่านได้ล่วงมุสาวาท และขณะทีลวงนั้น ก็ควรที่จะได้ทราบว่าจะต้องอบรมเจริญปัญญาอีกมากเหลือเกิน เพื่อที่จะดับมุสาวาทเป็นสมุจเฉท หรือแม้แต่ไม่ใช่ในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติธรรม ทุกครั้งที่มุสาวาทเกิดขึ้น ก็ย่อมมีด้วยอาการ ๓ อย่าง ด้วยอาการ ๔ อย่าง ด้วยอาการ ๕ อย่าง ด้วยอาการ ๖ อย่าง ด้วยอาการ ๗ อย่าง ด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ เพียงแต่ว่าท่านจะพิจารณาละเอียดหรือไม่เท่านั้นเอง แต่ถ้าท่านพิจารณาโดยละเอียด ท่านจะเห็นได้ว่า ไม่พ้นจากอาการ ๘ อย่างนี้

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในพระไตรปิฎกทั้งหมด เป็นเรื่องของการขัดเกลากิเลส และการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกัน ไม่ใช่ที่ท่านสามารถดับกิเลสได้เองโดยไม่ต้องอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งผู้ที่กำลังอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น ก็เป็นการขัดเกลากิเลสที่มีอยู่ให้เบาบาง ให้บรรเทา ให้ละลาย และสามารถที่จะถึงการดับเป็นสมุจเฉทได้

ในทุก ๆ พระสูตร ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า มีทั้งเรื่องใหญ่ และเรื่องที่ท่านอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องย่อย รวมกันอยู่ในแต่ละพระสูตร ซึ่งความจริงแล้ว เป็นเรื่องที่จะได้พิจารณาโดยละเอียด และควรขัดเกลา เพื่อการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ไม่ควรคิดว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องเล็ก เช่น เรื่องมุสาวาท เป็นต้น หรือว่าเรื่องทุจริตทางวาจา ก็ไม่ควรจะคิดว่าเป็นเรื่องที่เล็กน้อย

ซึ่งเรื่องคำพูดนี้ พูดกันมากมายหลายเรื่องเหลือเกิน และไม่ได้พิจารณาเลยว่าที่พูดไปแล้วนั้น เป็นวจีทุจริตหรือเปล่า และเป็นวจีทุจริตขั้นใด เพราะฉะนั้น พระสูตรทั้งหมด จะเกื้อกูลให้ท่านเห็นประโยชน์ของการที่จะขัดเกลากิเลสของท่าน ทั้งในการประพฤติปฏิบัติตามศีลข้อต่าง ๆ และในการเจริญธรรม คือ สติปัฏฐานด้วย

ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สัมปสาทนียสูตร มีข้อความที่เป็นเรื่องของการพูดข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของปาวาริกเศรษฐี เขตเมืองนาลันทา ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างนี้ว่า ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน ไม่มีสมณะหรือพราหมณ์อื่นที่จะมีความรู้ ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าในทางพระสัมโพธิญาณ

นี่ก็เป็นการพูดระหว่างท่านพระสารีบุตรกับพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นการพูดที่มีประโยชน์แน่นอน

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

สารีบุตร เธอกำหนดใจด้วยใจ แล้วรู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด ซึ่งได้มีแล้วในอดีตว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น ได้มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีพระปัญญาอย่างนี้ มีวิหารธรรมอย่างนี้ มีมุตติอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ได้ละหรือ

พระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้ พระเจ้าข้า

และพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงถามท่านพระสารีบุตรทำนองเดียวกันนี้ ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดซึ่งจักมีในอนาคต และที่มีอยู่ในบัดนี้ ซึ่งท่านพระสารีบุตรก็กราบทูลเช่นเดิมว่า ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้ พระเจ้าข้า

เพราะเหตุว่าผู้ที่เป็นเพียงพระอัครสาวกนั้น ไม่สามารถที่จะกำหนดรู้จิตของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทั้งหมด แต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถรู้จิตของแม้พระอัครสาวก หรือแม้บุคคลใด ๆ ก็ได้ คือ ผู้ที่มีคุณธรรมสูงย่อมรู้จิตของผู้ที่มี

คุณธรรมต่ำกว่าได้ แต่ผู้ที่มีคุณธรรมต่ำกว่าไม่สามารถที่จะรู้จักของผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่าได้

อย่างเช่น ผู้ที่เป็นปุถุชน ก็ไม่สามารถที่จะคาดคะเนได้ว่า ญาณแต่ละขั้นของผู้ที่ได้ประจักษ์ในญาณนั้นแล้วเป็นอย่างไร หรือไม่สามารถที่จะรู้จักของพระอริยเจ้าได้ว่า โลกุตตรจิตนั้นมีลักษณะอย่างไร แต่พระอริยเจ้าสามารถที่จะรู้จักของบุคคลอื่นได้ เพราะท่านเคยมีโลภะ โทสะ โมหะ อิสสา ริษยา ตระหนี่ มัจฉริยะ ประการใด ๆ ก็ตาม เพียงอาการที่ปรากฏ ท่านก็สามารถที่จะรู้ถึงจิตของบุคคลนั้นได้ หรือแม้ในคำพูดของแต่ละท่าน พูดด้วยจิตประเภทใด ท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ และก่อนที่ท่านจะเป็นพระอริยเจ้า ท่านก็เคยมีกิเลสเหล่านั้น ๆ ที่ทำให้พูดในอาการนั้น ๆ อย่างนั้นแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านก็สามารถที่จะรู้จักของผู้ที่มีคุณธรรมต่ำกว่าได้

ด้วยเหตุนี้ท่านพระสารีบุตรจึงได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงว่าข้าพระองค์จะไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีในอดีต อนาคต และปัจจุบันก็จริง แต่ข้าพระองค์ก็ทราบอาการที่เป็นแนวของธรรมได้ เปรียบเหมือน เมืองชายแดนของพระราชา มีป้อมแน่นหนา มีกำแพงและเชิงเทินมั่นคง มีประตู ๆ เดียว คนยามเฝ้าประตูของพระราชาที่เมืองนั้น เป็นบัณฑิต ฉลาดแหลม มีปัญญา คอยห้ามคนที่ตนไม่รู้จักไม่ให้เข้าไป ยอมให้แต่คนรู้จักเข้าไป เขาเที่ยวตรวจดูทางแนวกำแพงรอบ ๆ เมืองนั้น ไม่เห็นที่ต่อหรือช่องกำแพง โดยที่สุดแม้พอแมวลอดออกมาได้ จึงคิดว่า สัตว์ที่มีร่างใหญ่จะเข้ามาเมืองนี้ หรือจะออกไป สัตว์ทั้งหมดล้วนจะต้องเข้าออกทางประตูนี้เท่านั้น ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ก็ทราบอาการที่เป็นแนวของธรรมได้ ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้มีแล้วในอดีตทั้งสิ้น ล้วนทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทอนกำลังปัญญา ล้วนมีพระมนัสตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เจริญสัมโพธิคุณ ๗ ตามเป็นจริง จึงได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งจักมีในอนาคตทั้งสิ้น ก็จักต้องทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทอนกำลังปัญญา จักมีพระมนัสตั้งมั่น

แล้วในสติปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญสัมโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง จึงจะได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ถึงแม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ บัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทอนกำลังปัญญา มีพระมโนตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญสัมโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง จึงได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ในพระสูตรนี้ ได้กล่าวถึงลำดับของการสนทนาระหว่างท่านพระสารีบุตร กับพระผู้มีพระภาค ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เริ่มต้นตั้งแต่สติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังอุปมาที่ว่า เปรียบเหมือน เมืองชายแดนของพระราชามีป้อมแน่นหนา มีกำแพงและเชิงเทินมั่นคง มีประตูประตูเดียว

คือ การที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่มีหนทางอื่น นอกจากการเจริญสติ ระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าปัญญาจะเพิ่มขึ้น เป็นความรู้ชัด เป็นการประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนแทงตลอด ดับกิเลสเป็นพระอริยเจ้าได้

คนยามเฝ้าประตูที่เมืองนั้นเป็นบัณฑิต ฉลาดแหลม มีปัญญา คอยห้ามคนที่ตนไม่รู้จัก ยอมให้แต่คนที่รู้จักเข้าไป

คือ ไม่ใช่ว่าใครปฏิบัติผิดถูกอย่างไร ก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่เข้าใจข้อประพฤติปฏิบัติ และประพฤติปฏิบัติถูกต้องด้วย

เขาเที่ยวตรวจดูทางแนวกำแพงรอบ ๆ เมืองนั้น ไม่เห็นที่ต่อหรือช่องกำแพงโดยที่สุดแม้พอมัวลอดออกมาได้ จึงคิดว่า สัตว์ที่มีร่างใหญ่จะเข้ามาสู่เมืองนี้ หรือจะออกไป สัตว์ทั้งหมดสิ้นจะต้องเข้าออกทางประตูนี้เท่านั้น ฉนั้นใด

คือ ไม่ว่าจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระอัครสาวก หรือพระอริยสาวก ท่านใดก็ตาม ที่จะพ้นไปจากการอบรมเจริญสติปัฏฐาน และจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้นไม่มี

นี่ก็เป็นข้ออุปมาที่ให้เห็นแนวของธรรม ที่ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ถึงแม้ว่าท่านจะไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีใน

อดีต อนาคต และปัจจุบันก็จริง แต่ท่านก็ทราบอาการที่เป็นแนวของธรรม ที่จะทำให้
บรรลุคุณธรรม เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

๓๙๘

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า

ข้าพระองค์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับเพื่อฟังธรรม พระองค์ทรงแสดงธรรมอย่างเยี่ยมยอด ประณีตยิ่งนัก ทั้งฝ่ายดำ ฝ่ายขาว พร้อมด้วยอุปัฏฐาก ข้าพระองค์ พระองค์ทรงแสดงธรรมอย่างเยี่ยมยอด ประณีตยิ่งนัก ทั้งฝ่ายดำ ฝ่ายขาว พร้อมด้วยอุปัฏฐากด้วยประการใด ๆ ข้าพระองค์ก็รู้ยิ่งในธรรมนั้น ด้วยประการนั้น ๆ ได้ถึงความสำเร็จธรรมบางส่วนในธรรมทั้งหลายแล้ว จึงเลื่อมใสในพระองค์ว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติชอบแล้ว

นี่เป็นผู้ที่เห็นคุณของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้อย่างเยี่ยมยอด อย่างประณีตยิ่งนัก ทั้งฝ่ายดำ ฝ่ายขาว พร้อมด้วยอุปัฏฐาก ซึ่งท่านพระสารีบุตรเองก็ได้กราบทูลว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอย่างเยี่ยมยอด ประณีตยิ่งนัก ทั้งฝ่ายดำ ฝ่ายขาว พร้อมด้วยอุปัฏฐากด้วยประการใด ๆ ท่านพระสารีบุตรก็รู้ยิ่งในธรรมนั้นด้วยประการนั้น ๆ

ต่อจากนั้น ท่านพระสารีบุตรก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคถึงความเลื่อมใสที่ท่านมีต่อพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยังมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อธรรมที่เยี่ยม คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในฝ่ายกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ กุศลธรรมเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน นี่ก็เป็นข้อธรรมที่เยี่ยมในกุศลธรรมทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคย่อมทรงรู้ยิ่งธรรมข้อนั้นได้หมดสิ้น เมื่อ

ทรงรู้ยิ่งธรรมข้อนั้นได้หมดสิ้น ก็ไม่มีธรรมข้ออื่นที่จะทรงรู้ยิ่งขึ้นไป ซึ่งสมณะหรือพราหมณ์อื่นรู้ยิ่งแล้วจะมีความรู้ยิ่งไปกว่าพระองค์ ในฝ่ายกุศลธรรมทั้งหลาย

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ท่านพระสารีบุตรกราบทูลสรรเสริญพระผู้มีพระภาคที่ได้ทรงเกื้อกูลอุปการะ โดยการทรงแสดงกุศลธรรมเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิเบทา ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ซึ่ง ภิภษในพระธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน

สามารถที่จะอบรมเจริญได้จริง ๆ แล้วแต่ว่าการอบรมสะสมเหตุปัจจัยของท่านนั้น พร้อมทั้งจะให้เกิดผลเมื่อไร ก็เกิดผลเมื่อนั้น

ต่อจากนั้น ท่านพระสารีบุตรก็ได้กราบทูลความเลื่อมใสที่ท่านมีต่อพระผู้มีพระภาคโดยประการอื่น ๆ อีกมาก ล้วนเป็นความไพเราะทั้งสิ้น และข้อหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการขัดเกลากิเลสทางวาจา นั้น ใน **สัมปสาทนียสูตร** ข้อ ๘๓ ท่านพระสารีบุตรกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยังมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นธรรมที่เยี่ยม คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในฝ่ายภัสสสมาจาร (มรรยาทเกี่ยวกับคำพูด) คนบางคนในโลกนี้ ไม่กล่าววาทาเกี่ยวกับมุสาวาท ไม่กล่าววาทาส่อเสียด อันทำความแตกร้างกัน ไม่กล่าววาทาอันเกิดแต่ความแข่งดีกัน ไม่มุ่งความชนะ กล่าวแต่วาทาซึ่งไตร่ตรองด้วยปัญญา อันควรฟังไว้ในใจ ตามกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่เป็นข้อธรรมที่เยี่ยมในฝ่ายภัสสสมาจาร ฯ

ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาข้อความที่ท่านพระสารีบุตรกล่าวถึง วาทาที่ประกอบด้วยปัญญาที่เป็นสุภาสิต ท่านกล่าวว่า กล่าวแต่วาทาซึ่งไตร่ตรองด้วยปัญญา อันควรฟังไว้ในใจ

สิ่งใดที่ท่านผู้ฟังพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ เป็นเหตุผล เป็นถ้อยคำอันก็ควรฟังไว้ในใจ ไม่ควรที่จะลืม เพราะจะเกื้อกูลแก่กุศลธรรมนานาประการทีเดียว

ต่อจากนั้นท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นข้อความที่ขัดเกลากิเลสทางวาจาว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยังมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อธรรมที่เยี่ยม คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในฝ่ายศีลสมาจารของบุรุษ คนบางคนในโลกนี้เป็นคนมีสัจจะมีศรัทธา ไม่เป็นคนพูดหลอกลวง ไม่พูดเลียบเคียง ไม่พูดหวานล่อม ไม่พูดและเล็ม ไม่แสวงหาลาภด้วยลาภ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย รู้จักประมาณในโภชนะ ทำความสม่ำเสมอ ประกอบชาคริยานุโยค ไม่เกียจคร้าน ปราศจากความเพียรเพ่งฌาน มีสติ พูดดี และมีปฏิภาณ มีคติ มีปัญญาทรงจำ มีความรู้ ไม่ติดอยู่ในกาม มีสติ มีปัญญารักษาตน เทียบไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่เป็นธรรมที่เยี่ยมในฝ่ายศีลสมาจารของบุรุษ ฯ

สำหรับเรื่องเกี่ยวกับคำพูด จะเห็นได้ว่า มีคำพูดหลายอย่างที่ควรเว้น ไม่ควรพูด ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า คนบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีสัจจะมีศรัทธา ไม่เป็นคนพูดหลอกลวง ไม่พูดเลียบเคียง ไม่พูดหวานล่อม ไม่พูดและเล็ม ไม่แสวงหาลาภด้วยลาภ

นี่เป็นตัวของท่านจริง ๆ ที่ยังมีกิเลสอยู่ อาจจะย้อนกลับไปคิดถึงในกาลก่อนก็ได้ว่า ท่านมีวาจาอย่างนี้หรือไม่ และวาจาเช่นนั้น เกิดขึ้นเพราะกุศลหรืออกุศลประการใด ในขณะที่พูดหลอกลวง เกิดขึ้นเพราะกุศลหรืออกุศล

ขณะใดที่ท่านจะหลอกลวงประการใด ๆ ก็ตาม ขณะนั้นเกิดขึ้นเพราะอกุศล ขณะใดที่ท่านพูดเลียบเคียง มีไหม เวลาอยากจะได้ของ ๆ คนอื่น แต่ไม่กล้าพูดตรง ๆ แต่เพราะความปรารถนา ความต้องการ ก็เป็นเหตุให้กล่าววาจาเลียบเคียง ดูว่าท่านจะได้หรือจะไม่ได้ในขณะนั้น มีไหมคำพูดเลียบเคียง ก็มี ซึ่งถ้าท่านเจริญสติจะทราบว่า ขณะนั้นเป็นความปรารถนา เป็นความต้องการ อยากได้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จึงได้กล่าววาจาเลียบเคียงเพื่อที่จะได้สิ่งนั้น

และบางครั้ง ท่านอยากได้ของ ๆ บุคคลอื่น แต่ก็รู้ว่าบุคคลนั้นยังคงมีความยินดีพอใจในของ ๆ เขา ยังไม่ยอมให้ของ ๆ เขาแก่ท่าน แต่เพราะความอยากได้ที่มีมาก ก็เป็นเหตุให้ท่านกล่าววาทะหวานล้อมด้วยประการต่าง ๆ

เวลาอยากได้ของอะไร ๆ จากคนอื่น อาจจะเลียบเคียงบ้าง หรืออาจจะหวานล้อมด้วยเหตุผลนานาประการที่จะได้ของสิ่งนั้นมา หรือบางครั้งท่านอาจจะพูดและเลื้มน คือ ไม่พูดตรง ๆ ไม่บอกตรง ๆ ไม่ขอตรง ๆ แต่มีถ้อยคำที่แสดงให้คนอื่นทราบวาท่านอยากจะได้

บางครั้งก็แสวงหาลาภด้วยลาภ คือ รู้ว่าถ้าให้สิ่งใดไปแล้ว ก็จะได้อะไรตอบแทน ก็เป็นการแสวงหาลาภด้วยลาภ

ทั้งหมดเป็นเรื่องของกิเลส เป็นเหตุให้เกิดคำพูดประการต่าง ๆ ขึ้น เป็นชีวิตจริงเป็นเรื่องของวิจจริต ซึ่งควรละ ควรเว้น

ถ. วินิจฉัยศัพท์ คำว่า เลียบเคียง อย่างสมมติว่า ท่านรองมีเสื้อ ๕ ตัว ผมมีตัวเดียว ผมก็กล่าวว่า แหม ผมมีเสื้อเพียงตัวเดียว ท่านรองมีตั้งหลายตัว อย่างโน้น อย่างนี้ ก็เรียกว่า เลียบไป เคียงมา พูดโกธั ๆ ตัวเองนั้นแหละ เขาเรียกว่า เลียบเคียง

ส่วนคำว่า และเลื้มน ถ้าจะเปรียบอย่างโคกินหญ้าอิ่มแล้ว ยังไม่เข้าคอก ปล่อยไปตามหลังบ้าน ก็เลื้มนหญ้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ใช่กินจริงจัง นี้เรียกว่า และเลื้มน

สุ. ก็เป็นเรื่องของความอยากได้ เป็นเหตุให้กล่าววาทะลักษณะต่าง ๆ

ขอกล่าวถึง ขุททกนิกาย มหานิทเทส ซึ่งมีข้อความวินิจฉัยเรื่อง การพูดเลียบเคียง ใน **ตุมภกสูตรตนิทเทสที่ ๑๔ ข้อ ๗๖๔** มีว่า

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า ไม่พึงพูดเลียบเคียงกะชน เพราะความอยากได้ลาภดังต่อไปนี้ การพูดเลียบเคียงเป็นไฉน การพูดหวานล้อม การพูดเลียบเคียง การพูดเลียบเคียงด้วยดี การพูดยกย่อง การพูดยกย่องด้วยดี การพูดผูกพัน การพูดผูกพันด้วยดี การพูดอวดอ้าง การพูดอวดอ้างด้วยดี การพูดฝากรัก ความเป็นผู้พุดม่งให้เขารักตน ความเป็นผู้พุดเหลวไหลดังว่าแกงถั่ว ความเป็นผู้พุดประจบ ความเป็นผู้

พูดแคะไ้ (ดูจกนเื้อหล้งผู้่อื่น) ความเป็นผู้พูดอ่อนหวาน ความเป็นผู้พูดไพเราะ ความเป็นผู้พูดด้วยไมตรี ความเป็นผู้พูดไม่หยาบคายแก่ชนเหล่าอื่น แห่งภิกษุผู้มั่นหมายลามก สักการะ และความสรรเสริญ มีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาครอบงำ เป็นผู้เห็นแก่อำิส หนักอยู่ในโลกธรรม กิริยานี้เรียกว่า การพูดเลียบเคียง

ท่านผู้ฟังพูดอ่อนหวานก็จริง แต่เจตนาผิดกันได้ บางคนหวานเสียจริงจนกระทั่งหมดเนื้อหมดตัว

การพูดเลียบเคียงเป็นไฉน การพูดหวานล่อม การพูดเลียบเคียง การพูดเลียบเคียงด้วยดี

พูดอย่างดี ตัวอย่างเมื่อครู่นี้ก็ไ้ พูดอย่างดี ๆ ว่า แหมมีตั้งมาก ส่วนอีกท่านหนึ่งมีนิดหน่อยเท่านั้นเอง นั่นก็พูดด้วยดี

การพูดยกย่อง การพูดยกย่องด้วยดี การพูดผูกพัน การพูดผูกพันด้วยดี การพูดอวดอ้าง การพูดอวดอ้างด้วยดี

บางท่านอาจจะมีบารมีใหญ่ มีอำนาจมาก อยากจะได้อะไรก็ใช้คำพูดที่อวดอ้างไ้ การพูดอวดอ้างด้วยดี ก็มีลักษณะ ๒ อย่าง จะพูดอวดอ้างอย่างไ้ อย่างอำนาจบาตรใหญ่จริง ๆ หรือว่าการพูดอวดอ้างด้วยดี ก็แล้วแต่บุคคลจะใช้ต่าง ๆ กันไป แต่ด้วยอกุศลจิตแล้ว ก็เหมือนกัน คือ การที่ปรารถนาจะไ้ของของบุคคลอื่นมาเป็นของตนเอง

การพูดฝากรัก ความเป็นผู้พูดมุ่งให้เขารักตน

แต่ใจจริง ๆ ต้องการของของเขา เพราะฉะนั้น มีวิธีใดที่จะไ้มา ก็พูดด้วยประการต่าง ๆ พูดให้เขารัก เพื่อที่จะให้เขาให้ นั่นก็เป็นอกุศลจิต

ความเป็นผู้พูดเหลวไหลดั่งว่าแกงถั่ว ความเป็นผู้พูดประจบ ความเป็นผู้พูดแคะไ้ (ดูจกนเื้อหล้งผู้่อื่น)

บางทีเวลาที่อยากจะได้ แทนที่จะพูดด้วยดี ก็กลับพูดแคะไค้ให้เขารำคาญ เขาก็อาจจะให้ท่านมาเสียเร็ว ๆ อย่างนั้นก็ไม่ได้ ก็แล้วแต่ท่านจะรู้จักบุคคลที่ท่านต้องการของของเขามากน้อยประการใด

ความเป็นผู้พูดอ่อนหวาน

ถ้าเป็นกุศลจิตนี้ดีแน่ แต่ต้องระวัง เพราะว่าบางครั้งความเป็นผู้พูดอ่อนหวาน ก็ด้วยความปรารถนาลามก ด้วยความปรารถนาครอบงำ ด้วยการเห็นแก่อาภิส ด้วยการอยากได้สมบัติของคนอื่น

ความเป็นผู้พูดไพเราะ

บางคนพูดเพราะมาก แต่ว่าเจตนาจริง ๆ นั้น เพราะอยากจะใช้สอยให้หวาน หรืออยากจะทำให้ทำกิจธุระของท่านให้สำเร็จด้วยดี ก็เป็นไปได้ เจตนาอย่างนี้มีหรือเปล่า ในขณะที่พูดอ่อนหวาน

ท่านผู้ฟังกล่าวว่า กลัวเขาจะไม่ทำให้ ก็ต้องพูดเพราะ ๆ เพื่อที่จะให้เขาทำให้

ความเป็นผู้พูดด้วยไมตรี

นี้ด้วยความปรารถนาของ ๆ ของบุคคลอื่นก็ได้ เช่น พวกพูด หรือนักธุรกิจ ต่าง ๆ แล้วแต่ว่าจะเป็นกาพูดในลักษณะใด แต่เมื่อมีความปรารถนา มีความอยาก ได้แล้ว เป็นผู้พูดด้วยไมตรีก็ได้

ความเป็นผู้พูดไม่หยาบคายแก่ชนเหล่าอื่น แห่งภิกษุผู้มั่นหมายลามก สักการะ และความสรรเสริญ

บางคนพูดเพราะ แต่ไม่ใช่เพราะอยากจะได้ลาม เพราะว่าท่านมีมากมายแล้ว ก็ได้ แม้กระนั้นความติดในความเป็นตัวตน ต้องการคำสรรเสริญจากคนอื่นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีมรรยาทดี มีตระกูลดี มีวาจาดี มีคำพูดไพเราะ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านเองจะเป็น ผู้ทราบอย่างละเอียด โดยที่บุคคลอื่นไม่สามารถจะทราบได้เลยว่า วาจาของท่านที่ กล่าวออกไปนั้น มีจิตประเภทใดเป็นปัจจัยให้กล่าว

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุพูดเลียบเคียงกะชน ด้วยเหตุ ๒ อย่าง คือ ตั้งตนต่ำ ยกผู้อื่นสูง พูดเลียบเคียงกะชน ๑ ยกตนสูง ตั้งผู้อื่นต่ำ พูดเลียบเคียงกะชน ๑

นี่เป็นลักษณะของการพูดเลียบเคียง ซึ่งมี ๒ ประการ แล้วแต่ว่าจะพูดเลียบเคียงโดยประการใด

ภิกษุตั้งตนต่ำ ยกผู้อื่นสูง พูดเลียบเคียงกะชนอย่างไร

ภิกษุตั้งตนต่ำ ยกผู้อื่นสูง พูดเลียบเคียงกะชนอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายมีอุปการะมากแก่ฉัน ฉันได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร เพราะอาศัยท่านทั้งหลาย แม้นคนอื่น ๆ ย่อมสำคัญเพื่อจะให้ หรือเพื่อจะทำแก่ฉัน คนเหล่านั้นอาศัยท่านทั้งหลาย เห็นแก่ท่านทั้งหลาย จึงให้ จึงทำแก่ฉัน แม้ชื่อเก่าเป็นของมารดาและบิดา ชื่อแม้นั้นของฉันหายไป ฉันย่อมปรากฏเพราะท่านทั้งหลายว่า เป็นกุลุปะของอุบาสกโน้น เป็นกุลุปะของอุบาสิกาโน้น ภิกษุตั้งตนต่ำ ยกผู้อื่นสูง พูดเลียบเคียงกะชนอย่างนี้

ไม่ใช่เฉพาะภิกษุเท่านั้น ทุกท่านควรที่จะได้ทราบขณะจิตอย่างละเอียดทีเดียวว่า เคยกล่าวอย่างนี้ไหม สำหรับภิกษุก็จะกล่าวกับบุคคลอื่นว่า ท่านทั้งหลายมีอุปการะมาก ได้จีวร บิณฑบาต ปัจจัยต่าง ๆ ก็เพราะท่านทั้งหลาย หรือแม้นคนอื่น ๆ ย่อมสำคัญจะให้ หรือจะทำแก่ภิกษุนั้น ก็เพราะอาศัยท่านทั้งหลาย หมายความว่าท่านเป็นผู้ที่สำคัญ ยกท่านไว้สูงทีเดียวว่า ผู้ที่จะมาอุปการะ ถวายปัจจัยแก่ภิกษุนั้น ก็เพราะท่านทั้งหลายนั้นนั่นเอง และท่านก็ได้กล่าวว่า แม้ชื่อเก่าจะเป็นของมารดาและบิดา ชื่อแม้นั้นของท่าน ก็หมดไปแล้วด้วยความเป็นภิกษุ เพราะฉะนั้น ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับวงศ์ญาติ แต่ว่าเป็นกุลุปะของอุบาสกโน้นบ้าง เป็นกุลุปะของอุบาสิกาโน้นบ้าง นี่ชื่อว่า ภิกษุนั้นตั้งตนต่ำ ยกผู้อื่นสูง

ข้อที่ว่า ภิกษุยกตนสูง ตั้งผู้อื่นต่ำ พูดเลียบเคียงกะชนอย่างไร

ภิกษุยกตนสูง ตั้งผู้อื่นต่ำ พูดเลียบเคียงกะชน แม้อย่างนี้ว่า ฉันมีอุปการะมากแก่พวกท่าน พวกท่านอาศัยฉันจึงถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็น

สวณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสวณะ เว้นขาดจากปาณาติบาต เว้นขาดจากอทินนาทาน เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เว้นขาดจากมุสาวาท เว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะดื่มกินน้ำเมา คือ สุราและเมรัย ฉันท่อมบอกให้พระบาลี ย่อมบอกให้คำอธิบายพระบาลี ย่อมบอกอุโบสถ อำนวยการก่อสร้างแก่ท่านทั้งหลาย ก็แต่ท่านทั้งหลาย ลืมฉันทเสียแล้ว ย่อมสักการะเคารพนับถือบูชาภิกษุเหล่าอื่น ภิกษุยกตนสูง ตั้งผู้อื่นต่ำ พุดเลียบเคียงกะชนแม้อย่างนี้

แล้วแต่ลักษณะของบุคคลว่า จะยกผู้อื่นสูง หรือว่าจะยกตนไว้สูง และตั้งผู้อื่นไว้ต่ำ บางสำนักก็ติดตามลูกศิษย์ เวลาที่ลูกศิษย์หายไปสู่สำนักอื่น ท่านติดตามไม่ใช่เพื่อจะถามถึงทุกข์สุข แต่ติดตามเพื่อจะให้กลับมาสู่สำนักของท่าน หรือว่าบำรุงสำนักของท่าน นี่เป็นการพุดเลียบเคียงกับชน โดยการที่ยกตนไว้สูง ตั้งผู้อื่นไว้ต่ำ หรือว่าบางท่านอาจจะยกผู้อื่นสูง และตั้งตนไว้ต่ำก็ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

คำว่า ไม่พึงพุดเลียบเคียงกะชนเพราะความอยากได้ลาภ ความว่า ภิกษุเมื่อจะให้ลาภสำเร็จ ไม่พึงพุดเลียบเคียงกะชน คือ พึงละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีซึ่งการพุดเลียบเคียงกะชน เป็นผู้งด เว้น เว้นเฉพาะ ออก สลัดออก พ้นขาด ไม่เกี่ยวข้องกับการพุดเลียบเคียงเพราะเหตุแห่งลาภ เพราะการณะแห่งลาภ เพราะความบังเกิดขึ้นแห่งลาภ พึงเป็นผู้มีจิตปราศจากแดนกิเลสอยู่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ไม่พึงพุดเลียบเคียงกะชนเพราะความอยากได้ลาภ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบว่า

ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ในการซื้อขาย ไม่พึงทำกิเลสเป็นเครื่องคั่นขอดในที่ไหน ๆ ไม่พึงเกี่ยวข้องในบ้าน ไม่พึงพุดเลียบเคียงกะชนเพราะความอยากได้ลาภ

๓๙๑

ท่านผู้ฟังจะเห็นความละเอียดในเรื่องที่ ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ในการซื้อการขาย ไม่พึงทำกิเลสเป็นเครื่องคั่นขอในที่ไหน ๆ

การคั่นขอที่ดีไหม ดีหรือไม่ดี เป็นกุศลหรืออกุศล ละเอียดไหม ไม่ใช่ควรละมุสาวาทอย่างเดียว ไม่ว่าคำพูดใด ๆ ที่เป็นไปเพราะอกุศล ก็ควรละ ควรบรรเทา ควรสลัดออก ควรที่จะดับเป็นสมุจเฉท

สำหรับข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ในการซื้อการขาย ก็เป็นความละเอียดยิ่งขึ้น สำหรับการที่ภิกษุจะขัดเกลากิเลส

ซึ่งข้อความใน ขุททกนิกาย มหานิทเทส ตวุฏกสูตรตนิทเทสที่ ๑๔ ข้อ ๗๖๑ อธิบายว่า

คำว่า ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ในการซื้อการขาย ความว่า การซื้อการขายเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสห้ามไว้ในวินัย การซื้อการขายเหล่านั้น มิได้ทรงพระประสงค์เอาในอรรถนี้

ภิกษุตั้งอยู่ในการซื้อการขายอย่างไร ภิกษุทำความหลง หรือปรารถนาความเจริญ ย่อมแลกเปลี่ยนบาตรก็ดี จีวรก็ดี บริวารอื่นอะไร ๆ ก็ได้ กับสหรรมิก ๕ จำพวก ภิกษุตั้งอยู่ในการซื้อการขายอย่างนี้

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ละเอียดยิ่งขึ้นจากพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้วว่า ภิกษุไม่พึงค้าขาย แต่นี่ไม่ใช่การซื้อการขายจริง ๆ แต่โดยลักษณะนี้ คือ ภิกษุตั้งอยู่ในการซื้อการขายอย่างนี้

ภิกษุไม่ตั้งอยู่ในการซื้อการขายอย่างไร ภิกษุไม่ทำความหลง หรือไม่ปรารถนาความเจริญ ย่อมแลกเปลี่ยนบาตรก็ดี จีวรก็ดี บริวารอื่นอะไร ๆ ก็ได้ กับสหรรมิก ๕ จำพวก ภิกษุไม่ตั้งอยู่ในการซื้อการขายอย่างนี้

คือ ไม่ใช่เป็นเพราะอยากจะได้ของดี ๆ ที่มีค่า หรือว่ามีราคาแพง ๆ บางครั้งเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เพื่อความเหมาะสม จีวรแคบไป กว้างไป ยาวไป ใหญ่ไป แลกได้ ถ้าไม่เป็นเพราะปรารถนาในลาภ หรือว่าในการที่จะได้วัตถุปัจจัยที่มีค่ายิ่งขึ้น

ท่านผู้ฟังเองไม่ซื้อไม่ขาย แต่แลกอะไรกันบ้างหรือเปล่า

เวลาแลกนี้ อยากจะได้ของดีมากกว่าที่มีอยู่หรือเปล่า บางที่ท่านมีของที่ดี และรู้ว่าคนอื่นอยากจะได้ของของท่าน ท่านก็ให้ นั่นเป็นผู้ที่ไม่ติดข้องในวัตถุ เห็นว่าเมื่อบุคคลอื่นอยากจะได้ และสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ เมื่อได้ไปแล้ว ก็จะมีความสุข โสมนัส ก็แลกไป ให้ไป นี่เป็นกุศลจิต

เพราะฉะนั้น แม้แต่การแลก ก็ขอให้คำนึงถึงทั้งสองฝ่ายที่กำลังจะแลกว่า ในขณะนั้นจิตเป็นอย่างไร ต้องการลาภ ต้องการความเจริญ ต้องการสิ่งที่มีค่า ที่ดีกว่าที่ตนมีอยู่หรือเปล่า หรือว่าเป็นกุศลจิตในการที่จะให้คนอื่นได้ปาลาปลัมยินดี โสมนัสในวัตถุที่ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

คำว่า ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ในการซื้อการขาย ความว่า ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ ไม่พึงดำรงอยู่ในการซื้อการขาย พึงละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีซึ่งการซื้อการขาย พึงเป็นผู้งด เว้น เว้นเฉพาะ ออกไป สลัด พ้นขาด ไม่เกี่ยวข้องกับการซื้อการขาย พึงเป็นผู้มีจิตปราศจากแดนกิเลสอยู่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ไม่พึงตั้งอยู่ในการซื้อการขาย

ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า ไม่เกี่ยวกับการเจริญสติปัฏฐานเลย แต่คิดอย่างนี้ถูก หรือผิด เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องของการดับกิเลสจนเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น จะพ้นจากการอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ได้เลย ซึ่งการเจริญสติปัฏฐานนั้น เป็นเรื่องของการรู้จักนามธรรมและรูปธรรมละเอียดยิ่งขึ้น จึงจะละได้ หรือดับได้ ถ้าท่านผิวเผิน ข้ามไป ไม่พิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยละเอียด จะรู้ได้อย่างไรว่า มีอกุศลธรรมอย่างบาง อย่างละเอียดที่ควรละละ ควรจะขัดเกลา เพราะฉะนั้น ผู้รู้เท่านั้นที่จะบรรเทา ที่จะละ ที่จะคลาย ที่จะดับกิเลสได้จนเป็นสมุจเฉท

ข้อความต่อไป ข้อ ๗๖๒

คำว่า ภิกษุไม่พึงทำกิเลสเป็นเครื่องค่อนขอได้ในที่ไหน ๆ

อย่าว่าแต่คนธรรมดาเลย แม้ว่าจะได้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ถ้ากิเลสยังมี เรื่องที่จะไม่ค่อนขอ นั่น เป็นไปไม่ได้ เมื่อกิเลสยังมีอยู่ ก็มีการค่อนขอทางวาจาด้วย และกิเลสนั้นก็หลายชั้น มีทั้งกิเลสหยาบ มีทั้งกิเลสปานกลาง มีทั้งกิเลสละเอียด

สำหรับกิเลสหยาบ ได้แก่ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต

กิเลสปานกลาง คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก

จิตที่คิดอกุศล ค่อนขอได้ไหม ในความคิดนึก ยังไม่ทันที่จะล่องออกไปเป็น วาจา นึกค่อนขออยู่ในใจ ขณะนั้นก็เป็นอกุศลแล้ว และถ้าถึงขั้นที่จะคิดเบียดเบียนด้วยความขุ่นเคือง ไม่พอใจ มีความเห็นผิด เข้าใจผิด คิดเบียดเบียนด้วยพยาบาท-วิตก กามวิตก วิหิงสาวิตก ให้ทราบว่า แม้เป็นขั้นความคิดนึก ก็เป็นกิเลสปานกลาง

สำหรับกิเลสละเอียด คือ ความวิตกถึงญาติ ความวิตกถึงชนบท ความวิตกถึงอมรเทพ ความวิตกอันปฏิสังยุตต์ด้วยความเป็นผู้เอ็นดูผู้อื่น ความวิตกอันปฏิสังยุตต์ด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญ ความวิตกอันปฏิสังยุตต์ด้วยความไม่ถูกดูหมิ่น วิตกเหล่านี้เรียกว่า กิเลสละเอียด

นี่ก็เป็นเยื่อใย ความผูกพัน เป็นตัวตนแล้ว

วิตกถึงญาติ ก็เป็นกิเลสละเอียด ค่อนขอได้ไหม เพราะกิเลสละเอียด

วิตกถึงชนบท ความวิตกถึงอมรเทพ ความวิตกอันปฏิสังยุตต์ด้วยความเป็นผู้เอ็นดูผู้อื่น เคยค่อนขอผู้ที่เป็นที่รักบ้างไหม เยื่อใย ความผูกพันที่อยากจะให้เป็นคนดี ก็เลยค่อนขอ เพื่อจะให้เปลี่ยนความประพฤติ หรือว่ากระทำในสิ่งที่ดีขึ้น

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะพิจารณาวาจาของท่านได้ว่า ขณะนั้นเป็นด้วยกิเลสหยาบ หรือด้วยกิเลสปานกลาง หรือด้วยกิเลสละเอียด ถ้าเป็นด้วยกิเลสละเอียดก็เป็นเยื่อใย เป็นความวิตก เป็นความผูกพันถึงญาติ ถึงชนบท ถึงสถานที่ต่าง ๆ หรือเป็นความวิตกที่สัมปยุตต์ด้วยความเป็นผู้เอ็นดูผู้อื่น หรือว่าความวิตกอันปฏิสังยุตต์ด้วย

ลาภสักการะและความสรรเสริญต่าง ๆ ความวิตกอันปฏิบัติด้วยสติด้วยความไม่ถูกดูหมิ่น ไม่อยากจะให้ใครดูหมิ่นท่านด้วยประการใด ๆ ก็ตาม นั่นก็เป็นเยื่อใยของตัวตน

ข้อความต่อไปมีว่า

สมณพราหมณ์และเทวดาเหล่านั้น พึงค่อนข้างอดด้วยกิเลสหายบ้าง ด้วยกิเลสปานกลางบ้าง ด้วยกิเลสละเอียดบ้าง ภิกษุไม่พึงทำกิเลสเป็นเครื่องค่อนข้างอด คือ ไม่ควรทำกิเลสทั้งหลาย อันเป็นเครื่องทำความค่อนข้างอด ไม่ควรยังกิเลสเหล่านั้น ให้เกิด ให้เกิดพร้อม ให้บังเกิด ให้บังเกิดเฉพาะ พึงละ บรรเทา พึงทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีซึ่งกิเลสทั้งหลายอันเป็นเครื่องทำความค่อนข้างอด พึงเป็นผู้งด เว้น เว้นเฉพาะ ออกไป สลัด พ้นขาด ไม่เกี่ยวข้องด้วยกิเลสอันเป็นเครื่องทำความค่อนข้างอด พึงเป็นผู้มีจิตปราศจากแดนกิเลสอยู่

คำว่า ในที่ไหน ๆ คือ ในที่ไหน ๆ ในที่ทุก ๆ แห่ง ภายในบ้าง ภายนอกบ้าง ทั้งภายในและภายนอกบ้าง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุไม่พึงทำกิเลสเป็นเครื่องค่อนข้างอดในที่ไหน ๆ

เรื่องของกิเลสมีมาก และคำพูด พูดอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น ต่อไปนี้ก็ควรที่จะได้พิจารณาคำพูดให้ละเอียดยิ่งขึ้นว่า ในขณะนั้นเกิดขึ้นเพราะจิตประเภทใด พร้อมกันนั้น ขณะนั้น เป็นการเจริญสติปัฏฐาน รู้ลักษณะสภาพธรรมที่แท้จริง ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ที่บังเกิดเฉพาะแล้วในขณะนั้น ทำให้สภาพธรรมในขณะนั้นเป็นอย่างนั้น ๆ และเมื่อรู้ อย่างนั้น จึงจะละได้ จึงจะบรรเทาได้ จึงจะทำให้สิ้นไปได้

รู้ว่า มีกิเลสมากนัก ดีหรือไม่ดี รู้ถูกหรือรู้ผิด ถ้ารู้ถูกก็ดี

เรื่องของความเท็จก็มีหลายอย่าง แม้แต่มายา การหลอกลวงบุคคลอื่น ก็เป็นลักษณะของความเท็จประการหนึ่ง ซึ่งข้อความใน **ขุททกนิกาย อटฺตทณฺทสุตต-นิตเทสที่ ๑๕ ข้อ ๘๑๙** ว่าด้วยความเป็นผู้มีมายา ข้อความมีว่า

ความประพฤติดลวงเรียกว่า มายา ในคำว่า ไม่มีมายา ปราศจากคำส่อเสียด

บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจ ย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุที่จะปกปิดทุจริตนั้น

ย่อมปรารถนาว่า ใคร ๆ อย่ารู้จักเรา (ว่าเราประพฤติชั่ว) ย่อมดำริว่า ใคร ๆ อย่ารู้จักเรา คิดว่า ใคร ๆ อย่ารู้จักเรา ดังนี้ แล้วก็กล่าววาจา (ว่าตนไม่มีความประพฤติชั่ว) คิดว่า ใคร ๆ อย่ารู้จักเรา ดังนี้ แล้วก็บากบั่นด้วยกาย (เพื่อจะปกปิดความประพฤติชั่วของตน)

ความหลง ความเป็นผู้หลง กิริยาเป็นเครื่องปิดบัง กิริยาที่ซ่อนความจริง กิริยาที่บังความผิด กิริยาที่ซ่อนความผิด กิริยาที่พรางความชั่ว กิริยาที่ปิดบังความชั่ว กิริยาที่ซ่อนความชั่ว ความทำให้ลับ ความไม่เปิดเผย กิริยาที่คลุมความผิด กิริยาที่ชั่ว นี้เรียกว่า มายา

มายานี้ อันบุคคลใดละ ตัดขาด สงบ ระงับแล้ว ทำให้ไม่ควรเกิดขึ้น เมาเสียแล้วด้วยไฟ คือ ญาณ บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้ไม่มีมายา

ท่านผู้ฟังคงสงสัยว่า ทำไมข้อความในพระไตรปิฎกจึงมีพยัญชนะหลายพยัญชนะ แต่ลักษณะจริง ๆ เป็นอย่างนั้น เช่นข้อความที่ว่า ความหลง ความเป็นผู้หลง กิริยาเป็นเครื่องปิดบัง กิริยาที่ซ่อนความจริง กิริยาที่บังความผิด กิริยาที่ซ่อนความผิด กิริยาที่พรางความชั่ว ซึ่งเวลาที่เกิดขึ้นจริง ๆ แต่ละครั้ง แต่ละขณะ จะมีอาการต่าง ๆ กันไป อย่างละนิดอย่างละหน่อย สมควรที่จะได้ทรงบัญญัติพยัญชนะในลักษณะอาการต่าง ๆ นั้น โดยครบถ้วนจริง ๆ

ขอล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับความเท็จ เพื่อท่านผู้ฟังจะได้เห็นลักษณะสภาพของอกุศลธรรมว่า จะเป็นปัจจัยปรุงแต่งให้มีลักษณะอาการต่าง ๆ อย่างไรบ้าง

ใน ขุททกนิกาย จุฬนิกาย ขัคควิสาณสูตรตติยบท ข้อ ๗๔๕ มีข้อความว่า

วัตถุแห่งความโกหก ในคำว่า ไม่โกหก มี ๓ อย่าง คือ วัตถุแห่งความโกหก เป็นส่วนแห่งการเสพปัจจัย ๑ วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งอิริยาบถ ๑ วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการพูดอิงธรรม ๑

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลใดเป็นผู้ที่ไม่ตรงจริง ๆ ไม่ใช่อุชุปฏิปันโน ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะเหตุว่ายังมีความคดงอ ยังมีความเป็นผู้ที่ไม่ตรง เพราะฉะนั้น จึงทำให้แม้ในการประพฤติปฏิบัติธรรม ก็ยังมีมายา ความโกหก ความหลอกลวงได้

วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการเสพปัจจัยเป็นไฉน

เรื่องของโลกะ ก็ไม่พ้นไปจากเรื่องของปัจจัย วัตถุที่จะพึงใช้สอย พึงบริโภค เพราะฉะนั้น เมื่อมีความยินดี ความต้องการมากในวัตถุปัจจัยที่พึงใช้พึงสอย พึงบริโภค ก็เป็นเหตุให้เป็นวัตถุแห่งความโกหก เป็นส่วนแห่งการเสพปัจจัย

ข้อความต่อไปมีว่า

วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการเสพปัจจัยเป็นไฉน

พวกคฤหบดีในโลกนี้ ย่อมนิมนต์ภิกษุด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ภิกษุนั้นมีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาครอบงำแล้ว มีความต้องการด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร มุ่งความเป็นผู้ใคร่ได้มาก บอกเลิกรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอพูดอย่างนี้ว่า

สมณะจะประสงค์อะไรด้วยจีวรมีค่ามาก สมณะควรจะเที่ยวเลือกเก็บผ้าเก่า ๆ จากป่าช้าบ้าง จากกองหยากเยื่อบ้าง จากตลาดบ้าง แล้วทำสังฆาฏิบริโภค นั่นเป็นความสมควร

สมณะจะประสงค์อะไรด้วยบิณฑบาตมีค่ามาก สมณะควรเลี้ยงชีพด้วยอาหารที่ได้มาด้วยปลีแข้ง โดยการเที่ยวแสวงหา นั่นเป็นความสมควร

สมณะจะประสงค์อะไรด้วยเสนาสนะมีค่ามาก สมณะพึงอยู่ที่โคนต้นไม้ หรือพึงอยู่ในที่แจ้ง นั่นเป็นความสมควร

สมณะจะประสงค์อะไรด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารอันมีค่ามาก สมณะควรทำยาด้วยมูลรณบ้าง ด้วยขี้นกกสมอบ้าง นั่นเป็นความสมควร

เธอมุ่งความเป็นผู้ใคร่ได้มาก ก็บริโภคจีวรที่เศร้าหมอง ฉันทบิณฑบาตที่เศร้าหมอง ใช้เสนาสนะที่เศร้าหมอง เสพคิลานปัจจัยเภสัชบริขารที่เศร้าหมอง

พวกคฤหบดีก็รู้จักภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า สมณะรูปนี้มีความปรารถนาน้อย เป็นผู้สันโดษ ขอบวิเวก ไม่เกี้ยวข้อง ปรารถนาความเพียร เป็นผู้มีวาตะอันขจัดแล้ว ก็นิมนต์มากไปด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร

ภิกษุนั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า

กุลบุตรผู้มีศรัทธาจะประสบบุญเป็นอันมาก ก็เพราะมีปัจจัย ๓ อย่างพร้อมหน้ากัน คือ กุลบุตรผู้มีศรัทธาจะประสบบุญเป็นอันมาก เพราะมีศรัทธาพร้อมหน้า ๑ เพราะมีไทยธรรมพร้อมหน้า ๑ เพราะมีทักษิณยบุคคลพร้อมหน้า ๑ ท่านทั้งหลายก็มีศรัทธานี้อยู่ ไทยธรรมก็ปรากฏอยู่ และอาตมาผู้เป็นปฏิคาหกก็มีอยู่ ถ้าอาตมาจักไม่รับ ด้วยเหตุที่อาตมาไม่รับ ท่านทั้งหลายก็จักเสื่อมบุญ อาตมาไม่มีความประสงค์ด้วยปัจจัยนี้ ก็แต่ว่า อาตมาจักรับเพื่ออนุเคราะห์แก่ท่านทั้งหลาย

ภิกษุนั้นมุ่งความเป็นผู้อยากได้มาก ก็รับจีวรมาก รับบิณฑบาตมาก รับเสนาสนะมาก รับคิลานปัจจัยเภสัชบริขารมาก ความสยิวหน้า ความเป็นผู้สยิวหน้า ความโกหก กิริยาที่โกหก ความเป็นผู้โกหกเห็นปานนี้ ท่านกล่าวว่า วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการเสพปัจจัย

เรื่องของความอยากได้มาก ก็แสดงออกมาโดยวิธีการต่าง ๆ ที่แยบคายได้ เพราะฉะนั้น เป็นความล้าลึกของจิตใจของแต่ละคน ซึ่งท่านเองเป็นผู้รู้ดีว่า มีกิเลสประเภทนั้น ๆ หรือไม่ เมื่อรู้แล้ว ควรละไหม เพราะเหตุว่ากิเลสทั้งหลายเป็นภัยที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งอยู่ภายในตัวเอง ไม่ได้อยู่ไกลเลย เป็นสิ่งไม่ดีที่มีอยู่ในจิตใจ เป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรมต่าง ๆ และจะเป็นผู้ที่ได้รับวิบาก คือ ผลของอกุศลกรรมนั้น ๆ เองด้วย

๔๐๐

ข้อความต่อไปมีว่า

วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งอิริยาบถเป็นไฉน

ท่านผู้ฟังนั่ง นอน ยืน เดิน เป็นปกติ ขอให้ทราบว่า แม้อิริยาบถก็เป็นวัตถุแห่งความโกหกได้

วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งอิริยาบถเป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในศาสนาี้ มีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาครอบงำประสงค์จะให้เขาสรรเสริญ ดำริว่า ประชุมชนจะสรรเสริญเราโดยอิริยาบถอย่างนี้ จึงสำรวจเดิน สำรวจยืน สำรวจนั่ง สำรวจนอน มุ่งเดิน มุ่งยืน มุ่งนั่ง มุ่งนอน เดินเหมือนภิกษุมีสมาธิ ยืนเหมือนภิกษุมีสมาธิ นั่งเหมือนภิกษุมีสมาธิ นอนเหมือนภิกษุมีสมาธิ ย่อมเป็นเหมือนดังเจริญฌานต่อหน้าพวกมนุษย์

ความเริ่มต้น ความตั้ง ความสำรวจอิริยาบถ ความเป็นผู้สยิวหน้า ความโกหก กิริยาที่โกหก ความเป็นผู้โกหกเห็นปานนี้ ท่านกล่าวว่า วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งอิริยาบถ

เพราะอะไร เพราะว่าส่วนมากยังไม่ได้ศึกษาให้เข้าใจชัดเจน ทั้งในเรื่องของการอบรมเจริญสมถภาวนาและการเจริญวิปัสสนาภาวนา อย่างบางท่าน ท่านเห็นคนที่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านไม่เข้าใจเลย คิดว่า คนนี้ไม่ได้ปฏิบัติธรรมในทางตรงกันข้าม ท่านเห็นอีกคนหนึ่งนั่งนิ่ง หลับตา นาน สักประเดี๋ยวก็อาจจะโง่งง ท่านก็บอกว่า ญาณแก่แล้ว นี่เป็นความเข้าใจถูก หรือความเข้าใจผิด

เมื่อต้องการคำสรรเสริญเพราะว่ามีผู้ที่เข้าใจผิดอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ก็เป็นเหตุให้บุคคลที่มุ่งลามก กระทำอิริยาบถซึ่งเป็นวัตถุแห่งความโกหก

ข้อความต่อไปมีว่า

วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการพุดอิงธรรมเป็นไฉน

ภิกษุบางรูปในศาสนาี้ มีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาครอบงำ มีความประสงค์จะให้เขาสรรเสริญ ดำริว่า ประชุมชนจะสรรเสริญเราด้วยการพุดอย่างนี้ จึงกล่าววาจาอิงอริยธรรม คือพุดว่า สมณะที่ใช้จีวรเห็นปานนี้ มีอานุภาพมาก สมณะที่ใช้บาตรเห็นปานนี้ ใช้ภาชนะโลหะเห็นปานนี้ ใช้ธรรมกรกเห็นปานนี้ ใช้ผ้ากรองน้ำเห็นปานนี้ ใช้ลูกदानเห็นปานนี้ ใช้รองเท้าเห็นปานนี้ ใช้ประคดเอวเห็นปานนี้ ใช้สายโยคเห็นปานนี้ มีอานุภาพมาก

และพุดว่า สมณะที่มีพระอุปัชฌายะเห็นปานนี้ มีอานุภาพมาก สมณะที่มีพระอาจารย์เห็นปานนี้ มีพวกร่วมพระอุปัชฌายะเห็นปานนี้ มีพวกร่วมพระอาจารย์เห็นปานนี้ มีพวกมีไมตรีกันเห็นปานนี้ มีมิตรที่เห็นกันมาเห็นปานนี้ มีมิตรที่คบกันมาเห็นปานนี้ มีสหายเห็นปานนี้ มีอานุภาพมาก

และพุดว่า สมณะที่อยู่ในวิหารเห็นปานนี้ มีอานุภาพมาก ผู้อยู่ในเพิงมีหลังคาแถบเดียวเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในเรือนโล้นเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในถ้ำเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในกุฎีเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในเรือนยอดเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในป้อมเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในโรงเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในที่พักเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในโรงฉั่นเห็นปานนี้ ผู้อยู่ในมณฑปเห็นปานนี้ ผู้อยู่ที่โคนต้นไม้เห็นปานนี้ มีอานุภาพมาก

อนึ่ง ภิกษุผู้กัมน้ำกว่าคนที่กัมน้ำ ผู้สยัwnน้ำกว่าคนสยัwnน้ำ ผู้โกหกกว่าคนที่โกหก ผู้พุดมากกว่าคนพุดมาก ผู้ที่คนอื่นสรรเสริญตามปากของคน กล่าวถ้อยคำอันปฏิสังยุตต์ด้วยโลกุตตระและนิพพานเช่นนั้น อันลึกซึ้ง ละเอียดยกที่วิญญูชนปิดบังว่า สมณะนี้ได้วิหารสมบัติอันสงบเห็นปานนี้ ความสยัwnน้ำ ความเป็นผู้สยัwnน้ำ ความโกหก กิริยาที่โกหก ความเป็นผู้โกหกเห็นปานนี้ ท่านกล่าวว่า วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการพุดอิงธรรม

สารพัดที่จะอ้างอิง ที่จะให้เกิดความเลื่อมใส แม้แต่การใช้จีวร การใช้ภาชนะโลหะ การใช้รองเท้า หรือว่า มีพระอาจารย์เห็นปานนี้ มีพระอุปัชฌายะเห็นปานนี้ มีพวกมีไมตรีกันเห็นปานนี้ มีมิตรเห็นกันมาเห็นปานนี้ อยู่ในวิหารเห็นปานนี้ อยู่ในถ้ำเห็นปานนี้ อยู่ในกุฎีเห็นปานนี้ อ้างทำไม ก็เพื่อให้เกิดความเลื่อมใส เพราะฉะนั้น

วัตถุแห่งความโกหกเป็นส่วนแห่งการพูดอิงธรรม ก็ด้วยเหตุที่ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ มีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาครอบงำ มีความประสงค์จะให้เขาสรรเสริญ ดำริว่า ประชุมชนจะสรรเสริญเราด้วยการพูดอย่างนี้ จึงกล่าววาจาอิงอริยธรรม กล่าวถ้อยคำอันปฏิสังยุตต์ด้วยโลกุตตระและนิพพานเช่นนั้น อันลึกซึ้งละเอียด ที่วิญญูชนปิดบัง ถ้าเป็นคนฉลาดจริง ๆ ไม่จำเป็นจะต้องประกาศ หรืออ้างว่า เป็นผู้ที่ได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้า เพราะเหตุว่าไม่เกิดประโยชน์อะไรกับผู้ฟังเลย แต่ควรที่จะได้อนุเคราะห์เกื้อกูลให้ผู้สนใจในธรรม ได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูก ในทางที่จะทำให้รู้แจ้งในอริยสัจธรรมได้

สำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล เมื่อมีความยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน ก็ทำให้เกิดการพูดคลาดเคลื่อน ผิดจากความเป็นจริงได้ แม้แต่การกระทำก็เป็นไปในลักษณะที่เป็นเท็จหรือหลอกลวง เช่นข้อความใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส ปุราเภทสูตรตติยบทที่ ๑๐ ข้อ ๓๙๗** ซึ่งมีใจความว่า

การเท็จหรือหลอกลวงบุคคลอื่นให้เกิดความเข้าใจผิด ให้เกิดความเลื่อมใสนั้นมีด้วยประการ ต่าง ๆ เช่น ด้วยการใช้ปัจจัยที่เศร้าหมอง เช่น จีวร เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเลื่อมใส ซึ่งโดยแท้ที่จริงแล้ว ยังมีความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ แต่เมื่อจะหลอกหรือว่าเท็จเพื่อให้อื่นเห็นเป็นอีกอย่างหนึ่ง จึงใช้เสื้อผ้าบ้าง หรือปัจจัยบ้างที่เศร้าหมอง ที่จะให้เกิดความเลื่อมใส นั้นก็มี

หรือแม้แต่อริยาบถ นั่ง นอน ยืน เดิน เพื่อที่จะให้บุคคลอื่นเลื่อมใส ก็สำรวจนั่ง สำรวจนอน สำรวจยืน สำรวจเดิน โดยอาการที่ให้เห็นว่า ขณะนั้นกำลังเป็นสมาธิ หรือกำลังเป็นผู้ปฏิบัติธรรม

หรือด้วยคำพูดที่อิงธรรม เช่น อ้างอุปัชฌาย์อาจารย์บ้าง อ้างมิตรสหายผู้คุ้นเคยบ้าง หรือว่าอ้างหมู่คณะบ้าง อ้างสถานที่ต่าง ๆ ที่สงบเงียบบ้าง หรือแม้แต่เพียงทำหน้าเฉย ๆ เพื่อให้คนอื่นเลื่อมใสก็ได้ ไม่ยิ้ม ไม่หัวเราะ ไม่สนุกลนลาน ไม่เร็นเร้ง ไม่เป็นปกติธรรมดา เพราะเข้าใจว่า ถ้าเป็นผู้ที่มีหน้าเฉย ๆ หมายความว่า เป็นผู้ที่ไม่มีกิเลส เพราะฉะนั้น เวลาที่จะให้คนอื่นเห็นว่าเป็นผู้ที่ไม่มีกิเลส ก็ไม่ยิ้ม

ไม่หวั่นไหว ไม่เป็นปกติ แม้แต่ลักษณะของหน้าตาก็ยังเป็นการเท็จ การลงนุกคนอื่น สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของกิเลสที่จะลงนุกคนอื่น หรือแม้แต่ตัวเองก่อน ก็เกิดขึ้น เพราะการไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

แต่ถ้าได้ประจักษ์ในสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ เป็นผู้ที่มีปกติจริง ๆ ที่ จะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏ เพราะมีเหตุปัจจัยจริง ๆ จึง ทำให้เกิดสภาพธรรมนั้น ๆ ขึ้นได้ ซึ่งเป็นหนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็จะไม่ ลงนุกตนเอง และไม่ลงนุกคนอื่นด้วย

ใน **ขุททกนิกาย ทวยตานุปัสสนาสutta** มีข้อความที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อไม่รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงเข้าใจสภาพธรรมผิด คลาดเคลื่อน และทำให้ เป็นบุคคลที่ยังมีกิเลส ที่ทำให้กล่าวเท็จได้

ทวยตานุปัสสนาสutta ที่ ๑๒ เป็นพระสูตรที่ยาว แต่ว่ามีข้อความที่มีประโยชน์ มาก เพราะฉะนั้น ก็ขออ่านทั้งพระสูตร ซึ่งมีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขา- มิคารมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล เมื่อราตรีเพ็ญมีพระจันทร์เต็มดวงใน วันอุโบสถที่ ๑๕ คำ พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมประทับนั่งอยู่ในอัมภิกา- สทรางท่ามกลางเห็นภิกษุสงฆ์สงบนิ่ง จึงตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจะพึงมีผู้ถามว่า จะมีประโยชน์อะไรเพื่อการฟัง กุศลธรรมอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออกไป อันให้ถึงปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้แก่ท่าน ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงตอบเขาอย่างนี้ว่า มีประโยชน์เพื่อรู้ธรรม เป็นธรรม ๒ อย่าง ตามความเป็นจริง ถ้าจะพึงมีผู้ถามว่า ท่านทั้งหลายกล่าวอะไรว่าเป็นธรรม ๒ อย่าง พึงตอบเขาอย่างนี้ว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ พึงหวังผล ๒ อย่าง
อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตตผลในปัจจุบันนี้ หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่
เป็นพระอนาคามี ฯ

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า การพิจารณาเห็น
เนื่อง ๆ ว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย

การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ระวังรู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมก็ได้
ตรงลักษณะนั้นนิดเดียว ขณะนั้นเป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง
และทีละนิด ๆ ซึ่งท่านจะไม่ทราบเลยว่า เป็นประโยชน์จริง ๆ ที่ตรงลักษณะของสภาพ
ธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง และเวลาที่จะประจักษ์แทงตลอด
ที่จะดับเยื่อใยการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ก็ชั่วขณะหนึ่งนั้นแหละ แต่ว่าเป็น
ปัญญาที่ได้อบรม เจริญสมบุรณ์จนสามารถที่จะละและแทงตลอดในลักษณะที่เกิดดับ
ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ของสภาพธรรมตามปกติที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย

และท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า การพิจารณา
เห็นเนื่อง ๆ แสดงถึงการพิจารณาสภาพธรรมที่เกิดปรากฏเป็นปกติ

กำลังเห็น เป็นปกติอย่างนี้ พิจารณาเสียเนื่อง ๆ

กำลังได้ยิน เป็นปกติ พิจารณาเสียเนื่อง ๆ

กำลังกระทบเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง เป็นลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน พิจารณาเสีย ระวังรู้เสียเนื่อง ๆ

ถ้าเกิดโกรธ ไม่พอใจ ช่วยไม่ได้ ห้ามไม่ได้ เป็นสภาพธรรมที่เป็นจริง มีจริง
เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย พิจารณาเสียเนื่อง ๆ เพื่อจะละการยึดถือสภาพของการโกรธ
นั้นว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ้ามีความเพลิดเพลนยินดีเกิดขึ้น ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทาง
กาย ทางใจ เป็นของจริง พิจารณาเสียเนื่อง ๆ

เท่านั้นเอง ไม่มีหนทางอื่นเลย นอกจากให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น
ปรากฏตามปกติ ตามเหตุปัจจัยเนื่อง ๆ

และเวลาที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้นแล้ว จะทราบได้จริง ๆ ว่า
ที่ยังละไม่ได้ ดับไม่ได้ ยังไม่แทงตลอด ยังไม่ประจักษ์ความเกิดดับของนามธรรมและ
รูปธรรม ก็เพราะเหตุว่าความยินดีพอใจยังมี แฝงอยู่ในลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

แต่ถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง การรู้เพิ่มขึ้นในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
จะทำให้ละความไม่รู้ ละเยื่อใยที่เคยยึดติดนามธรรมและรูปธรรมนั้นว่า เป็นตัวตน
เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ถ้าไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่สามารถจะทำให้ละได้เลย

ขอเล่าถึงชาวต่างประเทศท่านหนึ่ง ซึ่งมีความรู้บ้างในเรื่องพระพุทธศาสนา
มีศรัทธามากที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม แต่เข้าใจว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมจะ
เกิดผลขึ้นโดยไม่ง่าย เพราะฉะนั้น เมื่อทราบว่าอะไรเป็นนามธรรม อะไรเป็นรูปธรรม
ภายในวันนั้น ก็พยายามที่จะระลึกถึงเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม จนกระทั่งจิตไม่ไปนึก
ถึงอย่างอื่นเลย และก็เกิดตกใจกลัวขึ้นมาว่า พຼ່ງนี้คงจะถึงนิพพานแล้ว

รวดเร็ว แต่ไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง ถ้าเป็นหนทางที่ถูกต้องจะตกใจทำไม และการตกใจ
กลัวก็เป็นเครื่องพิสูจน์ การปรากฏเยื่อใยที่เหนียวแน่นของกิเลส กลัวอะไร กลัวว่า
พຼ່ງนี้จะถึงนิพพาน เพราะฉะนั้น ขณะนั้นไม่อยากจะถึงเลย คือ กิเลสเหนียวแน่น
ทีเดียว แต่ไม่รู้ จึงออกมาในรูปของการกลัวที่จะบรรลุนิพพาน

ท่านผู้ฟังซึ่งมีปกติเจริญสติปัฏฐาน กลัวไหมที่จะบรรลุนิพพาน ซึ่งไม่ใช่ว่าจะ
บรรลุได้โดยง่าย ท่านจะต้องสอบสวน เทียบเคียง พิจารณาอย่างละเอียดว่า ความรู้
ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้ สติเกิดระลึกถึงทางตาบ้างไหม ทางหู
บ้างไหม ทางจมูกบ้างไหม ทางลิ้นบ้างไหม ทางกายบ้างไหม ทางใจบ้างไหม รู้ไม่
มาก เพียงนิดเดียวแล้วหมดไป จะมีเยื่อใย ความต้องการ ตัวตนที่อยากให้สติอยู่
นาน ๆ ที่นามหนึ่งนามใด รูปหนึ่งรูปใด เกิดแทรกบ้างไหม

นี่เป็นเรื่องจริง ที่จะต้องเป็นผู้ที่ละเอียดและรู้ด้วยว่า ความยินดี ความยึดมั่น ความผูกพัน ความเป็นตัวตนนั้นอยู่ที่ไหน ก่อนที่จะละ หรือดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

แต่โดยมากไม่เห็นต้นหา ซึ่งเป็นสมุทัยในขณะนั้น เพราะมีหลายท่านที่บอกว่า สติไม่ค่อยเกิด เวลาเกิดก็น้อยอยู่ไม่ค่อยนาน แต่นั่นไม่ใช่เป็นเรื่องการรู้ลักษณะของนามธรรมในขณะนั้นแต่ละลักษณะโดยตลอดสืบต่อกัน เพราะเวลาที่หลงลืมสติก็เดือดร้อน ไม่รู้ว่า แม้ขณะนั้นลักษณะของการหลงลืมสติ ก็เป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการพิจารณาไตร่ตรอง เป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง และถ้าจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่านี่ทุกข์ ก็จะทำให้เห็นว่า นี่ทุกข์สมุทัยด้วย แต่เวลานี้ บางท่านพูดถึงทุกข์ ทุกข์มากเหลือเกิน ในชีวิตนี้มีแต่ทุกข์ ถามว่าอะไรเป็นทุกข์ มากเหลือเกินตอบไม่ถูก ซึ่งความจริง ทุกข์ลักษณะ หมายถึงการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมแต่ละชนิด ของรูปธรรมแต่ละชนิด กำลังเห็นในขณะนี้ เป็นทุกข์เพราะเกิดดับ การได้ยิน เป็นทุกข์เพราะเกิดดับ

นี่ทุกข์ ไม่ใช่ทุกข์อื่น เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า นี่ทุกข์ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่ใช่ขณะอื่น ไม่ใช่เรื่องอื่น แต่เป็นสภาพธรรมตามปกติที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

แม้แต่พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นี่สมุทัย ก็ไม่ใช่ขณะอื่น ขณะที่แผงอยู่ ขณะที่ยินดีพอใจในนามธรรม ในรูปธรรม หรือในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย นั่นคือ นี่สมุทัย ตราบใดที่ยังมีอยู่ สังสารวัฏฏ์ดับไม่ได้

ถ้ายังมีความยินดีพอใจ ยึดถือนามธรรมและรูปธรรม ไม่ประจักษ์ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละชนิด ให้ทราบว่า ยังมีอยู่ ยังทำให้เป็นสังสารวัฏฏ์ เกิดดับสืบต่อวนเวียนไป เพราะเหตุว่ายังไม่ได้ดับสมุทัยเป็นสมุจเฉทเป็นลำดับขั้น

และสมุทัยที่จะต้องดับก่อน คือ สมุทัยที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด ที่ยึดถือ นามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล